

Budućnost povijesnog urbanog krajolika Grada
Dubrovnika, dobra svjetske baštine (UNESCO)
*nove metodologije urbane konzervacije
u kontekstu upravljanja prostornim razvojem*

Završna konferencija - Dubrovnik, 6. veljače 2015.

Zajedničke prekogranične aktivnosti u primjeni novih metodologija na zaštiti i upravljanju prirodnom i kulturnom baštinom na području Dubrovnika i Boke Kotorske

Vodeći partneri:

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Telefon + 382 (0)32 661-345, Fax + 382 (0)32 671-387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje DNŽ
Petlovrjenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Telefon +385 (0)20 322 800, Fax +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Partneri i suradnici:

Ova publikacija nastala je uz financijsku podršku Europske unije. Za sadržaj je odgovoran Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije i ne odražava nužno stavove Europske komisije.

Dubrovnik, KATALOG SIMPOZIJA 06. veljače 2015.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

DANI KRAJOLIKA

Završna konferencija

Budućnost povijesnog urbanog krajolika Grada Dubrovnika, dobra svjetske baštine (UNESCO) nove metodologije urbane konzervacije u kontekstu upravljanja prostornim razvojem

Dubrovnik, 6. veljače 2015.

PREDGOVOR

Ugroženost Baštine i Identiteta Grada Dubrovnika

Svjetska baština Grad Dubrovnik neminovno postao je dio globalnog društva koje evoluirala i veoma brzo se mijenja.

Industrija turizma koja traži vrijedne lokalitete za razvoj ali i masovna potrošnja baštine grada Dubrovnika koja se odvija na dnevnoj bazi predstavlja opasnost da Grad u potpunosti izgubi svoj identitet, svoj "genius loci", da ostane izdvojen iz prostornog konteksta u kojem je nastao, fizički devastiran neprimjerenim razvojem, a da se njegov pravi značaj i baštinske vrijednosti radi kojih je upisan na listu svjetske baštine zauvijek izmijene.

Kako je projekt započeo?

Radeći kao prostorni planeri uočili smo nemogućnost očuvanja mnogih aspekata prostora koji baštini kroz prostorno planiranje usljed zakonske i planske manjkavosti. Prvenstveno tu mislimo na vrijedne povijesne prirodne krajolike koje okružuju urbane cjeline u ovom slučaju svjetsku baštinu Grad Dubrovnik ali i na povijesna urbana područja grada koja s obzirom da nisu nikad istražena i valorizirana na pravi način nisu adekvatno ni zaštićena. Uočili smo i postepeno smanjivanje zaštite kroz prostorno plansku dokumentaciju, tako da ono što je bilo zaštićeno još GUP-om Dubrovnika iz 1969. kao izuzetno vrijedno područje sa strogom zabranom gradnje – padine Srđa, danas više nije zaštićeno na taj način i svi se pitaju što mi tu uopće štitimo. Nedostatak osnovnih argumenata zašto štitimo pojedine dijelove prostora iako znamo da su vrijedni ponukalo nas je da dodatno istražimo ovo područje ali da pritom ustanovimo i specifičnu metodologiju s obzirom da živimo i planiramo u povijesno izrazito pregnantnom prostoru kakvo je područje bivše Dubrovačke Republike, a sam Grad Dubrovnik je svjetska baština na listi UNESCO-a.

Polazeći od pretpostavki da prvenstveno prostor treba istražiti i valorizirati, a potom u njemu planirati uzeli smo prostor Dubrovnika kao pilot područje i kao najvrednije područje s mnoštvom prirodne i graditeljske baštine da bi istražili metode koje se nude u identifikaciji, valorizaciji, zaštiti i upravljanju, da bi ih poslije prilagođene za pojedino područje mogli primijeniti i na druge dijelove županije.

Analize područja izrađene su najsuvremenijom tehnologijom (GIS), a sukladno EU konvenciji o krajobrazima i međunarodno prihvaćenim metodama suvremene konzervatorske teorije i prakse u zaštiti svjetske baštine (HIA).

Znamo koliko ima povijesnih naselja koji su uostalom dio Dubrovnika, a sada u zasebnim jedinicama lokalne uprave koja su isto tako vrijedna, koja je također potrebno na ovaj način sagledati.

KATALOG STUDIJA Budućnost povijesnog urbanog krajolika Grada Dubrovnika, dobra svjetske baštine (UNESCO) – nove metodologije urbane konzervacije u kontekstu upravljanja prostornim razvojem; Dubrovnik - Kampus Sveučilišta u Dubrovniku, 06. veljače 2015.

Zavod za prostorno uređenje DNŽ, Tekstovi: Biserka Bilušić-Dumbović, Anka Mišetić, Geran-Marko Miletić, Sanja Buble, Josip Belamarić, Ana Šverko, Ivo Kunst, Aleš Mlakar, Gorko Berlengi, Katri Lisitzin, Barbara Savin, Maja Nodari, Fotografije: Željko Šoletić, Grafički prilozi: Nikola Karaman, Ivan Lukačević-Verenac, Hrvoje Glavor, Barbara Savin, Marina Oreb, Gorko Berlengi, Aleš Mlakar, Grafičko oblikovanje: MO i NM, Štampa: NIK Trade d.o.o. Dubrovnik, Dubrovnik. Komada 50.

Što smo mi naučili kroz projekt?

Činjenica da prostorno planiranje nije zasebna disciplina kojom se možemo baviti ne uvažavajući druge struke i mišljenja još jednom se potvrdila kroz ovaj projekt. Izuzetno je važna suradnja stručnjaka i interdisciplinarni rad na ovom projektu koji smatramo jednim od najvrijednijih rezultata. Također je potrebno naglasiti i značaj procesa participacije koji se provodio kroz ovaj projekt na temu važnosti baštine, i svijesti građana o vrijednosti prostora u kojem živimo ali i potrebu da se participacija provodi i u samom procesu prostornog planiranja kroz uključivanje građana, civilnih drugih, stručne javnosti u svim fazama izrade prostornog plana.

Zaključci

Legislativa RH, tu prvenstveno mislimo na Zakon o prostornom uređenju ali i Zakon o zaštiti kulturne baštine te Zakon o zaštiti prirode ne predviđa nikakvu stvarnu zakonsku zaštitu za vrijedne krajolike pa tako ni urbane povijesne krajolike pa tako naše vrijedne povijesne cjeline na području cijele Hrvatske sa svojim okruženjem bivaju devastirane neadekvatnim graditeljskim intervencijama. Zauvijek se gube povijesne vizure gradova koje su do jučer još bile nenarušene, ali se gube i autentični povijesni materijalni tragovi u gradskom tkivu i njegovom okruženju koji sami po sebi možda ne predstavljaju vrijedne spomenike ali ih je potrebno zaštititi kao dio povijesne matrice grada. Također, na nivou Hrvatske veliki problem predstavlja nedostatak propisane metodologije zaštite povijesnih cjelina, ili konkretno za grad nedostaje izrađena konzervatorska dokumentacija Grada Dubrovnika koja sagledava ukupni prostor grada sa okruženjem i njegov prostorni razvoj koja bi bila jedna od podloga za planiranje. Isto tako nedostaje i konzervatorska dokumentacija za prostor Dubrovačke Republike koja bi dopunjena sa konzervatorskom dokumentacijom za Neretvu predstavljala osnovu za izradu Prostornog plana županije. Naravno, da je potrebno i izraditi krajobraznu analizu prostora i nakon izvršene i krajobrazne i povijesne valorizacije prostora mogu se dati neke mjere zaštite i smjernice za planiranje.

Što je najvrijednije što smo dobili?

Razvijajući ovaj projekt na Pilot području Grada Dubrovnika kroz novu metodologiju zaštite kulturne i prirodne baštine i krajolika sagledavajući je u prostornom kontekstu razvoja grada, smatramo da smo ustanovili jedan novi unaprijeđeni pristup planiranju koji uvažava postojeće vrijednosti.

Želimo razvijati prostor Grada i Županije, a da istovremeno ne narušavamo postojeće vrijednosti, zbog toga što je planiranje u prostorima vrijednih povijesnih cjelina – na prostoru urbanih povijesnih krajolika izuzetno osjetljivo.

Što bi htjeli da ljudi čuju - jasna poruka

Prostor u kojem živimo je izuzetno vrijedan i to ne samo gradska jezgra grada Dubrovnika sa Lokrumom već cijeli prostor Dubrovnika i Županije, a nije adekvatno istražen i valoriziran da bi se mogao i zaštititi. Ovaj prostor je još uvijek preprežen autentičnim materijalnim tragovima postojanja Dubrovačke Republike (sustavom povijesnih komunikacija, sustavom obrane – povijesnih utvrda, sustavom samostana i crkva na strateškim mjestima kao osmatračnica, mrežom vodovodnih kanala na kojem je nastala povijesna urbana matrica grada izvan zidina, sustavom kanalizacije, sustavom brodogradilišta...) kao i drugih povijesnih slojeva iz kasnijih povijesnih razdoblja Francuske i Austrougarske uprave ne manje značajnim za očuvanje. Potrebno je intenzivno raditi na istraživanju i formiranju informativno-dokumentacijskog centra u kojem bi se objedinili svi podaci o baštini na ovom prostoru radi budućih istraživanja i odgovornog planiranja bez opasnosti da ugrozimo postojeće vrijednosti.

Kroz ovaj projekt pokušali smo

S obzirom da je Zavod ustanova Dubrovačko-neretvanske županije, cilj nam je obuhvatiti ukupan prostor Županije, što i činimo cijelo vrijeme, a kulminirat će zadnjim događajem u okviru Dana krajolika, a to je Brošura i mapa prekograničnog područja DNŽ i Boka kotorska, u kojoj ćemo prikazati kroz prizmu literarnih tekstova ovo područje i interpretirati ga poetski, pa kao Uvod dajemo tekst Maje Nodari koji je prvi put bio interpretiran na Danu Županije 12. svibnja 2012. godine, a koji glasi ...

DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA - LIRSKIM KORAKOM (Maja Nodari)

Prostor Dubrovačko-neretvanske županije, najjužnijeg hrvatskog kraja, Bog je obilato obdario. Bogatstvom kultiviranog krajolika i mjestima dugovječnog povijesnog pamćenja. Središte joj je i srce Dubrovnik. Jedan jedini, neponovljivi. GRAD SKLAD, kako zapisa književno pero, prava dragocjenost na karti Svijeta, na gvantjeri svetoga Vlaha, poput modela idealnog svijeta u maloj magičnoj formi. Vlahovo oko bdije nad svom zemljom dubrovačkom, šumama i konavoskim brdima, pitomim elafitskim poljima i stonskim solanama, rijekom Omlom i mljetskim jezerima, pelješkim vinovim lozama i zlatnim kapljicama, skladnim ljetnikovcima, orsanima, odrinama i kapelicama, brodovima na pučini, galebovima na obzorjima. Povezan sa svim svojim poput srca i krvotoka.

Županija se uz povijesni grad Dubrovnik diči i «ornamentom od svijeta», famoznom Korčulom, na istoimenom najzelenijem Jadranskom otoku. Crnoj Korkiri još iz doba Grka, od kada se trsovi loze pretvaraju pod suncem u tečni «grk», a maleni otočići arhipelaga pred gradom od antičkih vremena svjedoče jedrinu i otpornost dalmatinskog, vrničkog kamena kojim su izgrađena i dubrovačka i carigradska raskošna pročelja. Korčula - mašta utisnuta u kamenu i geniju Marka Pola svjetskog putnika i putopisca. Korčula - otok brodograditelja i mirisa smole borovih šuma, ljepotica pod velom Bule i svojih moreškanata.

Povijest je pod ruku sa zemljopisom ostavila traga u oba utvrđena grada na kraju uskok zaljeva kojim se poluotok Pelješac odvaja od kopna : Ston i Mali Ston, ali su još dublji temelji nad ocharavajućim ostacima drevne Narone i iščezlim, možda potonulim antičkim Epidaurum, danas ubavim Cavtatom,

Vijenci pitomih i po mjeri skrojenih sela utisnuti su u krajolik s istim dostojanstvom kakvim su mišljeni i gradovi. Konavska Donja i Gornja banda jednako se s milinom prilagođuju i miluju Prirodu, kao što Ljuta još uvijek teče Zemljom i napaja je, pretačući se u pitomost Župe i njeno kraško uzorje - do slikovitih Mlina s labudovima i Ilarovom crkvom, što nosi ime sveca čudotvorca, osloboditelja od vatrenog zmaja i njegovu legendu.

Brojni su Božji hamrovi diljem županije, što po visovima, što po udolinama istinski znakovi u prostoru.

Primorje se dubrovačko stere od Osojnika do Imotice, s uvriježenom podjelom samih svojih žitelja na Gornja i primorska sela. Nedarežljiva im je zemlja, s malim krševitim plodnim udolinama podarila ljepotu svevremenosti. I slansko i stonsko Primorje i Mravinca i Lisac, i Ošlje i Smokovljani zrače iskonom i toplinom svojih čednih i dobrohotnih ljudi.

Županija se naša pruža i stapa s pejzažem na morskoj ili riječnoj obali diljem negdašnje djedovine Astareje, od Orašca, Cvjetina Trstenog, Brsečina i Dola, s pogledom na zgusnutu ljepotu Jelenskih otoka, rasprostrtih na plavetnilu mora. Tri su

Elafita, Koločep/ Lopud/ Šipan, tri mala cjelovita svijeta, raskošne riznice nataložene povijesti, s dostojanstvom kneževih dvorova i opuštenom ugodom negdašnjeg renesansnog ladanja spojenog s dobrobitima poljodjeljstva i mirom Prirode.

Smjene ugođaja krajolika od Kleka prema luci Ploče i dalje prema Metkoviću, otkrivaju nova bogatstva, tajanstvo i tišinu Baćinskih jezera – pripremajući oko za uzbuđujuće Neretvino porječje: čudesni kontakt rijeke i mora, nizine i krša, jezera i močvare. U izdašnosti ljepote, ugodnom sredozemnom podneblju jednako se ljudsko nepce veselilo jegulji, crnoj liski i žabljem kraku i u doba moćnika ovjekovječenih u Augusteumu Narone, ili Neretvanskoj kneževini (od 11. st. u sastavu hrvatskog kraljevstva), kao i za današnjim trpezama.

Još je darova Prirode u blizini. Pelješki se zlati Rat. S vrha se njegova Sv. Ilije razabire romantični jadranski krajolik: obale mu s načičkanim prekrasnim uvalama i bijelim žalima, gajevima maslina i stoljetnih čempresa, stijenama obraslim mirisnom kaduljom, dvorovima dičnih orebičkih kapetana, a prisoji se Dingača i Postupa zlate lozama, darom Božje prirode.

A onda začarana ljepost Mljeta, odakle je nemirni barokni lirik, opat Ignjat Đurđević pisao prijatelju: »Kunem ti se prisno, ovdje je ljupkost prirode sve stvorila bolje od ljudskog umijeća« Ali ni umijeće ne zaostaje. Sred jezera s morskom vodom, na otočiću sv. Marije sniva benediktinska romanjika, uzdižu se moćni ostaci antičke palače i starokršćanskih bazilika u Polačama. Česvine se i borovi spuštaju do mora i zasjenjuju obale kao u biblijska, Pavlova vremena, a podmorje se Mljeta bogato crveni koraljima.

Morskom se širinom steru pučinski otočići Vrhovnjaci, pa arhipelag Lastovnjaka i čarobno Lastovo. U amfiteatralnoj tišini čuju se zvona s crkve svetaca - vračeva Kuzme i Damjana, svetom se vodicom škropiš iz renesansne posudice što je dalekom zavičaju pokloni svjetski tiskar, Lastovac Dobrić Dobrićević, osluškuješ tradiciju Poklada u ruži vjetrova, blaguješ rizot od jastoga i sladiš se lastovskim zrelim trešnjama.

To je moj zavičaj. Moj dom. Moja zemlja.

SADRŽAJ

	Str.
1. Komparativna analiza zakonskog okvira na polju zaštite i upravljanja prirodnog i kulturnog krajolika Hrvatske s preporukama	11
2. Provedba participacijskog procesa na pilot području Dubrovnika	17
3. Analiza katastra Dubrovnika 19. st. s transkripcijom upisnika građevinskih čestica te izradom baze podataka PODRUČJE GRADA DUBROVNIKA U FRANCISKANSKOM KATASTRU	25
4. Identifikacija i valorizacija prirodne i graditeljske baštine područja Dubrovnika u prostornom kontekstu	35
5. Utjecaj promjene autentičnog kulturnog krajobraza Grada Dubrovnika kao važnog elementa identitetskog sustava na brand i image Grada te na uspješnost turističke destinacije	49
6. Identifikacija i valorizacija prirodnih i kulturnih krajolika pilot područja grada Dubrovnika	59
A. Dodatak: Studija vizualnih utjecaja	69
B. Dodatak: KARTE PILOT PODRUČJA DUBROVNIKA	71
I. 1806. - Francuska karta	
II. 1837/76. - Austrijska katastarska karta	
III. 1960/67. - Povijesni aerofotogrametrijski snimak snimljen prije 1990. godine	
IV. 1969. - Master plan / Generalni plan Dubrovnika	
V. 1986. - Prostorni plan (bivše) Općine Dubrovnik (građevinska područja)	
VI. 1995. - Fotoskice, prelet avionom	
VII. 2005. - GUP Dubrovnika	
VIII. 2011. - Digitalni ortofoto	
IX. 2014. - Izmjene i dopune GUP-a Dubrovnika	
HOK5	
TK25	

KOMPARATIVNA ANALIZA ZAKONSKOG OKVIRA NA POLJU ZAŠTITE I UPRAVLJANJA PRIRODNOG I KULTURNOG KRAJOLIKA HRVATSKE S PREPORUKAMA SAŽETAK

Studija Komparativna analiza zakonskog okvira na polju zaštite i upravljanja prirodnog i kulturnog krajolika Hrvatske s preporukama jedna je od studija koja se izrađuje u sklopu projekta Baština – pokretač razvoja, zajedničke prekogranične aktivnosti na primjeni novih metodologija na zaštiti i upravljanju prirodnom i kulturnom baštinom na području Dubrovnika i Boke Kotorske. Prema opisu zadatka potrebno je izraditi studiju Komparativna analiza zakonskog okvira Republike Hrvatske na polju zaštite i upravljanja prirodnog i kulturnog krajolika s preporukama za izmjene zakonske regulative te za zaštitu krajolika pilot područja Dubrovnika.

Posebnost hrvatskog jezika sastoji se u tome da koristi više riječi za pojam landscape, pri čemu su krajobraz i krajolik riječi hrvatskog jezika, dok je riječ pejzaž tuđica. Iako se prema lingvističkom tumačenju smatraju istoznačnicama, koncepti krajobraz i krajolik mogu se pojmovno razdvojiti, pri čemu je potonji širi i obuhvatniji. Za razliku od pojma krajobraz, koji se uglavnom odnosi na manja područja i njihov oblikovni aspekt te na dominantne elemente prirodnosti, odnosno na područja u kojima pretežu prirodne sastavnice, pod pojmom krajolik podrazumijeva se ukupnost pojavnosti topografski određenog područja, koji je stvoren djelovanjem čovjeka na svoj prirodni okoliš. Krajolik se kao širi pojam odnosi na cjeloviti karakter određenog područja te pri tome uključuje i ravnopravno povezuje obje grupe sastavnica: prirodne i kulturne, zajedno s nematerijalnim obilježjima. U Hrvatskoj, slično kao u drugim europskim zemljama, malo je krajolika koji su bez utjecaja čovjeka i očuvani u prirodnom stanju, kao područja koja nisu uređena ni oblikovana čovjekovim utjecajem. Ta su područja zaštićena kao prirodni rezervati ili nacionalni parkovi u pojedinim dijelovima.

Krajolici su danas izloženi velikim promjenama i predstavljaju jedan od najznačajnijih problema prostornog uređenja u Hrvatskoj. Neselektivnim trošenjem prostora, širenjem građevnih i turističkih područja nastavlja se „betonizacija“ obale te nestaju krajolici stvarani tisućljećima, gubi se lokalni, ali i nacionalni identitet. Cilj zaštite krajolika jest održavati, obnavljati i poboljšati njegove kulturne i prirodne vrijednosti. Stoga svi zahvati u krajoliku trebaju uvažavati i uključivati očuvane značajke, a unošenje novih elemenata i struktura mora biti primjereno njegovim obilježjima i kulturnom značaju.

Zakonodavna osnova, koja uključuje zakonodavne dokumente i institucije koje se bave zaštitom krajolika, važan je, ali nije jedini preduvjet zaštite krajolika. Integralni pristup i važan stupanj zaštite krajolika u Hrvatskoj je formalno uspostavljen potpisivanjem European Landscape Convention (2000.) i donošenjem Zakona o prihvatanju Konvencije o europskim krajobrazima (2002/2004.). Međutim, osim prevedenog teksta Konvencije nisu pobliže, a u skladu s institucionalnim uređenjem, propisani instrumenti njezine provedbe. Pitanjima zaštite krajolika u Hrvatskoj se pristupa sektorski, sa stajališta nekoliko zakona u okviru kojih se različito tumači njegovo određenje, što se posljedično odražava i u metodama zaštite. Tome doprinosi i neusklađenost oko tumačenja i značenja pojmova krajolik i krajobraz. Krajolik/krajobraz zastupljen je u Zakonu o zaštiti prirode, Zakonu o zaštiti okoliša, Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih

dobara i Zakonu o prostornom uređenju. Zakon o zaštiti prirode prepoznaje vrijedne dijelove teritorija Hrvatske u kojima postoje i uvelike su očuvani, osim prirodnih i antropogeni elementi. Zaštitom su za sada obuhvaćeni jedino krajolici uključeni u područja nacionalnih parkova, parkova prirode, regionalnih parkova, značajnog krajobraza i kao spomenici parkovne arhitekture, a zaštita se provodi prema Zakonu o zaštiti prirode, što ukazuje na nadležnosti i bavljenje prirodnim sastavnicama. Kulturni krajolici za čiju zaštitu postoje pretpostavke prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara dosad su zaštićeni u vrlo malom broju. Zakon o prostornom uređenju ne prepoznaje pojam krajolika te ne propisuje mjere njegova prepoznavanja i zaštite. U nekoliko ostalih zakona čijim se djelovanjem i provođenjem znatno utječe na stanje i izgled krajolika, kao što su: Zakon o šumama, Zakon o vodama, Zakon o regionalnom razvoju, Zakon o poljoprivredi, Zakon o energiji, Zakon o cestama, nije vidljiv odnos prema krajoliku, niti ga se posebno prepoznaje.

Iako su Strategija prostornog uređenja RH (1997.) i Program prostornog uređenja RH (1999.) još prije donošenja Europske konvencije o krajoliku (2000.) propisali izradu Krajobrazne osnove, ona još nije napravljena, a krajolik se još uvijek promatra sektorski, uglavnom sa stanovišta prirodnih vrijednosti. U Strategiji i akcijskom planu zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti krajobrazu se posvećuje premalo pozornosti, promatra ga se sekundarno i sektorski (isključivo kroz prirodne sastavnice), bez prijeko potrebnog interdisciplinarnog pristupa. Ostali strateški dokumenti (Strategija održivog razvika, Strategija zaštite okoliša, Strategija regionalnog razvoja, Strategija energetskog razvoja, Strategija prometnog razvika, Strategija upravljanja vodama, Strategija energetskog razvika), izuzev Strategije održivog razvika, koja se zalaže za izradu Krajobrazne osnove, ne izražavaju gotovo nikakav odnos prema pitanjima krajolika. Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine, posebno naglašava kulturni krajolik, potrebu njegova prepoznavanja, dokumentiranja i zaštite te uključivanja u gospodarske i turističke programe. Međutim, nedavno usvojena Strategija razvoja turizma RH do 2020. izravno ne prepoznaje krajolik kao važnu turističku atrakciju.

Analizom međunarodnih dokumenata utvrđene su obveze, standardi i metode provođenja prepoznavanja, razvrstavanja i zaštite krajolika. Utvrđeno je da planiranje i upravljanje krajolikom zahtijeva integralni pristup te da je međunarodna zajednica predvidjela niz metoda i postupaka zaštite, kao što su: zakonska zaštita krajolika ocjenjenih na temelju jasno utvrđenih kriterija; određivanje granica zaštićenog krajolika, izrada i donošenje plana zaštite i upravljanja zaštićenih krajolika te sustav upravljanja zaštićenim krajolikom koji može biti povezan i objedinjen s prostorno planskim alatima. Provođenje karakterizacije - tipološkog razvrstavanja i ocjene karaktera krajolika važni su elementi europske prostorne politike, vezani za očuvanje raznolikosti krajolika. Metoda ocjene karaktera krajolika odnosi se na prepoznavanje i određivanje elemenata i obilježja koji čine krajolike (krajolične jedinice) međusobno različitim te na opisivanje razlika u njihovu karakteru i ocjeni vrijednosti pojedinih, za karakter krajolika određujućih svojstava. Rezultati provođenja navedenih metoda sa karte tipova krajolika i smjernice za planiranje i upravljanje krajolikom.

Analiza primjera zemalja s učinkovitom zaštitom krajolika pokazala je da se pitanja krajolika različito rješavaju u pojedinim zakonima i da osim Italije, Švicarske, Francuske, Velike Britanije i Njemačke, koje imaju zakone koji se odnose na krajolik, ostale europske zemlje pitanja krajolika rješavaju drugim zakonima, koji su u nadležnosti različitih ministarstava (za kulturna dobra, okoliš, poljoprivredu, ribarstvo i prirodu i sl.). Znatan broj zemalja prepoznaje krajolik u svojim Ustavima. U slučajevima gdje javna politika krajolika nije jasno određena i nema zasebne odgovorne uprave, različiti odjeli iz pojedinih ministarstava zajednički dogovaraju pitanja vezana uz kra-

jolik, a najčešće su uključena tri spomenuta ministarstva. Osnivanje posebne ustanove omogućuje učinkovitu skrb o krajolicima, kao što je primjerice British Countryside Commission ili Observatoriji u Italiji i Kataloniji. U mnogim europskim zemljama su odgovornost i briga o krajolicima povjereni lokalnoj i regionalnoj upravi, kao što je slučaj s Velikom Britanijom, Irskom, Francuskom i skandinavskim zemljama. Posredna zaštita krajolika ostvaruje se kroz ostale zakone i propise, a odnos prema krajoliku ostvaruje se u sustavu prostornog planiranja, te kroz izradu posebnih, krajoličnih/pejsažnih planova i studija.

Usporedbom i analizom postojećeg institucionalnog sustava i hrvatskih zakona koji uključuju pitanja zaštite, planiranja i upravljanja krajolika s međunarodnim zaključeno je da u Hrvatskoj postoji određeni stupanj pravne zaštite, ali nije dostatan. Stoga je potrebna dopuna i usklađivanje zakonske osnove u pitanjima zaštite krajolika u područjima prostornog uređenja, zaštite prirode, okoliša i kulturne baštine te u ostalim sektorima koji izravno ili neizravno utječu na stanje krajolika. Prema obvezama koje je RH preuzela potpisivanjem međunarodnih i europskih dokumenata vezanih uz zaštitu krajolika potrebno je na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini osigurati njihovu primjenu i provođenje. Prema obvezama koje proizlaze iz Zakona o prihvaćanju konvencije o europskim krajobrazima u Hrvatskoj treba uspostaviti odgovarajuće institucionalne i pravne okvire za brigu o krajolicima. Krajolike priznati kao važnu sastavnicu identiteta prostora te ih ugraditi u zakone RH: donošenjem Zakona o zaštiti krajolika te kroz usklađivanje i dopunu Zakona o zaštiti prirode, Zakona o zaštiti okoliša, Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i Zakona o prostornom uređenju unutar kojih je već postavljena tema zaštite krajolika / krajobraza. Također treba izraditi podzakonske dokumente vezane uz planiranje, zaštitu i korištenje krajolika, te odrediti stručne standarde uključivanja podataka o krajoliku u prostorno-plansku dokumentaciju svih vrta i razina.

Treba donijeti Nacionalnu strategiju zaštite krajolika/krajobraza i odgovarajuće politike zaštite te ih povezati s ostalima, kao što su prostorno uređenje, turizam, poljoprivreda. Osnovati stručnu ustanovu (Agenciju, Opservatorij, Odjel ili sl.), koja bi se bavila organizacijom, istraživanjem, izradom dokumentacije, promocijom, informiranjem i javnom edukacijom o pitanjima krajolika (nacionalna i regionalna razina). Utvrditi jedinstvene standarde i kriterije za provođenje tipološkog razvrstavanja i ocjene karaktera krajolika na svim razinama (nacionalna, regionalna, lokalna) te izraditi Krajobraznu osnovu Hrvatske. Osigurati integralni i multidisciplinarni pristup krajoliku - uvažavanjem prirodnih i kulturnih obilježja te osigurati sudjelovanje stanovnika, vlasti i svih zainteresiranih u donošenju odluka o budućem razvoju i zaštiti krajolika.

Planiranje u krajoliku i planiranje krajolika jest dio prostornog i urbanističkog planiranja, koje mora više uvažavati posebnosti i vrijednosti krajolika. Dosadašnje prepoznavanje i vrednovanje krajolika na županijskoj i lokalnoj provedeno je u okviru prostorno planske dokumentacije: Prostornog plana Dubrovačko neretvanske županije, Prostornog plana uređenja Grada Dubrovnika, Generalnog urbanističkog plana Dubrovnika i Urbanističkog plana uređenja športsko rekreacijskog centra s golf igralištem i turističkim naseljem Bosanka. Prema Prostornom planu DNŽ i Prostornom planu Grad Dubrovnika izdvojene su sljedeće kategorije vrijednih krajolika: osobito vrijedni predjeli - prirodni krajobrazi te osobito vrijedni predjeli - kulturni krajobrazi. Predloženo je da se temeljem Plana očuva 61 osobito vrijedno područje - prirodni krajobraz, te je za navedena područja predviđena za zaštitu planirana izrada stručne podloge radi pokretanja postupka zaštite na temelju Zakona o zaštiti prirode. Također su određeni osobito vrijedni predjeli - kulturni krajobrazi na 17 lokacija. Za njih su propisane mjere zaštite, ali nije propisana izrada detaljnije dokumentacije

te stručne podloge radi pokretanja postupka zaštite temeljem Zakona o zaštiti kulturnih dobara. Prepoznata je suhozična gradnja i ambijentalne cjeline ruralnih i urbanih naselja u cjelovitoj slici gabarita te tzv. etnozone. U Generalnom urbanističkom planu Dubrovnika propisane su vrlo općenite mjere zaštite krajobraza budući da se ne temelje na provedenim analizama i vrednovanju prostora, stoga i nisu definirane za konkretne situacije. Prema UPU športsko rekreacijskog centra s golf igralištem i turističkim naseljem Bosanka - sjever i Bosanka - jug utvrđeno je postojanje fortifikacijskog krajolika. Međutim, osim uvjeta za prenamjenu tvrđava i aktiviranje triju povijesnih komunikacija ne propisuju se pobliži uvjeti za cjelovito istraživanje i valorizaciju prostora kao fortifikacijskog krajolika s njegovim graditeljskim prirodnim komponentama. Propisana je izrada Detaljnog urbanističkog plana, provedba javnog arhitektonskog natječaja za tri prostorne cjeline te izrada projekta krajobraznog uređenja. Za izradu navedene dokumentacije nije propisana izrada odgovarajućih analiza i vrednovanja krajolika koji bi rezultirali primjerenim posebnim uvjetima za izraditi predviđena dokumentacija.

U Razvojnoj strategiji Dubrovačko-neretvanske županije 2007.-2013., Programu zaštite okoliša Dubrovačko neretvanske županije 2012.-2015. te u Programu zaštite okoliša Grada Dubrovnika od 2012. do 2015., naglašeno je da je potrebno je izraditi Krajobraznu osnovu Županije i Grada Dubrovnika. Krajobrazna osnova uključila bi inventarizaciju, razvrstavanje i vrednovanje krajobraza te izradu smjernica za održivo korištenje cjelokupnog prostora Županije i Grada Dubrovnika te za očuvanje i unaprjeđivanje identiteta prostora. Iako su prepoznavanje i zaštita krajolika, bilo visokog stupnja prirodnosti ili oblikovanih čovjekovim djelovanjem navedeni kao ciljevi očuvanja prostora u strateškim, programskim i prostorno planskim dokumentima Dubrovačko neretvanske županije i Grada Dubrovnika – nije uslijedila njihova realizacija.

Provođenje karakterizacije - tipološkog razvrstavanja i ocjene karaktera krajolika važni su elementi europske prostorne politike vezani za očuvanje raznolikosti krajolika. Stoga se preporuča provesti tipološko razvrstavanje i ocjenu karaktera krajolika na području Dubrovačko neretvanske županije te na području pilot projekta. Rezultati provođenja navedenih metoda su karte tipova krajolika i smjernice za planiranje i upravljanje krajolikom. Za prepoznate tipove krajolika treba procijeniti vizualnu, ekološku i ukupnu krajobraznu osjetljivost te analizirati pritiske razvoja. Rezultati procjena osjetljivosti krajolika mogu se koristiti u procesima planiranja prostora za: namjenu i korištenje prostora, otvaranje novih građevnih područja; smještaj obnovljivih izvora energije ili korištenje prirodnih resursa; određivanje područja za zaštitu te kao podloga za strateške procjene utjecaja na okoliš. Također treba provesti vrednovanje i zaštitu krajolika iznimnih vrijednosti: kulturnih i prirodnih te za njih izraditi Planove zaštite i upravljanja. Kao podloga za izradu prostorno planske dokumentacije svih razina (Prostorni plan županije i Prostorni plan uređenja Grada, te sve vrste urbanističkih planova) trebaju se uključiti rezultati prepoznavanja i ocjene karaktera krajolika koji se, ovisno o vrsti plana provode za razinu općeg krajobraznog tipa pa do razine uzorka krajolika.

Za područje okoline, smještaja starog grada Dubrovnika upisanog na listu Svjetske baštine treba primijeniti suvremene pristupe vrednovanja izražene u međunarodnim dokumentima. Sukladno međunarodnim standardima potrebno je provesti postupak revalorizacije i proširenja buffer zone starog grada Dubrovnika, sagledati ga kao povijesni urbani krajolik zajedno s pripadajućom okolinom (setting). Stari grad Dubrovnik treba promatrati kao povijesni urbani krajolik, pri čemu pristup povijesnog urbanog krajolika ima za cilj zaštititi kvalitetu, poboljšati održivo korištenje te promicati društvenu i funkcionalnu raznolikost urbanog prostora i njegove okoline. Ovakav pristup povezuje ciljeve zaštite urbane baštine, društvenog i

foto: Zeljko Soletić

Izvorni krajolik Dubrovnika

ekonomskog razvoja, a uzima u obzir kulturnu raznolikost i kreativnost te osigurava alate za upravljanje fizičkim i društvenim promjenama. Ujedno omogućava da suvremene intervencije budu harmonično integrirane sa baštinom u povijesnoj okolini te da se oslanjaju na regionalni kontekst. Pristup povijesnog urbanog krajolika temelji se na primjeni tradicionalnih i suvremenih alata prilagođenih lokalnom kontekstu. Pojedini alati uključuje različite dionike, kao što su: alati građanskog angažmana, znanstveni i planerski alati te regulatorni sustav koji treba odražavati lokalne uvjete i uključiti legislativne i regulacijske mjere s ciljem očuvanja i upravljanja materijalnim i nematerijalnim obilježjima urbane baštine uključujući društvene, okolišne i kulturne vrijednosti. Osnovni dokument planiranja korištenja, uređenja i zaštite Dubrovnika kao mjesta Svjetske baštine treba biti Plan zaštite (Konzervatorsko urbanistički plan) i Plan upravljanja.

Komparativna analiza zakonskog okvira na polju zaštite i upravljanja prirodnog i kulturnog krajolika Hrvatske s preporukama

Izrađivač: ARHIKON, D.O.O. ZAGREB; Autor: dr.sc. Biserka Dumbović Bilušić

Studija je predstavljena na prezentaciji "EU i internacionalni standardi i metodologije u zaštiti i upravljanju prirodnim i kulturnom baštinom" u okviru EU projekta "Baština pokreta razvoja" u Dubrovniku, 20. veljače 2014.

PROVEDBA PARTICIPACIJSKOG PROCESA NA PILOT PODRUČJU DUBROVNIKA ZAKLJUČCI I PREPORUKE

SAŽETAK

- Ocjena važnosti pojedinih simbola grada pokazuje da među ispitanicima postoji prilično jasna predodžba koji su to elementi koji su pridonijeli da je Dubrovnik (p)ostao jedinstveno mjesto u svjetskim razmjerima. Ispitanici kao tri najvažnija izdvajaju: gradske zidine, sliku grada u cjelini te dubrovačku povijest.
- Kada je u pitanju zanemarenost pojedinih simbola grada, ispitanici najviše primjećuju nebrigu za ljetnikovce, zatim za dubrovačke otoke, te za Srđ.
- U svjetlu još uvijek aktualnih dubrovačkih tema, zanimljivo je istaknuti da Srđ u odmjerenju s drugim ponuđenim elementima nije uspio ući na uži popis najvažnijih simbola grada. Međutim, pri ocjeni prepoznatljivosti dubrovačkih prirodnih znamenitosti ispitanici su kao najprepoznatljiviji uz otoke (među njima osobito Lokrum) izdvojili upravo Srđ.
- Na pitanje o tome kako se danas živi u Dubrovniku, ukupna ocjena se može svesti na tvrdnju da Dubrovnik može i bolje. Naime, dominantan je stav da građani smatraju kako su na gubitku s promjenama koje nameće postojeći gradski ritam.
- Način na koji ispitanici ocjenjuju urbanu preobrazbu Dubrovnika pokazuje prevladavanje dojma da se pri upravljanju urbanističkim uređenjem grada ne vodi dovoljno brige o dubrovačkoj posebnosti. Čak i utjecaj UNESCO-ove zaštite, odnosno, uvrštavanja Dubrovnika na Listu svjetske baštine većina ispitanika veže uz neke negativne razvojne posljedice po Dubrovnik.
- Postojeća razina uređenja i konzervacije povijesne jezgre kod svih skupina ispitanika dobila je prolaznu ocjenu, no ona ne prelazi srednju ocjenu "dobar", čime se donekle honoriraju dosadašnje aktivnosti na tom planu, ali i sugerira da je itekako ostalo prostora za napredak. Akteri iz kulturnog i civilnog sektora, očekivano, po ovom pitanju, imali su očito veće kriterije pa su i ocjene nešto niže nego kod drugih ispitanika.
- Sažeto, ciljevi oko kojih se složilo najviše ispitanika objedinjuju s jedne strane, valoriziranje i čuvanje baštine, a s druge strane zahtjev da se dubrovačkim građanima omogući život s baštinom, posebno kroz nastojanje da se adekvatnim brojem stalnih stanovnika uravnoteži socijalna struktura u jezgri. Socijalna vitalnost jedan je od preduvjeta održivog upravljanja baštinom, ili gradom koji je baština.
- Razvojni kriteriji općenito se doživljaju kao preduvjet dobro osmišljenog razvoja. U slučaju dubrovačke baštine, ispitanici su se jasno opredijelili za kriterije socijalne (kulturne) i ekološke održivosti. Drugim riječima, prihvatljivost nekog projekta ili aktivnosti u budućnosti će se mjeriti preko ocjene njihove intervencije u okoliš: remeti li ravnotežu prirodnih uvjeta ili im daje novu vrijednost, ali isto tako, remeti li socijalni život grada i građana ili ga obogaćuje.
- Sukladno navedenim ciljevima i kriterijima, i poželjne djelatnosti u prvom planu imaju kulturu, ali i djelatnosti koje čine svakodnevnu kvalitetu života (stanovanje, opskrba). Riječ je o obrascu u kojem su dva saveznika: kultura i građani, a koji je, općenito, jedan od najprihvaćenijih modela razvoja postmodernog grada.
- Povjerenje u struku i građane značajno je veće nego povjerenje u institucije vlasti.

foto: Željko Soletić

Stoga se ova dva razvojna aktera nameću kao stabilni partneri čije bi mišljenje moglo biti presudno za sudbinu budućih razvojnih projekata.

- Glavni prioriteti za unaprjeđenje razine zaštite dubrovačke baštine su bolje povezivanje različitih aktera i dobar zakonski okvir. Ukratko, traži se komunikacijski model koji "uključuje" sudionike i omogućava protok informacija i ideja, uz podršku primjerenog zakonskog okvira.
- Postojeća razina informiranja, po mišljenju ispitanika, mogla bi se poboljšati. Argumenti za ovakav stav su u ocjeni da je javnost u velikoj mjeri zainteresirana, ali i u ocjeni nezadovoljstva postojećom kvalitetom informacija. Pri tome je izražena preferencija prema lokalnim medijima koji bi mogli činiti dobru osnovu jedne učinkovite komunikacijske mreže.
- Uspoređujući aktere iz različitih sektora djelovanja, općenito se može reći da su akteri iz kulturnog i civilnog sektora nerijetko kritičniji od ostalih. No, razlike nisu velike, i mišljenja drugih skupina najčešće su kompatibilna i razlikuju se više u intenzitetu nego u smjeru. Takav nalaz ohrabruje, jer se čini da je postignuta neka vrsta vrijednosnog konsenzusa oko pitanja ciljeva, kriterija i prioriteta upravljanja baštinom što jamči solidan socijalni kapital na koji se može računati u razvojnim aktivnostima Dubrovnika.
- Analiza polu-strukturiranih intervjua potvrdila je da se baštinom danas ne upravlja na najbolji način. Ključne kritike postojećim praksama su: komercijalizacija baštine i njena redukcija na ekonomske ciljeve, gentrifikacijski procesi koji sve više zahvaćaju jezgru, uvođenje neprimjerenih funkcija, neadekvatan položaj struke, te inferioran položaj prirodne baštine. Također, izrijekom se potvrdila potreba za uključivanjem najširieg spektra aktera: od građana, profesionalaca, do znanstvenika i političara.
- Analiza razgovora obavljenih unutar fokus grupa u velikom dijelu podupire nalaze anketnog istraživanja, no ukazala je i na neke nove momente. Na prvom mjestu u razgovoru se iskristalizirao stav da kada se govori o dubrovačkoj baštini i problemu razvitka, da onda Dubrovnik treba sagledavati u znatno širem obuhvatu od onoga administrativnog. Takav pristup podrazumijeva odgovornost Dubrovnika za svoju regiju na način da snažnije podupire njezin razvoj, jačajući tako kapacitet regije da može na sebe preuzeti dio pritiska kojem je izložen sam Dubrovnik.
- Gradska uprava je prozvana da ne posvećuje dovoljno pažnje zaštiti i upravljanju baštinom. Razmjeri nezainteresiranosti su takvi da među sugovornicima prevladava stav kako je na djelu sustavno i svjesno zanemarivanje tog problema, pri čemu Grad, odbijajući se baviti baštinom, zapravo pogoduje neodmjerenom postupanju u njezinom korištenju.
- Ni središnja državna vlast nije zaobiđena u kritikama. Najviše joj se zamjera nedostatak sluha za dubrovačke probleme, pri čemu se smatra da Država prema Dubrovniku treba imati poseban odnos, kako zbog povijesnih razloga, tako i zbog obola koji dubrovačka turistička industrija danas daje u punjenu državnog proračuna.
- Posebno je interesantna opaska kako je glavnina poremećaja koja se događa u Dubrovniku zapravo potaknuta izvana. Dio sugovornika ističe kako je na djelu uvođenje problema koji lokalna zajednica jednostavno ne može riješiti. Ona ne samo da se nije sposobna oduprijeti pritisku, nego su zahtjevi najčešće takvih dimenzija da ih lokalna zajednica nije sposobna ni prihvatiti, a da se to znanije ne odrazi i na nju samu.
- Jedan od snažnijih prigovora u pogledu planiranja razvitka Dubrovnika odnosno se na nedostatak vizije, na nepostojanje strateških odluka o tome što se želi postići. Kakav bi to Dubrovnik trebao biti i koji su to kriteriji koje bi trebalo respektirati pri odabiru Dubrovniku najprikladnijeg razvojnog modela.

- Veliki problem je i nestabilan, prije svega, lokalni institucionalni okvir što dodatno pridonosi proizvodnji kaosa. Odluke koje se i donose traju tek onoliko koliko je njihov kreator na vlast. Osim toga i pritisak privatnog interesa često dodatno stvara nestabilnost, jer se i postojeći planovi doživljavaju kao komad papira koji se može mijenjati shodno trenutnim potrebama.
- Kao jedna od većih poteškoća u upravljanju baštinom označena je i tradicija izvaninstitucionalnog rješavanja problema, što je česta pojava u postupcima pribavljanja bilo kakvih administrativnih dozvola i rješenja.
- Sugovornici se slažu da bi udruge civilnog društva trebale imati važniju ulogu u procesu definiranja smjera gradskoj razvoja, međutim, prevladava stav da udruge, osim nekoliko iznimki, uglavnom nisu autentični glas zainteresirane javnosti, nego su poligon za realiziranje privatnih interesa.
- Glavnina prigovora udrugama civilnog društva od strane političara išle su na račun njihovog djelovanja, od toga da su usko ograničene i da ne sagledavaju širi kontekst i društveni interes, da trebaju znati da udruge ne donose političke odluke, a i između redova je prigovor išao na prelaženje mjere u zalaganju za ciljeve.
- S druge strane, i sami predstavnici civilnog sektora skrenuli su pažnju na neke probleme u radu udruge, pri čemu su se složili da je velika sloboda koju takav vid organiziranja i djelovanja građana ima, plodno tlo za različite devijacije u vidu korištenja udruge civilnog društva primarno za realiziranje nekakvih partikularnih, malih, osobnih interesa. Druga negativna pojava koja je istaknuta u razgovoru, odnosi se na (ne)ovisnost u radu udruge građana. Oslanjanje na sredstva iz proračuna jedinica lokalnih samouprava zasigurno utječe na neki oblik autotenzure u djelovanju udruge, koje onda teško mogu biti kritične prema onome tko odlučuje o njihovoj sudbini. Stoga nije na odmet upozoriti na nužnost veće transparentnosti u dijeljenju potpora organizacijama civilnog društva.
- Sugovornici iz civilnog sektora, smatraju da je važno uključiti građane u proces donošenja strateških odluka. Građani trebaju biti ravnopravan akter u kreiranju vlastite budućnosti, ponajprije jer je to njihovo izvorno pravo, ali i zato što je to dvosmjern proces koji povratno osnažuje odgovorno djelovanje građana prema sredini u kojoj žive, i u konačnici pomaže uspostavi socijalno održive lokalne zajednice.
- Kao velika prepreka snažnijem uključivanju građana istaknut je loš zakonski okvir koji ne pruža dovoljno prostora javnosti za aktivno sudjelovanje u procesu donošenja prostornih planova. Zakonska procedura trebala bi građanima omogućiti zaustavljanje projekata za koje je evidentno da im je isključivo interes jednokratno izvlačenje ekstra profita, ne obazirući se pritom na interes lokalne zajednice. Prvi korak u tom smjeru svakako bi bilo ublažavanje cenzusa za lokalne referendume.
- Taj korak podupiru i rezultati anketnog istraživanja koji otkrivaju da su ispitanici kao najvažniji razlog neizlaska potrebnog broja ljudi na referendum najčešće navodili nepoznavanje problema, odnosno, manjak vjerodostojnih informacija. No bez obzira na formalni neuspjeh referenduma, analiza je pokazala da velika većina ispitanika smatra da bi referendum u nekom obliku trebao biti dio procesa odlučivanja o važnijim gradskim razvojnim projektima.
- Sugovornici ističu da je upravo specifični identitet ono što Dubrovnik razlikuje od ostalih turističkih destinacija, te bi stoga elementarno poštovanje baštine i vlastitog naslijeđa trebao biti preduvjet svakog ozbiljnijeg pokušaja promišljanja budućnosti grada. Jasno, ako se želi zadržati autentičnost Dubrovnika.
- Kada se fokus usmjeri na pitanja Srđa i tamo planirane gradnje, sugovornici su istaknuli da se tu radi o urbanističkom zahvatu koji prvenstveno ima karakter nekretninskog biznisa kojim Dubrovnik kao grad ne dobiva novu vrijednost, ali vrlo izgledno dobiva dodatni pritisak na već ionako zagušenu komunalnu infrastrukturu.

Foto: Zeljko Šoljčić

- U razgovoru i s političkim akterima kao i s akterima iz civilnog sektora posebno je apostrofirana negativna uloga koji su mediji odigrali u cijeloj ovoj priči oko Srda. Negativna u smislu da su mediji predominantno tijekom kampanje podupirali poziciju investitora, do razine omalovažavanja i ismijavanja napora građana okupljenih oko inicijative Srd je naš. Stoga, u postupku informiranja građana treba razmišljati o snažnijem korištenju onih komunikacijskih kanala koji nisu izgubili vjerodostojnost.
- Kao mogući izvor prijetnje i neprimjerenog razvoja Dubrovnika općenito, pa i utjecaja na upravljanje baštinom, identificiran je turizam, osobito masovni, te pretjerana komercijalizacija baštine. Sugovornici smatraju da građani Dubrovnika kulturnu baštinu ponajprije doživljavaju kao razvojni resurs, kao nešto na čemu se može zaraditi i od čega se može dobro živjeti. Na tom odnosu grad - turizam uočavaju se mnogi prijevori i prepreke socijalno-održivom razvoju grada.
- Povezivanje različitih aktera moguće je, po mišljenju intervjuiranih, kroz: javne tribine, javna glasila, otvaranje mogućnosti za anonimne i potpisane sugestije ("poštanski sandučić"), plenum građana.
- Preduvjet dobre komunikacije je kvalitetna i dostupna informacija, te uključenost građana u sve faze projekta, od testiranja ideje do realizacije.
- Zaključno, istraživanja su pokazala da su prisutni različiti akteri koji su zainteresirani za dubrovačku baštinu. Njihovi interesi, barem na razini vrijednosnih stavova nisu se pokazali suprotstavljenima. To je dobra osnova za razvijanje i održavanje komunikacije i dijaloga kao alata upravljanja gradom i temelja participacijskog procesa. Među njima, s najviše autoriteta, po mišljenju većine ispitanika, ističu se stručnjaci i građani. Političari, ali i poduzetnici svoju reputaciju mogu "popraviti" ili "steći" kroz otvoreni dijalog za koji su svi načelno zainteresirani.

Glavni zaključci i preporuke

Prije svega treba ukratko podsjetiti zašto je važno govoriti o participaciji kada su u pitanju planerske prakse. Ideja se intenzivno razvija 1980ih i 1990ih kada dolazi do uspostave novog društvenog konteksta i društvenih promjena u suvremenom svijetu. Zajedno s promjenama u polju društvenih teorija mijenja se i paradigma teorije planiranja, pri čemu se oslanja na nova, tzv. postmoderna promišljanja koja se pojednostavljeno mogu opisati kao odustajanje od objektivne spoznaja dok se istina stvara kroz komunikaciju, putem stvaranja konsenzusa.

Najznačajnija je pri tome Habermasova teorija komunikacijskog djelovanja, pri čemu ističemo neke postavke:

- građanska javnost opisuje se preko skupina zainteresiranih aktera;
- društvo je komunikacijska zajednica u kojoj se odluke donose interdisciplinarno kroz komunikaciju, pregovaranje, interakciju.

Ovaj pomak prema participaciji značio je uključivanje većeg broja građana u politiku, ali i veći broj političkih pitanja koja se otvaraju prema građanima i javnosti.

"Participacija čini očitim i tjesnu povezanost dvaju momenata: ulazak većeg dijela populacije u polje političkog... promatrano s druge strane, to se pokazuje kao intenzivno politiziranje života..." (Zeman, 2004.)

Na području planerskih praksi, participativni proces povezan je s konceptom kolaborativnog planiranja (Healey), pri čemu je važno istaknuti da kolaborativno planiranje ne predstavlja teoriju nego oblik djelovanja koji je teorijski utemeljen.

Pitanja koja su usko povezana s metodom kolaborativnog planiranja i danas su u prvom planu:

- pojam zajednice
- odnosi moći
- odnos globalnih ekonomskih utjecaja i lokalnog/regionalnog konteksta
- odnos prema prirodnom okolišu
- kultura i sistemi upravljanja/vođenja
- dizajn institucija
- tehnokratska kontrola i priroda ekspertiza
- medijacije i rješavanje konflikta
- prostorno planiranje

Može se sažeto reći da je kolaborativno planiranje usmjereno na promišljanje o demokratskom upravljanju, kontroli urbanog i regionalnog okoliša, te, u odnosu prema zajednici, oblikovanju manje „nasilnih“ mehanizama planiranja.

Na tom tragu, konceptualni okvir ovog istraživanja oslanja se na dvije ideje:

- ideja kolaborativnog planiranja koja je obilježila postmoderne planerske prakse
- ideja javnosti kao heterogene društvene formacije - akteri

Akteri su operacionalizirani referirajući se na Bassandovu tipologija aktera u urbanom prostoru, koja je prilagođena za svrhe ovog istraživanja pri čemu uključilo 4 važna aktera:

1. **Ekonomski stručnjaci:** poduzetnici, direktori, članovi i predsjednici uprava i slična zanimanja koje karakterizira da se u svakodnevnom djelovanju vode logikom poslovanja pri čemu im je jedan od najvažnijih ciljeva/zadataka – uspješno upravljanje koje donosi ekonomsku dobit – akteri zainteresirani za poslovanje.
2. **Stručnjaci različitih profila,** koji u svom svakodnevnom poslu rješavaju različite vrste problema vodeći se principima struke i primjenjujući stručna znanja i kompetencije, djeluju iz perspektive struke (npr. stručnjaci za područja prostora i građenja, turizma, obrazovanja, povijesti, mora i priobalja i dr.) - akteri zainteresirani za profesionalnu/strukovnu afirmaciju.
3. **Akteri civilnog društva** organizirani u udruge radi promicanja različitih vrijednosti ili specifičnih aktivnosti (tradicija, ekologija, i dr.) – akteri zainteresirani za promicanje specifičnih vrijednosti i načina života.
4. **Kulturni akteri** koji u svakodnevnom radu stvaralački ili na drugi način doprinose razvoju i/ili održavanju kulturnog sektora – kulturno-umjetničke produkcije ili kulturne baštine (glazbeni, likovni i dramski umjetnici, književnici, konzervatori, kustosi...).

U metodološkom pogledu opredijelili smo se za kombiniranje kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih metoda: ankete, intervjui, fokus grupe, radionica.

Glavni nalazi ovih istraživanja omogućili su sljedeće zaključke i preporuke za upravljanje razvojem kulturne baštine Dubrovnika:

1. Razvojni ciljevi

Ciljevi oko kojih se složilo najviše ispitanika objedinjuju s jedne strane, valoriziranje i čuvanje baštine, a s druge strane zahtjev da se dubrovačkim građanima omogući život s baštinom, posebno kroz nastojanje da se adekvatnim brojem stalnih stanovnika uravnoteži socijalna struktura u jezgri. Socijalna vitalnost jedan je od preduvjeta održivog upravljanja baštinom, ili gradom koji je baština.

2. Razvojni kriteriji

Ispitanici su se jasno opredijelili za kriterije socijalne i ekološke održivosti. Drugim

riječima, prihvatljivost nekog projekta ili aktivnosti u budućnosti će se mjeriti preko ocjene njihove intervencije u okoliš: remeti li ravnotežu prirodnih uvjeta ili im daje novu vrijednost, ali isto tako, ugrožava li socijalni život grada i građana ili ga obogaćuje.

3. Razvojni prioriteti

Glavni prioriteti za unaprjeđenje razine zaštite dubrovačke baštine su bolje povezivanje različitih aktera i dobar zakonski okvir. Ukratko, traži se komunikacijski model koji „uključuje“ sudionike i omogućava protok informacija i ideja, uz podršku primjerenog zakonskog okvira.

4. Uloga informiranja

Postojeća razina informiranja, po mišljenju ispitanika, mogla bi se poboljšati.

Argumenti za ovakav stav su u ocjeni da je javnost u velikoj mjeri zainteresirana, ali i u ocjeni nezadovoljstva postojećom kvalitetom informacija. Pri tome je izražena preferencija prema lokalnim medijima koji bi mogli činiti dobru osnovu jedne učinkovite komunikacijske mreže.

5. Detektiranje glavnih prijetnji poželjnom razvoju Dubrovnika

Turizam, osobito masovni, te pretjerana komercijalizacija baštine. Sugovornici smatraju da građani Dubrovnika kulturnu baštinu ponajprije doživljavaju kao nešto na čemu se može zaraditi i od čega se može dobro živjeti. Na tom odnosu grad - turizam uočavaju se mnogi prijepori i prepreke socijalno-održivom razvoju grada.

6. Simboli

Ocjena važnosti pojedinih simbola grada pokazuje da među ispitanicima postoji prilično jasna predodžba koji su to elementi koji su pridonijeli da je Dubrovnik (p) ostao jedinstveno mjesto u svjetskim razmjerima.

Ispitanici kao tri najvažnija izdvajaju: gradske zidine, sliku grada u cjelini, te dubrovačku povijest.

7. Povjerenje u aktere

Povjerenje u struku i građane značajno je veće nego povjerenje u institucije vlasti. Stoga se ova dva razvojna aktera nameću kao stabilni partneri čije bi mišljenje moglo biti presudno za sudbinu budućih razvojnih projekata. Političari, ali i poduzetnici svoju reputaciju mogu „popraviti“ ili „steći“ kroz otvoreni dijalog za koji su svi načelno zainteresirani.

Akteri iz kulturnog i civilnog sektora su kritičniji od ostalih. No, razlike nisu velike, i razlikuju se više u intenzitetu nego u smjeru. Takav nalaz ohrabruje zbog vrijednosnog konsenzusa oko pitanja ciljeva, kriterija i prioriteta upravljanja baštinom što jamči solidan socijalni kapital na koji se može računati u razvojnim aktivnostima Dubrovnika.

Preporuke

1. Unaprijediti normativni/zakonski okvir.
2. Raditi na vraćanju povjerenja između različitih aktera (građani – političari – udruge - struka).
3. Odgajati građane za participaciju (primjereno generaciji).
4. Uključiti sve aktere već u ranim fazama nekog projekta.
5. Nakon dijaloga osigurati povratnu informaciju za građane.
6. Participativni proces razumijevati kao cjelinu zakonskog okvira, procedura i dijaloga, te odgajanja za demokratske načine odlučivanja.
7. Raditi na tome da svi akteri (planeri, poduzetnici, građani, političari i dr.) uvide i vlastite interese/benefite od implementacije participacijskog procesa.
8. Kontinuirano vršiti istraživanja stavova i aspiracija javnosti primjenjujući čitav spektar kvalitativnih i kvantitativnih metoda kako je uobčajena praksa u ovakvim istraživanjima u međunarodnim okvirima.

Provedba participacijskog procesa
sastanci, radne grupe, fokus grupe, interview-i, izložbe, radionice, predavanja
u Tivtu i Dubrovniku

ANALIZA KATASTRA DUBROVNIKA 19. STOLJEĆA S TRANSKRIPCIJOM UPISNIKA GRAĐEVINSKIH ČESTICA TE IZRADOM BAZE PODATAKA PODRUČJE GRADA DUBROVNIKA U FRANCISKANSKOM KATASTRU SAŽETAK

Godine 1806. na području Habsburške monarhije počele su pripreme za uvođenje novog sustava oporezivanja prihoda od poljodjelstva, jedinstvenog za čitavu državu, zbog čega je bilo potrebno načiniti inventar svih poreznih obveznika i njihove imovine, odnosno, uspostaviti stabilni katastar. Uspostava stabilnog katastra temelji se na ukazu Franje I. od 23. prosinca 1817. godine (Patent über die Einführung des stabilen Katasters). Stoga se katastar uspostavljen temeljem te uredbe naziva Franciskanskim katastrom. Katastarska izmjera habsburških zemalja trajala je od 1823. do 1838. godine. Teritorijalno je organizirana u skladu s upravno-teritorijalnim ustrojem Habsburške monarhije po kojem je Dalmacija bila podijeljena na četiri okruga: Zadar, Split, Dubrovnik i Kotor. Okruzi su podijeljeni na kotareve, a kotarevi na općine. Grad Dubrovnik bio je sjedište Dubrovačkog okruga i kotara Dubrovnik koji je obuhvaćao sedam općina: Dubrovnik, Rijeka Dubrovačka, Breno (Župa Dubrovačka), Zaton, Lopud, Koločep i Šipan.

Ishodište sustava izmjere Dalmacije bilo je u Beču (Bečki koordinatni sustav). Katastarska izmjera provedena je grafičkom metodom mjerenja (geodetski stol), a osnovna mjerna jedinica bila je 1 hvat (klafter). Dubrovačko područje premjereno je 1837. godine. Nakon izmjere za svaku pojedinu katastrsku općinu načinjeni su katastarski planovi i operati. Planovi su iscrtni u mjerilu 1:2880, a planovi povijesnog grada Dubrovnik unutar zidina u četverostrukom uvećanju, u mjerilu 1:720. Katastarski operati sastoje se iz opisa granica katastarske općine, upisnika čestica zemlje (Protocollo delle particelle dei terreni), umetnutih listova upisnika čestica zemlje, upisnika čestica zgrada (Protocollo delle particelle degli edifizii), umetnutih listova čestica zgrada, nacrta nepodijeljenih posjeda, abecednog popisa vlasnika zemljišta i građevina i Operata porezne procjene (Operato dell'estimo censuario) u čijem je uvodnom dijelu ekonomski opis katastarske općine. Uz njih su se prilagale i žalbe te odgovori na žalbe. Svi su dokumenti pisani talijanskim jezikom, a imena i prezimena vlasnika katastarskih čestica, nazivi kućišta, zaselaka, sela i predjela te toponimi transkribirani su u duhu talijanskog jezika (stoga se isto ime ili toponim ne piše uvijek na isti način).

Kotar Dubrovnik (Distretto di Ragusa) obuhvaćao je 40 katastarskih općina: Brašina, Brgat Gornji, Brgat Donji, Brsečine, Buići, Čajkovića, Čelopeci, Čibača, Duba, Dubrovnik, Grbavac, Gromača, Gruž, Kliševo, Knežica, Koločep, Komolac, Lopud, Ljubač, Makoše, Martinović, Mokoše, Mravinjac, Mrčevo, Obuljeno, Orašac, Osojnji, Petrača, Petrovo Selo, Plat, Prijedor, Rožat, Soline, Suđurađ, Sustjepan, Šipanska Luka, Šumet, Trsteno, Zaton i Zavrelje. Zapisnici čestica zemlje i čestica zgrada dubrovačkog područja su iz 1837., a ekonomski opisi iz 1844. godine. Zbog brojnih izmjena stanja u katastru bilo je potrebno provesti reambulaciju katastra koja je provedena prema potrebi pa su najprije došle na red one općine u kojima je bilo najviše izmjena. Katastarske općine kotara Dubrovnik reambulirane su 1876., 1887., 1878., 1879., 1881., 1881., 1882. godine. Promjene su se unosile na originalne planove prvog premjera crvenim tušem, a načinjeni su novi operati koji su nadopunjeni posjedovnim listovima. Iako je katastar izrađen kao inventar svih poreznih obveznika i njihove imovine kako bi se stekli uvjeti za primjenu novog sustava oporezivanja prihoda od poljodjelstva, on je i jedan od

Provedba participacijskog procesa na pilot području Dubrovnik; Izrađivač: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, **Autori: dr.sc. Anka Mišetić i dr.sc. Geran-Marko Miletić** Istraživanje je predstavljeno na prezentaciji "Sudjelovanje dionika u zaštiti i upravljanju kulturnom i prirodnom baštinom na pilot području Dubrovnik u Hrvatskoj i Vrmca u Boki Kotorskoj – Crna Gora" u okviru EU projekta "Baština - pokretač razvoja", u Dubrovniku 13. lipnja 2014. i u Tivtu 14. lipnja 2014.

Georeferencirana karta katastra pilot područja iz 19. stoljeća
Zapisnici čestica zemlje i čestica zgrada su iz 1837., a ekonomski opisi iz 1844. godine. Zbog brojnih
izmjena stanja u katastru karte katastarske općine kotara Dubrovnik reambulirane su 1876., 1887.,
1878., 1879., 1881., 1881. i 1882. godine.

značajnih povijesnih izvora iz kojeg se čitaju socijalne, demografske i ekonomske prilike naših krajeva tijekom 19. stoljeća.

Opsežno katastarsko gradivo koje se odnosi na područje Istre i Dalmacije čuva se u Hrvatskom državnom arhivu u Splitu, u Arhivu mapa za Istru i Dalmaciju.

Najznačajniji dokumenti katastarskog gradiva su mape te pisano gradivo - Upisnici čestica zemlje, Upisnici čestica zgrada i Operat porezne procjene s uvodnim dijelom, gospodarskim ili ekonomskim opisom (Introduzione). Gospodarski opis općine je izuzetan povijesni izvor koji na jednom mjestu dokumentira prirodni i kulturni krajolik određenog područja te kroz niz statističkih i gospodarskih podataka oslikava način života na tom prostoru početkom 19. stoljeća.

Svaka pojedina općina opisuje se u petnaest poglavlja: 1. Topografija (Topografia), 2. Granice (Confini), 3. Stanovništvo (Popolazione), 4. Životinje (Bestiame), 5. Rijeke, bujice, jezera, bare i močvare (Fiumi, torrenti, laghi, stagni e paludi), 6. Putovi (Strade), 7. Tržnice (Piazze di Mercato), 8. Utezi i mjere (Pesi e misure), 9. Obradeno zemljište, neobrađeno zemljište i neupotrebljivo zemljište (Terreni coltivati, non coltivati, e non utilizzabili), 10. Poljodjelski proizvodi (Prodotti dei terreni), 11. Način obrade zemlje (Coltivazione del Suolo), 12. Kvaliteta i vrijednost proizvoda (Qualità e

N.º del Foglio del Catastro	N.º della Particella del Catastro	Quantità Legale del bene	Del Proprietario				Del Terreno				Osservazioni.
			Nome e Cognome	Condizione	Domicilio	Specie della Cultura	Area musesti Klafote Ingenj quadrati	Classe	Valore prodotto in Moneta d'Argento		
									Faci	Passi	
1	28	28	Plano Giovanni...			Vino con...	574	prima			Regolata
2	29	29	311	...			Regolata
3	29	29	47	...			Regolata
4	29	29	60	...			Regolata
5	29	29	50	...			Regolata
6	29	29	213	...			Regolata
7	29	29	22	...			Regolata
8	47	47	14	...			Regolata
9	48	48	69	...			Regolata
10	48	48	302	...			Regolata
11	47	47	197	...			Regolata
12	47	47	157	...			Regolata
13	47	47	38	...			Regolata

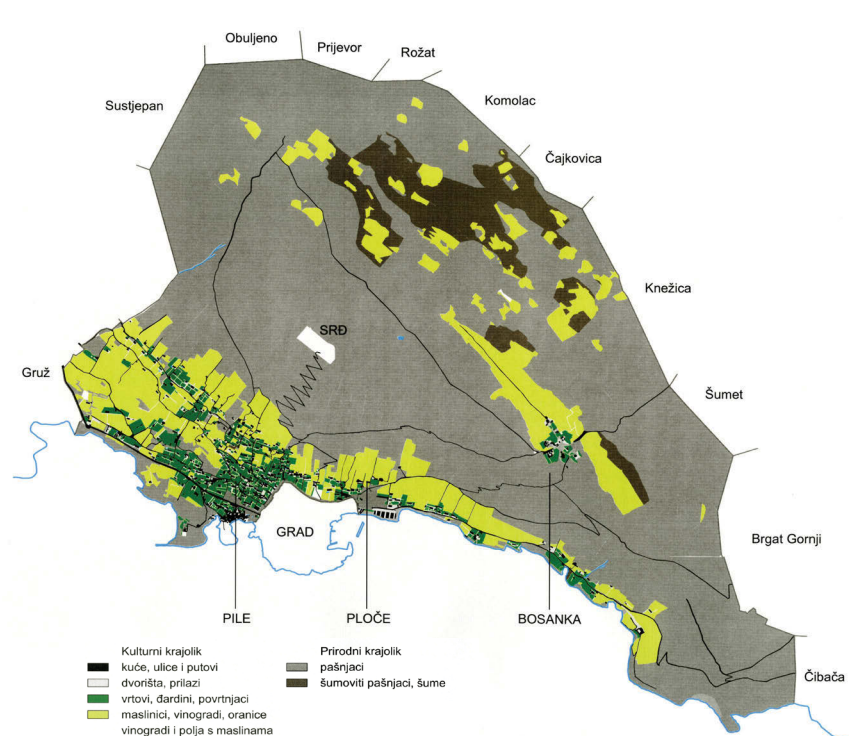
Skenirani zapisnici čestica zemlje iz 1837. godine

valore del prodotto), 13. Ograničenja imovine i broja posjeda (Vincoli della proprietà e numero delle possessioni), 14. Kuće (Case), 15. Proizvodnja (Industria).

Pilot područje na koje se odnosi studija „Analiza katastra Dubrovnika 19. st. s transkripcijom upisnika građevinskih čestica te izradom baze podataka“ prema ustroju austrijske uprave u 19. stoljeću obuhvaćalo je administrativne općine Rijeka Dubrovačka (10 katastarskih općina), Dubrovnik (3 katastarske općine) te zapadni dio Župe Dubrovačke (4 katastarske općine), općine istočno od grada koja je kroz cijelu svoju povijest bila usko povezana s Dubrovnikom pa tako i u 19. stoljeću.

U sklopu studije za sve katastarske općine nabavljena je skenirana građa iz Arhiva mapa za Istru i Dalmaciju splitskog Državnog arhiva: mape, upisnici i ekonomski opisi. Pisana građa je prevedena i upisana u excel tablice. Mape su spojene i georeferencirane te je tako stvorena baza podataka za daljnju analizu krajolika.

Prema podacima iz katastarskog gradiva promatrano područje u 19. stoljeću tvorila su tri različita krajolika – područje današnjeg grada, ruralno područje vezano uz Omblu (Rijeka Dubrovačka) i brdoviti stočarski krajolik zapadnog dijela Župe Dubrovačke (Breno).

Interpretacija katastra i upisnika 19. stoljeća na primjeru tadašnje administrativne općine Dubrovnik s predgrađem Pile-Ploče i Bosanka

stanovnici grada živjeli su od prihoda sa svojih posjeda (zemlje koju su obrađivali koloni na području čitavog dubrovačkog okruga ili kuća koje su iznajmljivali), od obrta, trgovine, pomorstva, poduzetništva, kapitala i činovničkih plaća.

U općini Pile, Ploče i Bosanka živjelo je 2150 stanovnika od čega je 1270 stanovnika živjelo od svojih posjeda ili proizvodnje i obrta ne obrađujući zemlju. Stoga se u upisnicima kao zanimanja vlasnika parcela, uz plemiće i posjednike, navode liječnici, ljekarnici, svećenici, trgovci, notar, službenici, pomorci te obrtnici poput krojača, tkalca, kožara, gravera, zidara. Stanovali su u gradskim četvrtima Pile i Ploče.

Područje Ploča bilo je rahlo izgrađeno - na strmim obroncima Srđa sjeverno od grada i na uskom pojasu nad morem istočno od gradskih vrata, pazara i lazareta nizale su se kuće okružene velikim vrtovima i uređenim dardinima uz put koji je iz grada vodio prema Cavtatu. I brežuljkasto područje Pila karakterizirala je rahla izgradnja, kuće su bile udaljene jedna od druge, okružene vrtovima i dardinima najčešće sakrivenim iza visokih ogradnih zidova. Maštovita organizacija uređenih dardina sa stazama i lijehama realno je, a ne samo simbolički, prikazana na grafičkim listovima te svjedoči

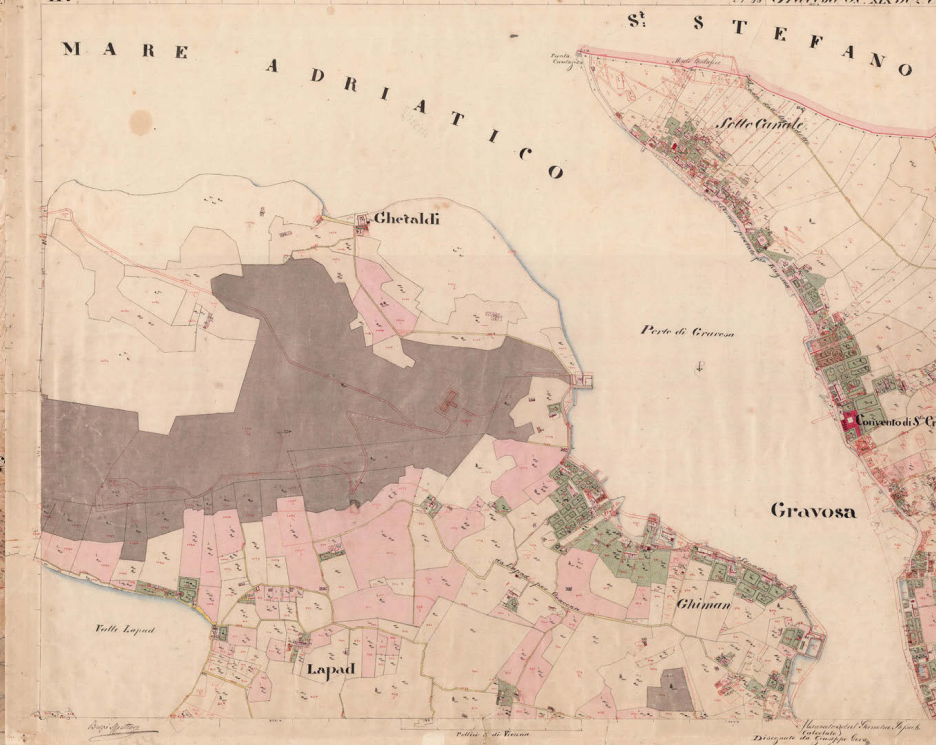
Dubrovnik

Administrativna općina Dubrovnik obuhvaćala je obalno područje od spoja estuarija Omble s Jadranskim morem na sjeveru pa sve do granice sa Župom Dubrovačkom na jugu. Sa sjevera i sjeveroistoka okruživao ju je teritorij Rijeke Dubrovačke. U sastavu općine Dubrovnik bio je otočić Lokrum. Područje Dubrovnika bilo je podijeljeno na tri katastarske općine: Dubrovnik (Comune di Ragusa), odnosno povijesni grad unutar zidina, općinu Pile, Ploče i Bosanka (Comune di Pille, Ploche e Bossanka) koja je obuhvaćala gradske četvrti izvan zidina - Pile na zapadu, a Ploče na istoku te teritorij koji se od grada penjući se na Srđ protezao prema sjeveru i istoku sa selom Bosanka.

Katastarska općina Gruž (Comune di Gravosa) obuhvaćala je područje prostrane luke, poluotok na njezinoj zapadnoj strani i brežuljkasto područje istočno, sve do granice s općinama Rijeke Dubrovačke na sjeveru i Bosanke na istoku. U gradu su bile smještene sve administrativne, civilne i vojne institucije okruga, prvostupanjski sud nadležan za građanske parnice svih stanovnika okruga te sjedište biskupije. U povijesnom gradu Dubrovniku, unutar gradskih zidina živio je 3551 stanovnik. Svi

Gradske četvrti Pile i Ploče

Gruž - ljetnikovci uz obalu

o visokom standardu življenja dubrovačke vlastele i građana. Gradske četvrti Pile i Ploče sa sjevera su rubili maslinici i vinogradi – maslinici na blažim padinama prema Gružu, a vinogradi na onim strmijim na istoku, prema Bosanki.

U Bosanki, jedinom selu općine Pile, Ploče i Bosanka živjelo je 38 zemljoradničkih obitelji, odnosno 180 stanovnika. Bosanka je bila zbijeno selo položeno na maloj zaravni visoko nad morem, okruženo vrtovima, vinogradima i maslinicima te po kojem oranicom.

U općini Gruž živjelo je 794 stanovnika. Većina stanovnika, njih 682, živjela je od prihoda sa svojih posjeda, a samo 112 stanovnika živjelo je od zemljoradnje. Uz kuće okružene đardinima i vrtovima koje su se nizale na obalama prostranog zaljeva i gruške luke, na brežuljkastom prostoru Gruža i Lapada izgrađene su kuće dubrovačkih posjednika i plemića, često okružene zidovima koji su skrivali uređene dardine i vrtove. Na padinama sjeverno od luke bili su izdvojeni stambeno gospodarski sklopovi okruženi vrtovima, vinogradima i maslinicima, dok su se na strmim terenima prema

sjeveru se nastavljali pašnjaci.

Ruralno stanovništvo Dubrovnika živjelo je siromaški, obrađujući zemlju posjednika kao koloni i održavajući svoja mala obiteljska domaćinstva. U gospodarskom opisu općina Gruž i Pile, Ploče i Bosanka navedeni su udjeli obrađenih, neobrađenih i neplodnih površina u iskazanoj površini svih čestica zemlje prema podacima iz upisnika čestica zemlje. U obrađene površine ubrajale su se oranice, maslinici, vinogradi, vinogradi s maslinama i vrtovi. U neobrađene pašnjaci i šume. Površine putova, rijeka, bujica, kanala, neplodnih stjenovitih terena i dvorišta iskazane su u upisnicima, a kategorizirane su kao neplodno.

Od ukupno 2297 jutara zemlje (1322 ha) na području Dubrovnika bilo je obrađeno 611 jutara, odnosno 26,6%, neobrađeno 1604 jutara (69,8%), a neplodno 82 jutra (3,6%). Najveći dio teritorija Dubrovnika bio je krš obrastao rijetkom i suhom travom, grmljem i makijom, rjeđe šumarcima. Šuma je bilo malo izuzev onih u Gružu. Sve površine koje su se mogle obrađivati bile zasijane ili zasađene različitim kulturama.

Ruralno područje: Rijeka dubrovačka - Mokošica i Sustjepan

Maslinici i vinogradi na padinama nad Gružem, na blagim padinama zapadno od Pila i pod strmim obroncima Srđa na Pločama stopili su se s vrtovima i đardinima tih rahlo izgrađenih dijelova i uokvirili povijesni grad sa svih strana tvoreći jasnu granicu između grada i njegovog prirodnog okruženja.

Rijeka Dubrovačka

Ruralno područje Rijeke Dubrovačke sa sjevera i sjeveroistoka okruživalo je teritorij današnjeg grada. Zapadni dio Rijeke Dubrovačke obuhvaćao je područje na obalama rijeke Omble i njezinog estuarija, a jugoistočni dio područje omeđeno granicom s Otomanskim carstvom na sjeveroistoku, općinom Breno (Župa Dubrovačka) na istoku i jugu te granicom općine Dubrovnik na zapadu. Na čitavom području Rijeke Dubrovačke teren je brdovit te se na zapadnom dijelu općine s planina na sjeveru strmo spušta prema Omblu i njezinom estuariju, a prema jugu opet penje obroncima Srđa. Premrežen je bujičnim tokovima koji se za kiša slijevaju s okolnih planina i teku prema Omblu. Na istočnom dijelu općine teren se s planina na granici prema Otomanskom carstvu strmo spušta prema dolini uz nestalan bujični tok Slaven (Slavien)

te se ponovo penje obroncima Srđa. Stoga je od ukupno 3465 jutara i 195 kvadratnih hvati zemljišta (1.994,2 ha) bilo obradivo samo 29%. Pod kulturom su bile oranice, polja s maslinama, vinogradi, vinogradi s maslinama, maslinici i vrtovi u neposrednoj okolici naselja. Pašnjaci, pašnjaci s grmljem, šumoviti pašnjaci i rijetke šume tvorili su 63% zemljišta, a 8% zemljišta kategorizirano je kao neplodno (putovi, rijeke, dvorišta, gumna, pješčani sprudovi, stijene). U raštrkanim zaseocima Petrovog Sela, Prijedora, Komolca, Knežice i Šumeta okruženim vrtovima, vinogradima, maslinicima i po kojim oranicom, u zbijenim selima uz rijeku Omblu i njezin estuarij (Sustjepan, Mokošica, Obuljeno, Rožat) i na rubu obradivih površina pod strmim i kamenitim pašnjacima (Čajkovića) živjelo je 1813 stanovnika koji su se bavili zemljoradnjom – obrađujući svoje zemlje ili zemlje posjednika, a poneki od njih bavili su se i ribarenjem, soljenjem govedeg mesa ili su bili pomorci.

Najveći dio prostora Rijeke Dubrovačke tvorio je gotovo goli krš obrastao rijetkom i suhom travom, grmljem i makijom, rjeđe šumarcima s gdjekojim stablom hrasta - prostor pašnjaka sa škrtom ispašom na strmim planinskim padinama. Šuma, uglavnom hrastovih, nije bilo mnogo, a sve plodne površine na rijetkim zaravnima i u dolinama te na blagim kosinama bile su obrađene. Kulturni krajolik Rijeke Dubrovačke tvorila su sela okružena vrtovima, maslinicima, vinogradima i po kojim oranicom, stiješnjena uz Omblu i njezin estuarij ili na rubu polja pod strmim i kamenitim pašnjacima.

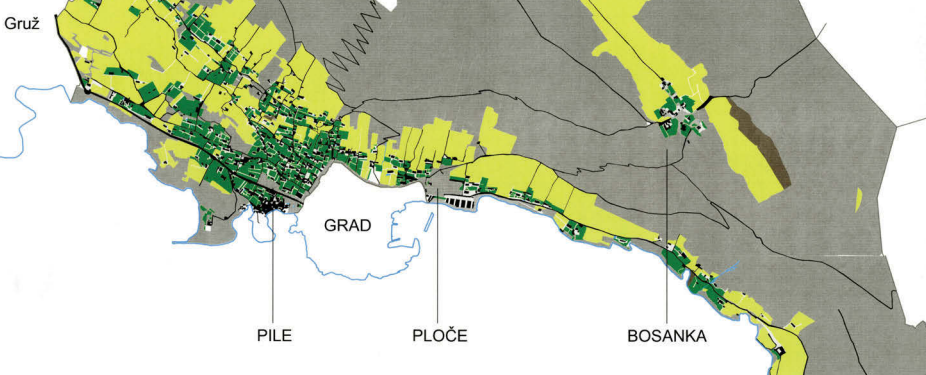
Župa Dubrovačka – zapadni dio

Općina Župa Dubrovačka prostirala se između granice s Otomanskom državom i Jadranskog mora istočno od Župe Dubrovačke i općine Pile, Ploče i Bosanka sve do Cavtata (Ragusa Vechia). Strmi planinski lanac sa zapada i sjevera okružuje dolinu Župe Dubrovačke otvorenu prema morskoj obali, jugu i jugoistoku. Župa Dubrovačka se sastojala iz na trinaest katastarskih općina, a njezin zapadni dio koji neposredno graniči s područjem Dubrovnik i Rijeke Dubrovačke tvorile su četiri katastarske općine: Brgat Donji, Brgat Gornji, Čibača i Čelopeci.

Općine Brgat Donji i Brgat Gornji su položene na strmim i brdovitim stranama lanca koji dijeli dolinu Breno od Rijeke Dubrovačke, dok se na području općine Čelopeci brdovit teren sa sjevera spušta prema dolini te ona obuhvaća i dio nizinskog, plodnijeg tla. Prostor Čibače, iako na većoj nadmorskoj visini, pretežito je ravan i uključuje zapadni dio doline Breno. Zemljopisne karakteristike prostora ovih općina utjecale su na oblik i položaj naselja te na način života i privredivanja.

Sva naselja su smještena uz rub obradivih površina. U malom zbijenom naselju Brgata Donjeg, u nekoliko odvojenih zaselaka Brgata Gornjeg u kojima su živjele obitelji istog roda okružene svojim nevelikim poljima, maslinicima i vinogradima, u tri zaseoka Čelopeka položenih na rubu doline Breno te u tri zaseoka Općine Čibača smještenih podalje od morske obale živjelo je 680 stanovnika. Svi stanovnici ovog područja bavili su se zemljoradnjom obrađujući svoja nevelika imanja i zemlje posjednika iz Dubrovnik ili one u crkvenom vlasništvu. Uz to na području ovih općina važna grana privredivanja bilo je stočarstvo, posebno ovčarstvo.

Prema statističkim podacima koji dokumentiraju udjele obrađenih, neobrađenih i neplodnih površina u iskazanoj površini svih terena za zapadne općine Župe Dubrovačke od ukupno 1556 jutara zemlje na samo 458 jutara (29,4%) bile su oranice, polja s maslinama, vinogradi, maslinici i vrtovi u neposrednoj okolici malih sela i zaselaka. Prirodni krajolik - pašnjaci obrasli škrtom travom na strmim kamenitim padinama, s pokojim stablom niskog hrasta ili mirtom i rijetke hrastove šume zauzimali su 68% površine (1058 jutara).

Katastar bilježi vrijeme koje je prethodilo velikim promjenama ...

Katastar s početka 19. stoljeća dokumentira urbanu i društvenu strukturu grada Dubrovnika u kojem se, uz plemstvo i zemljoposjednike, pojavljuje i bogati građanski sloj, grada koji je nadrastao svoju povijesnu jezgru okruženu zidinama i stambenim se četvrtima prelio na Pile i Ploče s građanskim kućama u bujnom zelenilu. Već se tada može zamijetiti tendencija širenja grada prema istoku nizanjem kuća s vrtovima nad strmim liticama na samoj obali između Ploča i crkvice sv. Jakova te prema zapadu, na predjelu Gornji Kono i uz provincijsku cestu na samoj obali koja od grške luke obilazeći povijesni grad vodi u cavtat i Kotor – začetak transformacija koje će u dvadesetom stoljeću u potpunosti promijeniti sliku grada.

Krajolik i organizacija ruralnog prostora dubrovačkog područja zabilježen u Franciskanskom katastru odraz je tradicijskog načina života dubrovačkog sela koji se nije mijenjao stoljećima i na koji političke promjene - uspon i pad Dubrovačke republike, napoleonski ratovi i uspostava austrijske vlasti nisu imali bitan utjecaj. Katastar bilježi vrijeme koje je prethodilo velikim promjenama u načinu života i privređivanja u dvadesetom stoljeću u kojima će nestati tradicijski način seoskog života i u kojem će novi oblici privređivanja trajno promijeniti nekadašnji seoski prostor.

Analiza katastra Dubrovnika 19. stoljeća s transkripcijom upisnika građevinskih čestica te izradom baze podataka; Izrađivač: Neir d.o.o. Split, Anita Penović, Područje grada Dubrovnika u Franciskanskom katastru; Istraživački osvrt: mr.sc. Sanja Buble. Studija je predstavljena na Danima krajolika u okviru Međunarodnog simpozija "Budućnost povijesnog urbanog krajolika Grada Dubrovnika, dobra svjetske baštine (UNESCO) – nove metodologije urbane konzervacije u kontekstu upravljanja prostornim razvojem, u Dubrovniku, 06. studenog 2014.

IDENTIFIKACIJA I VALORIZACIJA PRIRODNE I GRADITELJSKE BAŠTINE PODRUČJA DUBROVNIKA U PROSTORNOM KONTEKSTU

SAŽETAK

Ova je studija predradnja za izradu integralne studije pod naslovom „Identifikacija i valorizacija prirodnih i kulturnih krajolika na području grada Dubrovnika“, a uključuje listu svih registriranih i evidentiranih spomenika prirodne i graditeljske baštine na pilot području, kao i prijedloge novih registracija. Naglasak je na percepciji graditeljske i prirodne baštine unutar njihovog prostornog konteksta. Pritom se ističu pojedinačni spomenici koji su ključni za očuvanje spomeničkog karaktera šireg prostora. Osim toga, identificiraju i vrednuju se karakteristični klasteri i njihov doprinos OUV te ispituje vrednovanje spomeničke baštine kroz više ključnih vizura ne gubeći iz vida značaj vizualnog integriteta čitavog područja, koji je kompleksniji od fizičkog domašaja pojedinačnih slučajeva.

U zaključku studije predlaže se revizija postojeće izjave o iznimnoj univerzalnoj vrijednosti Dubrovnika te nove granice spomeničke i kontaktne zone tog UNESCO-vo lokaliteta. To će pomoći očuvanju spomeničkih vrijednosti prostora čiji se prosperitet temelji prvenstveno na kulturnom turizmu.

Prostor se u studiji vrednuje kao povijesni urbani krajolik u kojem nema granice između spomenika svjetske baštine i njegovog neposrednog okruženja. Podcrtava se međusobna prožetost spomeničkih kategorija od univerzalnog i lokalnog značaja - centra i periferije, prirodnog i izgrađenog – što su ujedno i polazišta budućeg planiranja.

Stradun i crkva Sv Vlaha

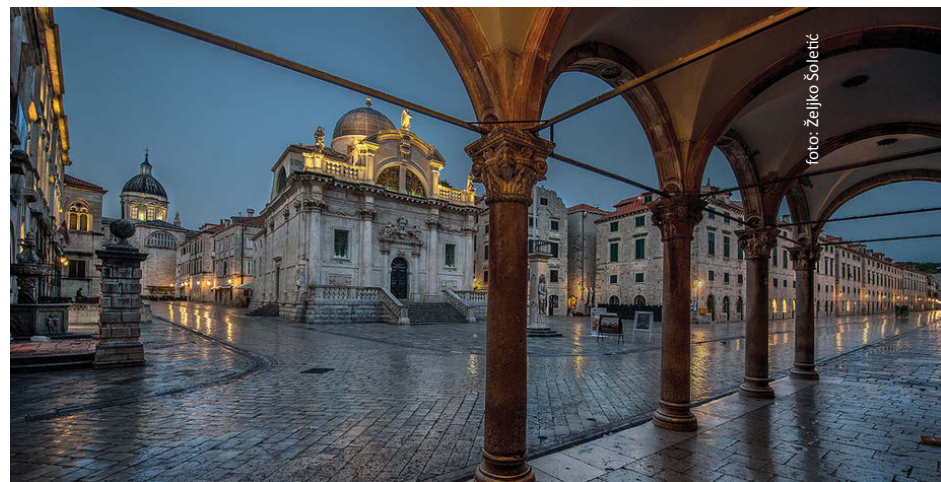

foto: Željko Šolentić

IDENTIFIKACIJA I VALORIZACIJA PRI KARAKTERISTIČNIH ZONA (KLASTERA) s utvrđivanjem utjecaja nekih prostorno-planskih pretpostavki na karakter pojedinih zona i s prijedlozima poboljšanja.

U tom se poglavlju analizira obuhvat klastera kako je definiran na kartografskim prikazima. Klaster predstavlja cjelinu koja ima zajedničke povijesne i topografsko-morfološke karakteristike. Svaka od cjelina se analizira kroz značaj i doprinos OUV, a zatim kroz prostorno-povijesni kontekst. Ključna pitanja današnjeg stanja, ambijenta i vizura analiziraju se kako bi pomogla u ispitivanju utjecaja novih razvojnih planova na kulturnu baštinu. Poglavlje završava preporukama za odgovorno planiranje i projektiranje u ovoj zoni. Kartografski prikazi uključuju granice klastera te podjelu prostora unutar njih prema stupnju osjetljivosti na nove urbanističke intervencije. Pritom se čitav prostor valorizira kao povijesni urbani krajolik, uz podjelu na područje vrlo visoke i umjerene (srednje) osjetljivosti.

VREDNOVANJE SPOMENIČKE BAŠTINE KROZ VIZURE s vrednovanjem utjecaja današnjeg razvoja na neke ključne vizure i s prijedlozima poboljšanja

Svaka se vizura opisuje kroz vidljive atribute koji podržavaju ili ugrožavaju spomeničku vrijednost područja. Opisuje se značaj vizura za baštinu, odnosno upozorava na vizualne elemente koji ugrožavaju njen povijesni i estetski značaj, banalizirajući time i izrazito kompleksni lokalni identitet zajednice. Procjenjuje se utjecaj potencijalnih

razvojnih planova na vizure, odnosno na OUV prirodne i graditeljske baštine.

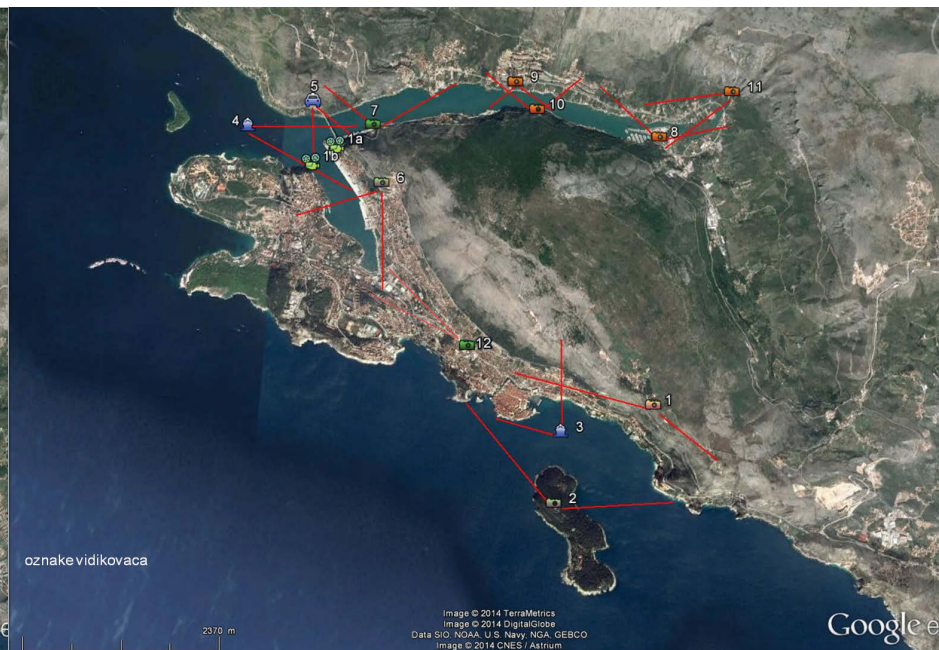
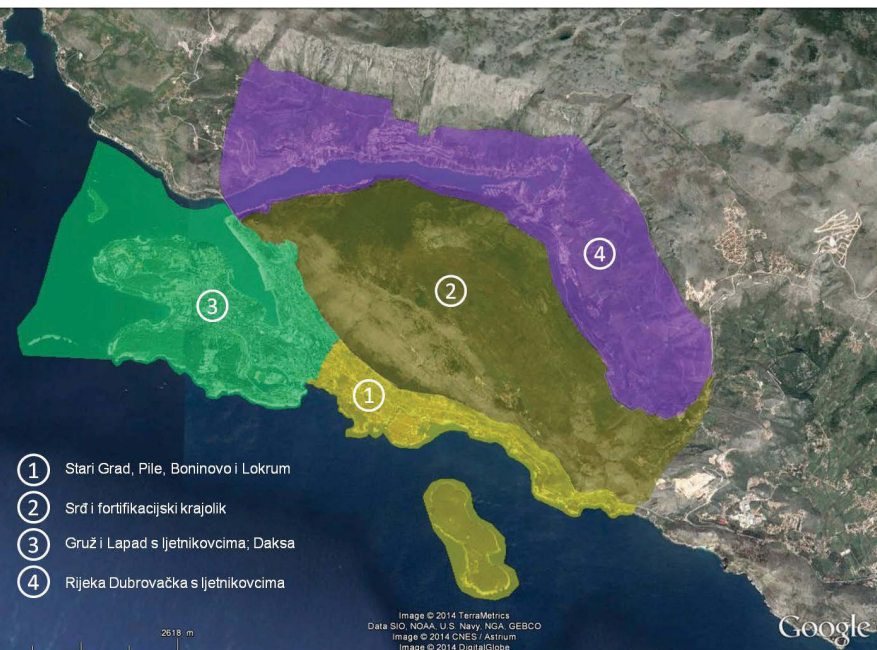
IDENTIFIKACIJA I VREDNOVANJE REPREZENTATIVNIH SPOMENIKA U PROSTORU s utvrđivanjem utjecaja nekih prostorno-planskih pretpostavki na pojedinačne spomenike i prijedlozima poboljšanja

Uz opće podatke o pojedinačnim spomenicima koji označavaju ključne točke u prostoru i u značajnoj mjeri pridonose njegovom karakteru, donose se podaci o njegovu današnjem stanju, odnosno autentičnosti. Uspoređuje se izvorni i današnji ambijent pojedinih spomenika i bilježi njegova važnost prema ICOMOS-ovim smjernicama za procjenu utjecaja na baštinu, posebno u odnosu na dobra Svjetske kulturne baštine (u studiji se mahom govori o spomenicima visoke i vrlo visoke vrijednosti). Posebno se razmatra osjetljivost tih spomenika spram nekih prostorno-planskih pretpostavki (teže održivog razvoja). Analizira se odnos ključnih spomenika i njihova neposrednog okruženja koji bi trebao ostati očuvan kako bi se ujedno očuvale i šire ambijentalne vrijednosti područja. Vrednovanje se zaključuje razmatranjem doprinosa tih spomenika definiciji OUV. U nekoliko slučajeva predlažu se i nove pojedinačne zaštite spomenika na nacionalnom nivou.

Na temelju ovih analiza donosi se: prijedlog granica nove zone A i zone B nacionalnog rješenja o zaštiti grada Dubrovnika, revidirana izjava o OUV Dubrovnika te prijedlog uspostave novih granica zaštite povijesnog prostora Dubrovnika kao lokaliteta svjetske i nacionalne baštine, uz prijedlog nove zaštitne kontaktne zone (buffer zone).

Stupanj osjetljivosti povijesnog urbanog krajolika

Oznake vidikovaca

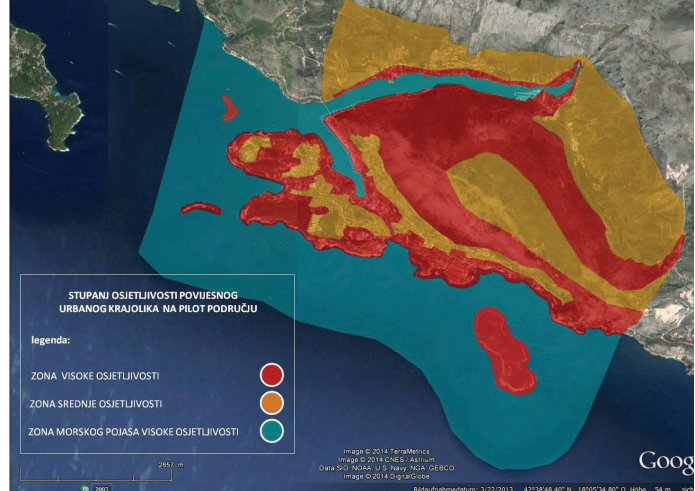
Uvodne napomene i postojeća izjava o iznimnoj univerzalnoj vrijednosti (OUV) za povijesnu cjelinu grada Dubrovnik

Suvremeni gradovi su prepuni kontradikcija, fragmentarnih i funkcionalno disparatnih rješenja. Joseph Rykwert, jedan od najprodornijih analitičara povijesnog i modernog grada, upozorava na jednom mjestu da su Grci riječ polis upotrebljavali za grad kao i za ime igre bacanja kocke (tavlja / backgammon): igrač treba poznavati strateške i taktičke elemente igre, jer nakon svakog bacanja kockica mora improvizirati i odlučiti što će odigrati, pazeći pritom na protivnikove kontranapade. Gradovi su rezultat planiranja, slučaja, improviziranja. Podvrgnuti su političkom i gospodarskom diktatu, ali jednako ovise o odlukama "odozdo", o auto-regulaciji svojih stanovnika. Postoji u svakom slučaju nešto čemu se moramo oduprijeti: misao da je nešto u velikom prostoru Dubrovnik prikazanog na slici kojim počinje naša studija upropašteno jednom za vavda!

Tu pogledu na total prostora o kojemu govori Studija mora biti posve bjelodano da tu ne bi smio postojati niti metar kvadratni koji ne bi bio pod visokim i najvišim stupnjem zaštite.

Rehabilitacija spomeničkih kvaliteta povijesne jezgre ili renesansnih ljetnikovaca čini nam se samorazumljivom. Isto tako bi moralo biti i s rehabilitacijom prostora Rijeke, Lapada, Gruža... Većina šteta koje su se tijekom vremena, osobito iza 1960-ih i od 1990-ih dogodile, pa se i sad događaju ili su već „uplanirane“, mogu se sanirati ili se može umanjiti njihov učinak – često na skali gotovo zanemarivih ulaganja.

Fortifikacijski krajolik

Stupanj osjetljivosti povijesnog urbanog krajolika

Iz svega proizlazi potreba da se iz temelja preoblikuje izjava o Vanserijskoj univerzalnoj vrijednosti (OUV) prema kojoj je Dubrovnik 1979. upisan na UNESCO-vu Svjetsku listu prema kriterijima (i)(iii)(iv), uz značajnu ekstenziju prihvaćenu godine 1994., kada su linija zaštite proširila i na predgrađe Pile, Lovrijenac, predio iza Grada, Lazarete, Revelin i otok Lokrum s dodatnih 72 ha površine (uz prvotnih 24,7 ha same povijesne jezgre unutar zidina), s kontaktnim područjem površine 53,7 ha. Valja podcrtati da je dubrovačka povijesna jezgra ušla na Listu svjetske baštine među prvim urbanim cjelinama – kada je ona još bila temeljena na izboru „best of the best“ – zajedno s našim Splitom i Kotorom, sa starim Kairom, Thebom, piramidama u Memphisu, Damaskom u Siriji, Kartagom i Medinom u Tunisu, Quitom u Ekvadoru, Krakowom, katedralama u Chartresu i Aachenu, Mont-Saint-Michelom i Versaillesom, Bryggenom u Norveškoj, Persepolisom i ruševinama svetog grada kraljevstva Elama u Iranu, dolinom Kathmandua u Nepal.

Treba naglasiti da je spomenuta ekstenzija nastala dobrim dijelom kao rezultat razmišljanja stalnog UNESCO-va ureda otvorenog 28. XI. 1991. u Dubrovniku, na inicijativu Generalnog direktora te institucije gosp. Federica Mayora, usred trajanja ratnog sukoba i opsade Grada koji je bio teško granatiran od 23. do 24. X., te od 8. do 13. XI., a naročito 6. XII. 1991.

Najvažniji zaključak naše studije svodi se na prijedlog da se zatraži još jedna korektura granica UNESCO-ve zaštite, ovog puta samo prema zapadu – kojom bi se unutar nje našao čitavi prostor gradskog predgrađa zajedno s grobljima Boninovu i sklopom Čingrija – što ćemo nastojati obrazložiti u nastavku. Nadalje, na nacionalnoj razini zaštite – sugerirali bismo da se pristupi (makar de netko redi sa 60, 50, 40, 30, 20 ili 10 godina zakašnjenja) integralnoj zaštiti čitavog prostora od Višnjice do Kantafiga, nadasve Gruža i Lapada, kao i prostora Rijeke dubrovačke koja je dosad bila, posve uvjetno rečeno, zaštićena tek kao „značajni krajobraz“. Razmatrajući pak pitanja Procjene utjecaja na baštinu (HIA) za dobro Svjetske baštine (WH) smatramo da bi „buffer zona“ trebala sezati skroz do hrpta Srđa, jer se na sliku Grada reflektira baš sve što se u tom prostoru događa, a osobito na padinama Srđa.

No, moramo se vratiti deklaraciji OUV, navodeći prvo dosadašnju:

OLD CITY OF DUBROVNIK Croatia

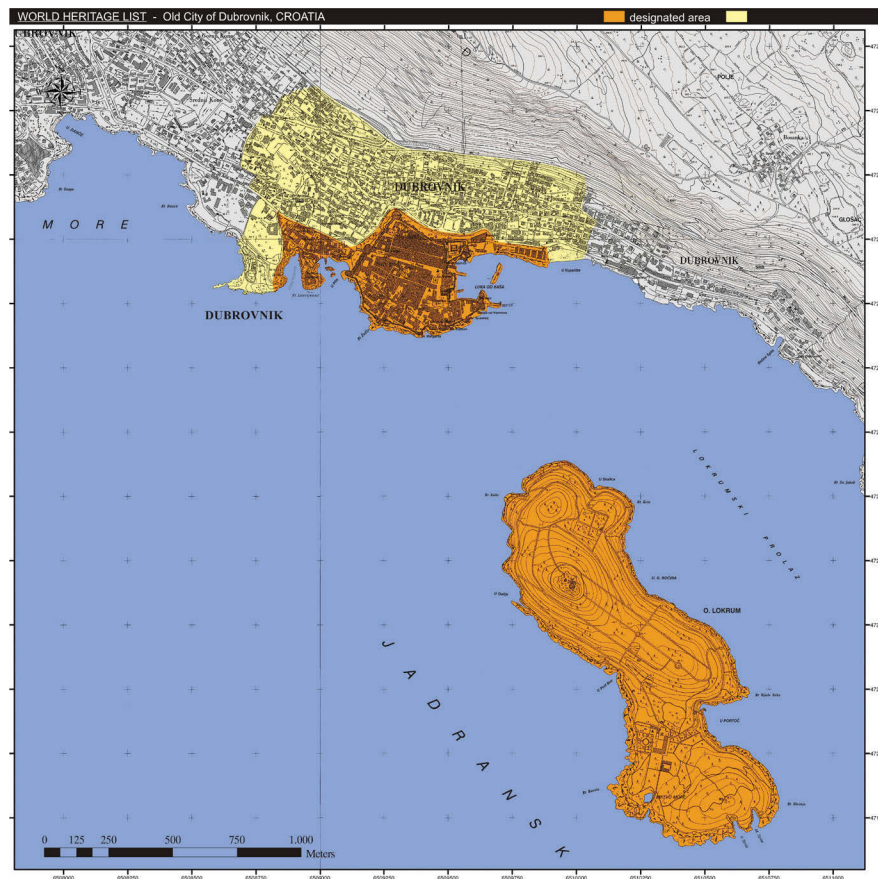
County of Dubrovnik-Neretva
N42 39 2.016 E18 5 29.004
Date of Inscription: 1979
Extension: 1994
Criteria: (i)(iii)(iv)
Property : 97 ha
Buffer zone: 54 ha

OUTSTANDING UNIVERSAL VALUE BRIEF SYNTHESIS

The city of Dubrovnik in the southern part of the eastern coast of the Adriatic is a remarkably well-preserved example of a late-medieval planned city. Its walled historical core situated at the foot of Mount Srd, that through the centuries to the present preserved character of a unique urban area defined by the walls, has a significant place in the history of city planning. Based its development and survival on trade and navigation Dubrovnik developed a strong maritime and trading hub on the east coast of the Adriatic and an important centre of the Mediterranean. It reached its apogee in the 15th and 16th centuries, when its commercial and maritime success was matched by great achievements in art and science. Dubrovnik boasted a highly advanced municipal infrastructure and health care system: it had a municipal sewage and water supply system, a granary at Rupe, quarantine protection, medical service, apothecaries, hospitals – hospices, and an orphanage. The 1272 city statutes made precise provisions for planned urban development based on a high degree of rationalization in the use of space and a well-thought out municipal structure. The orthogonal street grid was designed with strictly prescribed width of streets, the lay-out of housing and public spaces, building materials (stone instead of wood), paving of the streets and squares and a highly advanced utility infrastructure. Housing construction had to conform to regular blocks of houses, which were the distinctive feature of the city's architecture. The axis of the city and the focal point of public life is the main street – the Placa, running east-westwards and ending in Luža, the central city square. While the Placa is lined with patricians' and wealthy commoners' mansions, Luža and its southern extension are bordered by administrative, business, sacral and municipal buildings. Among the outstanding medieval, Renaissance and Baroque monuments within the magnificent, powerful fortifications and the monumental city gates are the Rector's Palace, dating from the 11th century; the Franciscan Monastery with its imposing church (completed in the 14th century); the extensive Dominican Monastery; the Cathedral (rebuilt after the 1667 earthquake); the customs house (Sponza), the town clock, the Arsenal and a number of other Baroque churches, such as that of St Blaise (patron saint of the city). The town is encircled by monumental stone walls, whose entire length is 1940 metres. The impressive defence system was given its present-day shape in the 13th century, while its fortifications were completed in the 17th century. The system consists of the main town wall with towers, donjons and bastions, barbicans, the moat and Kaše break-water, which protects the harbour.

Ne komentirajući dijelove iz ove deklaracije koje smatramo faktografski netočnim ili nedovoljno jasnim, a u njoj nedostaje i spomen dijelova Grada koji su se ekstenzijom iz 1994. našli unutra granica zaštite, ponudit ćemo ovdje prvi prijedlog nove deklaracije, koja u prvom redu želi upozoriti na činjenicu da nije riječ samo o lijepoj i važnoj građevinskoj ljusci nego o prostoru u kojemu je "arhivirana" mirijada ljudskih odluka i svakodnevnog višestoljetnog djelovanja, u prostoru elaborirani rituali (prividno efemerna trajanja, ali koji su vjekovnim ritornellom pretvoreni u činjenice društvene stvarnosti pa i u sam mentalitet). Sve je to trajno oblikovalo elemente slike Grada. JB

http://whc.unesco.org/en/list/95/multiple=1&unique_number=103

Scale 1:10,000

© State geodetic administration of Republic of Croatia

*Ne komentirajući dijelove iz važeće deklaracije o OUV Dubrovnika koje smatramo faktografski netočnim ili nedovoljno jasnim, a u njoj nedostaje i spomen dijelova Grada koji su se ekstenzijom iz 1994. našli unutra granica zaštite, ponudit ćemo ovdje prvi prijedlog nove deklaracije, koja u prvom redu želi upozoriti na činjenicu da nije riječ samo o lijepoj i važnoj građevinskoj ljusci nego o prostoru u kojemu je "arhivirana" mirijada ljudskih odluka i svakodnevnog višestoljetnog djelovanja, u prostoru elaborirani rituali (prividno efemerna trajanja, ali koji su vjekovnim ritornellom pretvoreni u činjenice društvene stvarnosti pa i u sam mentalitet). Sve je to trajno oblikovalo elemente slike Grada.

Prijedlog nove deklaracije OUTSTANDING UNIVERSAL VALUE

Dubrovnik, a remarkably well-preserved example of a late-medieval and early modern planned city, leži na hrvatskom jugu, gdje završava dugi niz dalmatinskih otoka, a otvara se pučina otvorenog mora, na mjestu izuzetno povoljnom za razvitak prekomorskih veza i prometa s kopnenim zaleđem. Do pojave velikih parobroda glavni plovidbeni prolaz između istočno-jadranskog arhipelaga i kopna izlazio je kod Dubrovnika na pučinu.

Povijesna jezgra izrasla je na grebenu podno brda Srđa (412 m). Hrvatsko ime grada izvedeno je od riječi dubrava (dub = hrast, dubrava = šuma), a romansko Ragusa od Rausa (imena grebena na kojemu je, prema legendi, osnovano prvo naselje – Lausa).

Razvio se prvotno na tjemenu strme morske hridine koja je vjerojatno bila ilirska prapovijesna i protopovijesna gradina, u čijem se podnožju tijekom prvih stoljeća poslije Krista oblikovalo romanizirano naselje. U vrijeme bizantsko-gotskih ratova izgrađen je kastrum koji će u doba sloma antičke civilizacije sredinom 7. stoljeća postati refugij okolnog stanovništava, prije svega iz obližnjeg Epidaura (današnjeg Cavtata). Grad je nastao u nekoliko proširenja prema sjeveru i istoku, bonifikacijom nekadašnje uvale (na mjestu srednjovjekovne Place) koja se duboko uvlačila u kopno.

Preuzevši ulogu koje su u antičkim vremenima držali obližnji Epidaur i Naron na ušću Neretve (koji se nisu obnovili nakon sloma rimske civilizacije), Grad je postupno izgrađivao vlastitu samoupravu, okrunjenu formiranjem slobodne države (Reipublica Ragusina), razvijajući se na "oranju mora", odnosno trgovačkom i diplomatskom posredništvu između balkanskog zaleđa i Mediterana. Brojne kolonije dubrovačkih trgovaca u balkanskom zaleđu formirale su razgranatu trgovačku mrežu povezanu sa snažnim prekomorskim prometom. Sredinom 16. stoljeća dubrovačko pomorstvo nosivošću brodova je treće na svijetu, s rasponom kretanja do Indijskog oceana i Atlantika. U renesansno i barokno doba Dubrovnik je i žarište humanizma, umjetnosti i znanosti. Sam grad kao dragocjeno kolektivno dostignuće, doprinio je širenju kulture u širem jadranskom prostoru, koliko i jezik kojim su pisali pisci tamošnje književne republike na čijim tradicijama je u preporodno vrijeme 19. stoljeća oblikovan suvremeni hrvatski književni standard.

Premda možda nije ostavio antologijske građevine, ostvario je estetski poredak neusporedive homogenosti unutar grada i čitava svog teritorija. Slika Dubrovnika koju se uzima za arhetip sredozemnog grada, proizvod je višestoljetnog kumulativnog gradotvornog osmišljavanja modificiranog postupnom asimilacijom novih stilskih oblika i novih funkcionalnih zahtjeva, arhitektonskom koherentnošću koja je prednost davala ljepoti cjeline – ukazujući uvijek na značenje mira i skladnosti (što su i najkarakterističnije dubrovačke riječi) kao ideale zajednice. Skladnost društvenog ustroja s političkom porukom o sretnom gradu na najsvečaniji način se isticala čašćenjem državnog parca, na godišnjoj Proslavi Sv. Vlahu, uz strogo razrađen službeni ceremonijal, što će stoljećima biti temeljni čin okupljanja svih gradskih staleža u solidarnu ali iznutra jasno uslojenu cjelinu. (On the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity since 2009.)

Ž. Peković, Nastanak i razvoj srednjovjekovnog grada, Split 1998. Prikazi grada iz 12., 15., 16., 17., 18., 19. stoljeća

Dubrovnik

foto: Zeljko Šoletić

Knežev dvor i Sponza

Današnji oklop Grada, učvršćen s tri kružne i 14 četverokutnih kula, s pet bastiona i s dvije ugaone utvrde, te s velikom tvrđavom Sveti Ivan, doima se nastalim u jednom dahu, premda je rastao u više izboja. Među kulama najznačajnija je Minčeta, stožer čitavog obrambenog gradskog sustava, izgrađena sredinom 15. st. prema najsvremenijim fortifikacionim standardima. Najznačajnija dubrovačka javna zgrada i državna institucija bijaše gotičko-renesansni Knežev dvor koji je današnji oblik dobio nakon eksplozije u skladištu baruta 1462. godine. Katedrala (1672-1713) podignuta je u stilu zrelog rimskog baroka na mjestu romaničke srušene u potresu 1667. Arheološka istraživanja poduzeta nakon potresa 1979. otkrila su postojanje triju ranijih katedrala, pod današnjom – iz ranokršćanskog, ranosrednjovjekovnog i romaničkog doba. Od brojnih ostalih sakralnih sklopova najvažniji su samostani franjevaca Male braće, dominikanaca i isusovaca.

Premda u fondu stambene arhitekture dominiraju renesansne i barokne kuće i palače, Dubrovnik po karakterističnoj urbanističkoj uličnoj mreži predstavlja jedinstveni primjer europske srednjovjekovne gradogradnje, što je rezultat višestoljetnog urbanističkog planiranja i održavanja urbanog tkiva. The 1272 city statutes made precise provisions for planned urban development based on a high degree of rationalization in the use of space and a well-thought out municipal structure – with strictly prescribed width of streets, the lay-out of housing and public spaces, building materials (stone instead of wood), paving of the streets and squares and a highly advanced utility infrastructure. Housing construction had to conform to regular blocks of houses, which were the distinctive feature of the city's architecture. Središnja arterija, Placa oduvijek bijaše glavna regulacijska linija Dubrovnika. To je jedinstvena "ulica-salon", s tipiziranim pročeljima kuća oblikovanih nakon Velike trešnje 1667., na mjestu srednjovjekovnih koje su mahom imale trjemove, poput onoga pred palačom Sponza na istočnom kraju Straduna. Sponza (Divona), građena je 1506-22., izvorno

za fontik, voštarnicu, skladišta i urede za kontrolu robe, i kao carinarnica, kovnica novca i državna riznica, ali i sjedište humanističke Akademije složnih (druga pol. 16. st.). Danas je tu Državni arhiv Republike s oko 2,700.000 stranica raznih dokumenata Dubrovačke Republike od 13. st. do pada Republike (1808).

Niz javnih ustanova svjedoči o visokoj razini komunalne skrbi: already medieval Dubrovnik had a municipal sewage and water supply system, a granary, quarantine protection, medical service, apothecaries, hospitals – hospices, and an orphanage. Ukorak s uređenjem čitavog teritorija grada išlo je pokretanje prve moderne tekstilne industrije u predgrađima i metalurških radionica unutar zidina.

Svojim industrijskim potrebama i rezidencijalnom izgradnjom prekoračio je zidine prema zapadu i istoku već u srednjovjekovno i u rano moderno doba. Posebno nakon Velikog potresa 1667. godine postupno se oblikuje kao svojevrsni vrtni grad, a tijekom 19. i 20. stoljeća povezat će se u cjelinu s ranijim predgrađem u Gružu, zapadno od grada, gdje će se – u većem, dubljem i sigurnijem Gruškom zaljevu – formirati nova glavna gradska luka.

U predjelima Pile i Kono zapadno od grada, planski osmišljenom mrežom ulica formirale su se inzule unutar kojih se od 15. st. do između dva svjetska rata u 20. st. podiglo stotinjak prigradskih ljetnikovaca, vila i kuća najčešće hortikulturno uređenih na specifičnom iskustvu dubrovačkih renesansnih vrtova. Tu je više ljetnikovaca 16. i 17. st. koji su (uz brojne druge na širem dubrovačkom prostoru) iznimna pojava po načinu povezivanja arhitekture i prirode. Ljepota dubrovačke prirode osobito elokventno govori na Lokrumu, šumovitom otočiću na pola milje od Grada, na kojemu je 1023. utemeljen benediktinski samostan, a tijekom 19. st. je bio transformiran u dvorac nadvojvode Maksimilijana Habsburškog koji je oko njega uredio park s egzotičnim suptropskim raslinjem i krasne šetnice i vidikovce.

Nije do kraja objašnjeno kako je baš Dubrovnik, među svim srednjovjekovnim embrionalnim republikama (jer svi dalmatinski gradovi su bili jednom republike), uspio ostvariti atribute suvereniteta i pretvoriti se u kontinentalnu državu s primorjem i otočjem, te potom na širokom regionalnom planu ostvariti trgovinsku i moralnu ulogu koja je u potpunom nesrazmjerju s njegovom veličinom. Tijekom šest stoljeća postupno je brusio vlastiti društveni, politički, kulturni i moralni identitet i integritet, nikad ne prešavši 6,000 stanovnika unutar grada i 30,000 na teritoriju. Dubrovnik je nastojao izbjeći svaku teatralnost svoje povijesti. Višestoljetno diplomatsko balansiranje između mnogo većih agresivnih susjeda i geografska usamljenost dali su mu i crtu stanovite samoživosti. Ona je duž čitava Sredozemlja zasijala svoj kapital, premrežila ga svojim putovima, trgovačkim enklavama, diplomatskim poslanstvima. Povijest Dubrovnika rezultat je termitskog rada čitavog društva i anonimne oportunističke politike, kroz tisuće naoko neznatnih odluka i događaja, koje su bile sve s mjerom i skromnošću, autodisciplinom i radišnošću vođene istim ciljem: ne demokracijom i jednakošću nego slobodom (LIBERTAS – imenica koja je lepršala na zastavama njihove mornarice i na zidinama), te umijećem dobrog življenja.

Revidirana izjava o autentičnosti

Premda je prostor današnjeg Dubrovnika doživio tijekom zadnjih pola stoljeća značajne kontekstualne promjene, on je svojom urbanom strukturom unutar srednjovjekovnih zidina te okolnim teritorijem u kojemu se tijekom 15.-19. st. oblikovao istinski vrtni grad sa stotinjak kuća, vila i pravih malih dvoraca uralih u vrtove, očuvao je najvećim dijelom svoj izvorni oblik, koji se lako shvaća u njegovoj povijesnoj slojevitosti. Autentičnost tih dvaju tipova urbanizma, simbiotski povezanih planskom regulativom kroz više stoljeća, posebno je dokazana činjenicom što je Dubrovnik, ma koliko malen sâm bio, uspio simboličku sliku svoga prostornog reda utisnuti po čitavoj širini svoga teritorija, ustrajnošću ljudskog rada niza generacija usavršivši pejzaž izvorno izrazito opore geomorfologije. Pritom ni jedan detalj njegova urbanog krajolika ne strši povišenim pretenzijama, u njemu je suzdržanošću oblikovano i ono što je moralo biti monumentalno. Trebala bi to biti pouka i mjera modernim razvojnim planovima.

Revidirana izjava o integritetu

Revidirana izjava o vizualno-estetskom integritetu

Vizualno-estetski integritet Dubrovnika i okolnog gradskog prostora temelji se na izrazito homogenom urbanom tkivu kompleksnog reda. Koherentnost dubrovačkih kuća i ljetnikovaca, u simbiotskom odnosu arhitekture i nature – uza sve tipološke varijacije njihove unutrašnje strukture i morfologije plastično-dekorativnih elemenata – zapažena je već u svoje vrijeme u desecima izvještaja, analizirana i interpretirana u današnje. Niti jedan detalj njegova urbanog krajolika ne strši povišenim pretenzijama, nego je suzdržanošću oblikovano i ono što je moralo biti monumentalno. Gradeći kuće, naručitelji su bezbroj puta tražili da projekt u artikulaciji pročelja i pojednostima kamenoklesarske opreme slijedi već postojeće uzore čime se oblikovala fina koordinatna mreža koja je različite građevine povezivala srodnim arhitektonskim koncepcijama, što obrazlaže dugo trajanje stilskih oblika i tipoloških obrazaca “kolektivne društvene estetike”. Persistencija određenih plastično-dekorativnih elemenata imala je duboku psihološku i mentalitetSKU motivaciju; to je i najprirodnija reakcija na kataklizme, potrese i požare, kugu, glad, koji su u tolikoj mjeri obilježili povijest Dubrovnika.

Dubrovnik
na starim razglednicama

UTJECAJ PROMJENE AUTENTIČNOG KULTURNOG KRAJOLIKA GRADA DUBROVNIKA KAO VAŽNOG ELEMENTA IDENTITETSKOG SUSTAVA NA BRAND I IMAGE GRADA TE NA USPJEŠNOST TURISTIČKE DESTINACIJE SAŽETAK

Revidirana izjava o socijalno-funkcionalnom integritetu¹

Dubrovačka država predstavljala je svojevrsno umjetničko djelo s jasno proračunatim temeljima i s iznijansiranim odnosima prema svojoj političkoj okolini. Čitav grad i njegov okolini teritorij predstavljaju izvanrednu akumulaciju povijesnih gradnji koje su kontinuirano remodelirane i usavršavane, ostvarivši upečatljivu prostornu harmoniju i socio-funkcionalni integritet simboličko-reprezentativnih, stambenih, rezidencijalno-ladanskih i industrijsko-proizvodnih funkcija². Nastao je u nizu planskih proširenja i urbanističkih prilagodbi prema potrebama niza generacija, kao rezultat kontinuiteta u promjeni, u pravilu s visokovrijednim arhitektonskim ostvarenjima.

Revidirana izjava o povijesno-strukturalnom identitetu

Povijesno-strukturalni identitet Dubrovnika i okolnog gradskog prostora proizašao je u svojoj neusporedivoj homogenosti u prvom redu iz zadane srednjovjekovne urbane podloge. Ortogonalni raster ulica oblikovan je od početka 13. stoljeća serijom urbanističkih regulacija postupno pripajanih dijelova Grada i rektifikacijama starijeg gradskog tkiva.

Premda je, uz to, Grad postupno urbanistički integriran s prigradskim prostorom, osobito njegovi zapadni dijelovi, Pile i Kono očuvat će do danas distinktivnost planski oblikovanog povijesnog vrtnog predgrađa, sa stotinjak kuća, vila i pravih malih dvoraca u raslim u svojim jednako povijesno slojevitim vrtovima, čime je ostvaren posve specifični i komplementarni spoj dvaju povijesno različitih tipova urbanizma.

1. Nismo, nažalost, mogli naći izvornu deklaraciju, pa je usvojiti, dopuniti ili izmijeniti.

2. Teško da bi se našlo boljeg primjera od Dubrovnika da ilustrira glasoviti Plutarhov pasus koji je bio misao-vodilja renesansnih razmatranja i teorijskih preporuka o čuvanju identiteta grada u konstantnim metamorfozama: "A city, like a living thing, is a united and continuous whole. It does not cease to be itself as it changes in growing older, nor does it become one thing after another with the lapse of time, but is always at one with its former self in feeling and identity."

Identifikacija i valorizacija prirodne i graditeljske baštine područja Dubrovnika u prostornom kontekstu; Izrađivač: Institut za povijest umjetnosti, Centar Cvito Fisković u Splitu; Autori: dr.sc. Joško Belamarić, Igor Belamarić, Darka Bilić, Ana Šverko, Ambroz Tudor.

Studija predstavljena na Danima krajolika u okviru Međunarodnog simpozija "Budućnost povijesnog urbanog krajolika Grada Dubrovnika, dobra svjetske baštine (UNESCO) – nove metodologije urbane konzepcije u kontekstu upravljanja prostornim razvojem, u Dubrovniku, 06. studenog 2014.

Polazište

Iako se tijekom cijele svoje povijesti nalazio na rubovima velikih imperija, država i kultura između kojih je posredovao, Dubrovnik je uvijek uspijevao zadržati svoju autonomiju, prepoznatljivi duh mjesta i identitetu autentičnost. Iako najveće bujanje ekonomskog i kulturnog života doživljava u razdoblju u 14. do 18. stoljeća u kojem su gradovi/države važni dionici europskog političkog prostora i nositelji kulturnog razvoja, danas je Dubrovnik globalno poznat ponajviše kao kulturno-turistička destinacija. Imajući na umu potencijalne opasnosti povezane sa sve većim interesom brzo rastućeg broja turista koji žele vidjeti/doživjeti Dubrovnik, pri čemu se potreba očuvanja vjekovima stvaranog destinacijskog duha mjesta najčešće zanemaruje, zaštita i odgovorno upravljanje dubrovačkim kulturnim krajobrazom, kao ključnom odrednicom destinacijskog identiteta, prepoznate kao središnja tema projekta "Baština - pokretač razvoja na području Dubrovnika i Boke Kotorske". Sukladno tome, u želji da se osiguraju potrebni preduvjeti za dugoročno održivo tržišno pozicioniranje Dubrovnika (i njemu gravitirajućeg prostora) na globalnom tržištu kulturno-turističkih destinacija, ali i za kontinuirano unapređenje konkurentne sposobnosti dubrovačke 'turističke industrije', ovaj dokument ima za cilj:

- uspostaviti jasne konture dugoročno poželjne topografije dubrovačkog identitetskog sustava te, na toj osnovi,
- predložiti poželjnu, većini razvojnih dionika prihvatljivu, viziju turističkog razvoja za vrijeme koje dolazi.

Značenje turizma za Dubrovnik

Dubrovnik je danas nedvojbeno međunarodno najprepoznatljivija turistička destinacija Hrvatske. U odnosu na druge hrvatske destinacije Dubrovnik obilježava: (i) najviši broj dana korištenja smještajnih kapaciteta, (ii) najniža razina sezonalnih oscilacija, (iii) najviši udio hotelskog smještaja u ukupnoj smještajnoj ponudi, (iv) najviši udio hotela visoke kategorije (5*) u strukturi hotelske ponude, (v) najviša razina prosječne potrošnje po danu boravka turista, kao i (vi) najveći interes krizing kompanija za ticanje. Važnost turizma za Dubrovnik najbolje je ilustrirati podacima o intenzitetu i dinamici turističkog prometa:

- na području Grada tijekom 2013. godine ostvareno je 768,5 tisuća dolazaka, od čega 718,3 tisuće inozemnih gostiju (93,5%). To, u odnosu na 2012. godinu, predstavlja povećanje od 10%, pri čemu je tijekom 2012. godine također ostvareno 10% više dolazaka nego u 2011. godini.
- tijekom 2013. godine na području Grada ostvareno je 2.864,5 tisuća noćenja, odnosno 9% više u odnosu na 2012. godinu u kojoj je ostvareno 12% više noćenja nego u 2011. godini.
- u Dubrovnik je tijekom 2013. godine uplovilo 711 'kruzera' s gotovo 1,1 milijun putnika, što u odnosu na 2012. godinu, kad ih je uplovilo 648, predstavlja povećanje uplovljavanja za oko 10%.

'Tamna' strana turizma u Dubrovniku

Neovisno o izuzetnoj dinamici rasta turističke potražnje, sve veći turistički interes za Dubrovnikom, a osobito za posjetom njegovoj povijesnoj jezgri, ima i nešto 'tamniju' stranu:

- potaknuti velikom potražnjom za nekretninama te, posljedično, njihovim visokim cijenama, velik broj stanovnika povijesne jezgre dulji niz godina kontinuirano prodaje svoje stambene i/ili poslovne prostore osobama koje u Gradu borave samo privremeno, povremeno i kratko, uslijed čega se broj stalnih rezidenata povijesne jezgre stalno smanjuje već nekoliko desetljeća. Samim tim, značajan dio stambenog fonda povijesne jezgre se tijekom većeg dijela godine ne koristi, a što negativno utječe ne samo na vitalnost života u njoj, već i na prevladavajući način korištenja javnog prostora.
- pod utjecajem sve većeg broja jednodnevnih posjetitelja (osobito s kruzera), korištenje javnog prostora, osobito unutar povijesne jezgre, sve se više prilagođava potrebama/zahtjevima prolaznih gostiju. Posljedica toga je sve veća tipifikacija, komodifikacija i 'internacionalizacija' ugostiteljske ponude te odumiranje ne samo autohtone gastronomske ponude, već i smanjenje kvalitete ugostiteljske usluge u cjelini.
- danas se u povijesnoj jezgri danas praktički ne može naći nijedan poslovni prostor koji dominantno služi potrebama lokalnog stanovništva (trgovine, uslužni servisi, pošta, ambulanta, vrtić i sl.). Takvo stanje stvari dodatno otežava život lokalnih žitelja koji žive unutar zidina, a osobito starijih osoba i mlađih parova s djecom.
- gužve izazvane sve većim brojem istodobnih posjetitelja u povijesnoj jezgri sve su veće tako da većina građana Dubrovnik tijekom ljetnih mjeseci izbjegava odlazak u nju što je više moguće. Drugim riječima, povijesna je jezgra velik dio godine 'oslobođena' prisustva lokalnog stanovništva uslijed čega je opravdano govoriti o njenoj sve većoj 'muzealizaciji', odnosno njenom korištenju samo kao vizualne kulise za sve veći broj turista.
- uslijed potreba prebacivanja sve većeg broja tranzitnih posjetitelja s kruzera prema povijesnoj jezgri, gradski promet, osobito tijekom ljetnih gužvi, u konstantnom je kolapsu.
- ubrzana i sveprisutna 'turistifikacija' Dubrovnik odražava se ne samo na cijene stambenog prostora, već i na visinu cijena većine proizvoda i/ili usluga uslijed čega je život u Gradu danas izrazito skup. Samim tim, rastući broj osoba prisiljen na 'bijeg iz Grada' odnosno na 'život na periferiji'.

Današnji imidž Dubrovnik u svijetu

Razvoj turizma u Dubrovniku, osobito u vremenu nakon završetka Domovinskog rata do danas, posredno je i neposredno uzrokovao spontano nastajanje identitetskog sustava Grada koji nije nužno u funkciji zadovoljavanja potreba svih razvojnih dionika i/ili interesnih skupina, niti je nužno usklađen s kvalitetom njegove resursno-atraktivne osnove. U uvjetima, naime, 'slobodne tržišne utakmice', osobito u kontekstu globalizacije, imidž Dubrovnik kao turističke destinacije bio je pod jakim utjecajem parcijalnih interesa i potreba globalnih turoperatora, velikih hotelskih i/ili 'cruiseship' kompanija i/ili investitora te, samim time, najvećim dijelom prepušten 'silama tržišta'. To je, u znatnoj mjeri, utjecalo na formiranje njegovog imidža ponajviše u skladu s postavkama koncepta tzv. 'turističkog pogleda'. Drugim riječima, današnji je imidž Grada sveden uglavnom samo na ono što 'turistička industrija' nameće za bitno, odnosno na ono što joj je najlakše prodati. Ponajviše uslijed toga, prostor unutar zidina i doživljaj koji on nudi doživljava se 'autentičnim' i izrazio vrijednim, dok se cijeli okolni gradski prostor i njegova 'periferija', uključujući i prirodni krajobraz, smatra manje vrijednim i nedovoljno bitnim te ga se, prema potrebi, može 'žrtvovati' za potrebe daljnje ubrzane turis-

tifikacije. Samim tim, prilikom posjeta Dubrovniku obvezno je uhvatiti (slikati) neki od najkvalitetnijih vanjskih pogleda, posjetiti udarna mjesta 'interijera' te, ukoliko to vrijeme i fizička kondicija turista dozvoljavaju, prošetati zidinama. Sve ostalo i u Gradu i izvan njega svodi se na nebitno i/ili fakultativno.

Elementi identitetskog sustava grada Dubrovnika

Neovisno o njegovoj globalnoj (turističkoj) prepoznatljivosti po nekoliko 'standardnih' slika i/ili vizura povijesne jezgre, identitetski sustav Dubrovnika, osobito iz aspekta njegovog lokalnog i kulturno-povijesnog identiteta, puno je slojevitiji i kompleksniji te ga valja sagledavati i u kontekstu velikog broj činitelja sekundarnog i tercijarnog značaja, ali i njihovog međuodnosa. U tom smislu, posebno valja naglasiti činitelje kao što su, primjerice, (i) povijest i civilizacijske značajke Dubrovačke republike, uključujući i brojne svjetski relevantne povijesne osobe poput Marina Držića, Ivana Gundulića, Ruđera Boškovića, Marina Getaldića ili Vlahu Bukovca, (ii) brojne pojedinačne građevine svjetovne i/ili sakralne namjene unutar gradskih zidina, (iii) prirodne datosti i/ili ljepote - more, plaže, vegetacija i sl., (iv) blaga mediteranska klima, (v) nematerijalna baština, uključujući i brojne kulturno-zabavne manifestacije i/ili 'feste' međunarodnog karaktera, (vi) materijalna kulturna baština na periferiji ili u okruženju Grada (ljetnikovci, fortifikacijske građevine, samostani i sakralne građevine), (vii) kultivirani krajobraz (osobito na 'periferiji' Grada), ali i (viii) razvijenost turističke suprastrukture, (ix) prepoznatljivost lokalne/autohtone eno-gastronomske ponude, te (x) prepoznatljivost djelovanja dubrovačkog Sveučilište.

Od 'turističkog pogleda' prema sustavnoj izgradnji dubrovačkog identiteta

Dubrovnik i njegovu povijesnu, civilizacijsku i gospodarsku okolinu treba promatrati ponajviše kao slojevit i osjetljiv prostor u kojem treba uspostavljati produktivni suživot (odnosno konvergenciju) lokalnog, kulturno-povijesnog i turističkog identiteta. U tom smislu, poželjniji, odgovorniji i primjereniji pristup prezentaciji/očuvanju dubrovačkog civilizacijskog identiteta ne bi bio ograničen samo na staru povijesnu jezgru i njenu 'ikoničku sliku'. Umjesto da se povijesna jezgra doživljava i koristi samo kao 'kulisa' i 'muzejski prostor' koji se jednokratno dolazi posjetiti i nakratko doživjeti, nju treba sagledati ponajviše kao ishodište cjelovitijeg turističkog doživljaja Dubrovnika i njegove šire okolice. U tom smislu, izuzetno je važno ne samo revitalizirati autentični 'duh mjesta', odmaknuti doživljaj od puke 'slike' te omogućiti skladno prožimanje između turističke i domicilne populacije na cijelom prostoru Grada, već i prepoznati i turistički aktivirati cijeli niz sekundarnih turističkih atrakcija na prostoru nekadašnje Dubrovačke republike te ih uvezati u autentični sustav, samostalnih ili komplementarnih dopunskih doživljaja. Prepoznavanje tih mreža potencijalnih atrakcija/doživljaja i njihovih međuodnosa omogućit će kreiranje uravnoteženog identitetskog teritorija u kojem se skladno i održivo preklapaju vrijednosti urbane i prirodne okoline. Konačno, u takvim uvjetima bit će moguće efikasno upravljati 'brendom Dubrovnik' na zadovoljstvo kako turista, tako i lokalnih razvojnih dionika, ali i stanovništva u cjelini. Konačno, u takvim će uvjetima biti moguće prepoznavati i neželjene scenarije (turističkog) razvoja Grada, ali i stvoriti preduvjete za postupno širenje gradskog imidža od povijesne jezgre (nukleus) prema rubnim dijelovima Grada i širem prostoru Županije (periferija).

Prijedlog topografije dubrovačkog identitetskog sustava

Vodeći računa o potrebi umrežavanja lokalnih, kulturno-povijesnih i turističkih odrednica, uspostava jedinstvene topografije dubrovačkog identitetskog sustava podrazumijeva postojanje i skladno prožimanje nekoliko međusobno uvjetovanih identitetskih razina i/ili slojeva. U tom smislu, može se govoriti o: (i) srži identiteta,

KAKAV BI TURIZAM U DUBROVNIKU TREBAO BITI?	KAKO BI TURIZMOM U DUBROVNIKU VALJALO UPRAVALIJATI?	ČIME ĆE DUBROVNIK PRIVLAČITI TURISTIČKU POTRAŽNJU?
ciljno orijentiran	sukladno jasnoj razvojnoj viziji	jedinstvenošću povijesne jezgre (UNESCO imidži)
po mjeri čovjeka	racionalnim korištenjem razvojnog prostora	materijalnom i nematerijalnom baštinom
iznad očekivanja gostiju	transparentnim donošenjem razvojnih odluka	bogatstvom doživljaja u svim dijelovima godine
ekološki održiv i sociokulturno prihvatljiv	u interesu i građana i investitora	vrhunskom kvalitetom usluge
ekskluzivan	poticanjem suradnje javnog i privatnog sektora	ambijentalnom autentičnošću
čjelogodišnji	u skladu s očekivanjima UNESCO-a	toplinom i gostoljubivosti

(ii) proširenom identitetu, te (iii) dopunskom identitetu.

Srž identiteta, kao osnova za brendiranje, trebala bi sadržavati ključne razlikovne elemente na kojim se temelje dubrovačka unikatnost i/ili autentičnost u globalnim razmjerima. Činitelji dopunskog i proširenog identiteta, iako manje međunarodno eksponirani, također predstavljaju važne elemente prepoznatljivosti te ukazuju na činjenicu da Dubrovnik nije samo UNESCO zaštićena povijesna jezgra. Samim tim, oni dopunjuju, proširuju i osnažuju osnovnu poruku brenda.

Drugim riječima:

- srž integralnog dubrovačkog identiteta, vodeći se načelom pretežitosti, predstavljaju: (i) povijesna jezgra i njezine zidine, (ii) jedinstveni kontrast mora, povijesne jezgre i Srđa, (iii) Dubrovačka republika, (iv) pojedinačne svjetovne i/ili sakralne građevine unutar zidina, te (v) manifestacije i 'feste' kao najreprezentativniji dio nematerijalne kulturne baštine.
- u činitelje proširenog identiteta Grada valja ubrajati: (i) povijesne osobe, (ii) ljetnikovce, fortifikacije i samostane na periferiji i/ili u pripadajućem kulturno-povijesnom okružju Grada, (iii) kultivirani krajobraz Župe dubrovačke, Konavoskog polja, Stona i Cavtata, (iv) Lokrum i Elafite, ali i (v) povijesne gradove mediteranskog kulturnog okružja (Kotor i Korčula), ali i šireg prostora utjecaja Dubrovačke republike (Mostar, Počitelj).
- u činitelje dopunskog identiteta grada Dubrovnika valja ubrojiti ponajviše: (i) blagodatni mediteranske klime, (ii) prirodne datosti (more, plaže, mediteransko raslinje...), (iii) Sveučilište u Dubrovniku, kao i (iv) kvalitetu smještajne ponude (ponajviše hotelske) te (v) bogatstvo (dubinu i širinu) eno-gastronomске ponude.

Činitelji potencijalne degradacije kulturnog krajobraza i/ili vizualnog identiteta Dubrovnika

Današnje performanse dubrovačke 'turističke industrije' najvećim dijelom proizlaze iz njegovog 'kulturnog supstrata'. Samim tim, potencijalna degradacija kulturnog krajobraza/vizualnog identiteta Dubrovnika (i njemu gravitirajućeg prostora), negativno bi se odrazilo kako na međunarodnu konkurentnost Grada kao turističke destinacije,

tako i na poslovne učinke poslovnih subjekata iz djelatnosti turizma i ugostiteljstva. Sagledavanje činitelja koji bi mogli degradirati današnji vizualni identitet i/ili kulturni krajobraz Grada (i njemu gravitirajućeg prostora), ukazalo je na sljedeće realne opasnosti: (i) nastavak depopulacije i gentrifikacije povijesne jezgre; (ii) nestajanje prepoznatljivog 'duha mjesta' (genius loci) kroz 'muzealizaciju' povijesne jezgre; (iii) neprimjerena 'turistifikacija' javnih površina i/ili 'zelenih zona'; (iv) prevelika koncentracija jednodnevnih gostiju unutar gradskih zidina; (v) izgradnja na platou Srđa; (vi) izgradnja površe 'jadranske magistrale'; (vii) sidrenje kruzera u neposrednoj blizini gradskih zidina; (viii) propadanje i/ili neodržavanje objekata spomeničke baštine u neposrednoj blizini povijesne jezgre, (ix) nebriga za objekte spomeničke baštine na širem području nekadašnje Dubrovačke republike, kao i (x) smanjivanje kvalitete i/ili profaniranje kulturnih manifestacija

Iako svaki od ovih činitelja može negativno utjecati na kulturni krajobraz i/ili vizualni identitet Dubrovnika na tržištu turističkih destinacija, svi su oni, zapravo, samo posljedica trendova na strani globalne turističke i/ili investicijske potražnje. Drugim riječima, svi pojedinačno navedeni činitelji mogu se svesti pod zajednički nazivnik dva procesa:

- s jedne strane, riječ je o dinamici rasta jednodnevne vizitacijske potražnje, odnosno maksimalno održivom broju istodobnih posjetitelja Grada (njegove povijesne jezgre);
- s druge strane, riječ je o intenzitetu globalne, osobne i poslovne, investicijske potražnje, a koji valja povezivati ne samo s dinamikom gentrifikacije Stare gradske jezgre, već i sa dinamikom izgradnje novih hotelskih objekata (i drugih objekata turističke infrastrukture) te njihovom postupnom 'istiskivanju' većine javnih sadržaja i/ili zelenih površina na cijelom administrativno-teritorijalnom području Grada, ali i na širem, gradu Dubrovniku gravitirajućem prostoru Županije.

Planirani zahvati na platou Srđa

Mogući scenariji razvoja turizma u Gradu

Stavljanjem u međuodnos, za razvoj turizma, ključna razvojna procesa ('driving forces'), stvara se prostor za promišljanje četiri različita, realna i objektivno moguća razvojna scenarija. Svaki od njih ima bitno drugačije implikacije kako na prevladavajuću strukturu turističke potražnje i ponude, tako i na kulturni krajobraz/vizualni identitet Grada (u užem i širem smislu) te imidž Grada na tržištu turističkih destinacija.

Četiri moguća razvojna scenarija su:

1. prostorno odgovoran razvoj – riječ je o scenariju koji implicira:
 - a. relativno konzervativni pristup izgradnji ne samo hotelskih objekata, već i drugih objekata turističke suprastrukture,
 - b. izrazito dinamiziranje jednodnevne (kruzing) vizitacije,
2. idealizirani razvoj – riječ je o scenariju koji podrazumijeva:
 - a. izrazito kontrolu izgradnje smještanje i druge turističko-ugostiteljske ponude na cijelom (uže i šire shvaćenom) području Grada, kao i
 - b. striktno ograničavanje maksimalnog broja istodobnih jednodневnih (kruzing) posjetitelja unutar gradskih zidina,
3. kapitalno intenzivan razvoj - riječ je o scenariju koji zagovara:
 - a. izrazito poticanje izgradnje hotelskih i drugih objekata turističko-ugostiteljske ponude na račun smanjivanja današnjih 'zelenih' zona Grada, ali i na račun smanjivanja zona/područja javnog karaktera, kao i
 - b. zadržavanje, a možda i malo smanjivanje današnjeg broja jednodnevni (kruzing) posjetitelja unutar gradskih zidina,
4. stihijski razvoj bez jasne vizije – riječ je o scenariju koji implicira:
 - a. izrazito agresivnu izgradnju hotelskih i drugih turističko-ugostiteljskih objekata na lokacijama koje investitori sami odaberu kao pogodne, ali i
 - b. odsustvo bilo kakve kontrole/regulacije ulaska jednodnevni (kruzing) posjetitelja u prostor unutar gradskih zidina.

- smanjivanje broja jednodnevni posjetitelja, uz istodobno ograničavanje rasta smještajni kapaciteta u Gradu, a što će rezultirati proširivanjem i/ili diversifikacijom postojećeg sustava turističkih doživljaja kao i poboljšavanje kvalitete usluge na svim razinama.
- iako se u kratkom roku može očekivati nešto sporija dinamika rasta turističkih primitaka, ovaj bi scenarij već u srednjem roku trebao rezultirati povećanjem turističkih primitaka na razini destinacije i to zbog povećanja fizičkog obujma stacionarne potražnje kao i zbog povećanja prosječne potrošnje po danu boravka. U uvjetima, naime, bržeg rasta potražnje od ponude, povećanje prosječne potrošnje rezultat je realnog povećanja razine cijena usluga kako smještajni, tako i izvansmještajni usluga kao odraza rasta kvalitete, ali i širenja integralnog destinacijskog lanca vrijednosti.
- većina posjetitelja Dubrovnika, kako zbog smanjenja gužvi u povijesnoj jezgri, tako i zbog rasta udjela stacionarne potražnje, ali i obogaćivanja destinacijskog lanca vrijednosti, sve će više doživljavati Grad i njegove vedute ne samo vizualno, već i kroz kvalitetniju interakciju s njegovim žiteljima i/ili sadržajima. To podrazumijeva ne samo potpunije upoznavanje lokalni običaja, već i uživanje u lokalnoj gastronomiji, pojačano pohađanje kulturnih događanja, kao i veću sklonost otkrivanju atrakcija u okruženju Grada.
- zbog manje proliferacije jednodnevni posjetitelja s kruzera unutar gradskih zidina, može se očekivati postupno smanjivanje stupnja 'turistifikacije' javni prostora, ali i jačanje lokalnog kolorita, ponovna uspostava prepoznatljivog, djelomično već izgubljenog, duha mjesta ('genius loci') kao i jačanje interesa Dubrovčana za dolaskom i boravkom unutar povijesne jezgre.
- u uvjetima smanjenog pritiska jednodnevni posjetitelja, ali i povećanja gradskih primitaka, za očekivati je ne samo sporije 'trošenje' UNESCO zaštićene

Sustav vrijednosti na kojem valja temeljiti razvoj turizma u Dubrovniku (i njemu gravitirajućem prostoru)

Razvoj turizma na projektnom području valja temeljiti na sustavu vrijednosti koji nudi konkretne odgovore na tri bitna pitanja: (i) kakav bi turizam na području grada Dubrovnika (u užem i širem smislu) trebao biti, (ii) kako bi turizmom na području grada Dubrovnika (u užem i širem smislu) valjalo upravljati, te (iii) čime će se turizam na području grada Dubrovnika (u užem i širem smislu) diferencirati od konkurencije.

Poželjni scenarij razvoja turizma u Dubrovniku (i njegovom okruženju)

Poželjni scenarij turističkog razvoja Dubrovnika (scenarij idealiziranog razvoja) podrazumijeva njegovo prilagođavanje kapacitetu vitalni infrastrukturni sustava. Samim tim, njegove ključne odrednice su:

Panorama Dubrovnika: Pogled s Lokruma

spomeničke supstance unutar gradskih zidina, već i bitnije unapređenje sustava njene zaštite i očuvanja.

- zbog odgovornog promišljanja ne samo potreba nove izgradnje, već i očuvanja dugoročne prepoznatljivosti dubrovačkog kulturnog koda, izgradnja novih objekata turističke suprastrukture ne bi trebala biti većeg intenziteta. Nadalje, prioritet u ulaganjima imali bi tzv. 'brownfield' projekti, kako oni povezani s povećanjem kvalitete postojeće turističko-ugostiteljske ponude, tako i oni povezani s prenamjenom fizički/ekonomski zastarjelih (umornih) građevina javnog ili privatnog karaktera.

Vizija razvoja turizma u Dubrovniku (i njemu gravitirajućem prostoru)

Polazeći od gornjih načela, vizija razvoja turizma u Gubrovniku (i njemu gravitirajućem prostoru) definirana je kako slijedi:

“Grad Dubrovnik (i njemu gravitirajuće okruženje) trajno će predstavljati živu, vibrantnu i autohtonu mediteransku kulturno-turističku (makro)destinaciju, ali i suvremeno, svjetski prepoznatljivo mondeno odredište koje se opetovano posjećuje i doživljava.

Osim po univerzalnom kulturno-povijesnom značaju UNESCO zaštićene stare povijesne jezgre, cijela (makro)destinacija Dubrovnik bit će prepoznata i po inovativnoj prezentaciji raznolike, svjetski relevantne materijalne i nematerijalne baštine, kao i po brojnim kulturno-zabavnim i stručnim događanjima međunarodnog značaja, vrhunskoj hotelskoj ponudi, kvaliteti lokalne eno-gastronomске ponude te visokoj ekološkoj svijesti svih razvojnih dionika.

Dinamičan turistički razvoj (makro)destinacije Dubrovnik bit će rezultat strateški promišljene valorizacije i kreativne interpretacije resursno-atraktivne osnove cijelog, Gradu Dubrovniku, gravitirajućeg prostora, ciljno osmišljenog sustava promidžbe, odgovornog destinacijskog menadžmenta i uspješne suradnje javnog i privatnog sektora.

Plato Srđa

Utjecaj promjene autentičnog kulturnog krajolika grada Dubrovnika kao važnog elementa identitetskog sustava na brand i image grada te na uspješnost turističke destinacije; Izrađivač: Institut za turizam, Zagreb; **Autori:** dr.sc. Ivo Kunst, dr.sc. Neven Ivandić, mr.sc. Neda Košuta; Maroje Mrduljaš, dia; Nikola Bojić, mag. hist. art. Studija predstavljena na Danima krajolika u okviru Međunarodnog simpozija “Budućnost povijesnog urbanog krajolika Grada Dubrovnika, dobra svjetske baštine (UNESCO) – nove metodologije urbane konzerzacije u kontekstu upravljanja prostornim razvojem, u Dubrovniku, 06. studenog 2014.

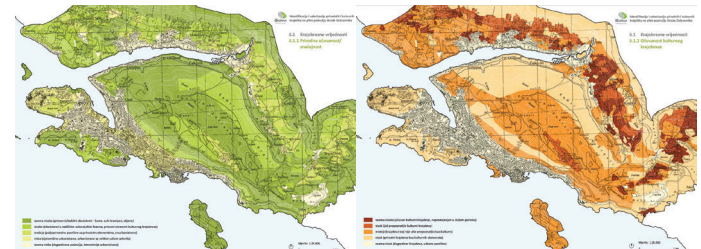
IDENTIFIKACIJA I VALORIZACIJA PRIRODNIH I KULTURNIH KRAJOLIKA PILOT PODRUČJA GRADA DUBROVNIKA KRAJOBRAZNA TIPOLOGIJA - URBANI RAZVOJ

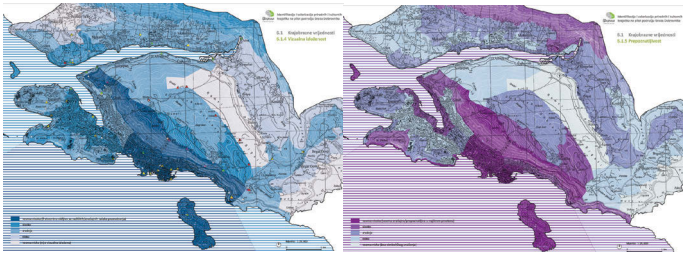
Ciljevi i sadržaj studije

Obaveza identifikacije i vrednovanja prirodnih i kulturnih krajobrazza proizlazi iz zahtjeva Europske konvencije o krajobrazu i predstavlja osnovu za provođenje triju krajobraznih politika koje određuje Konvencija – zaštitu, upravljanje i planiranje. Ova studija, kao i cijeli projekt, bi trebali biti poticaj boljem razumijevanju i efikasnijoj zaštiti izuzetnih krajobraznih vrijednosti ne samo područja Dubrovnik već i cijele jadranske obale (...) te ujedno poruka nadležnim institucijama o važnosti jasnog i razrađenog zakonskog utemeljenja za krajobrazne politike.

Kao sustavni odgovor na sve brojnije konflikte i devastacije prirodne i kulturno povijesne baštine jedan od ciljeva projekta “Baština - pokretač razvoja” je pomirenje zaštitnih i razvojnih interesa kroz osiguranje argumenata za rješavanje ozbiljnih razvojnih dilema s kojima se dubrovačko područje kao i cijela hrvatska obala suočavaju. Zato je važan cilj ove studije ponuditi što više praktičnih alata i argumenata za participatorno, otvoreno i kreativno osmišljavanje takvih razvojnih strategija i modela u kojima zaštita ukupnih krajobraznih vrijednosti ne shvaća kao zapreka razvoju nego upravo suprotno, kao pokretač i razvojna prilika.

U okviru Projekta je izrađeno nekoliko tematskih studija koje predstavljaju vrijedne samostalne radove, a ujedno i stručne podloge za izradu ove studije. Projekt je koncipiran tako da je ova studija dobila složen zadatak integracije spoznaja i prijedloga do kojih se došlo u tim tematskim studijama kao i drugim radovima koji su se bavili dubrovačkim krajobrazima i procesima njihove evolucije. Treba naglasiti da iako je ova studija rezultat završne aktivnosti u projektu, sva vrijedna zapažanja, ideje i prijedlozi koje su prezentirane u prethodnim tematskim studijama nisu u ovoj studiji mogle biti obrađene i adekvatno predstavljene. Puno će toga sigurno poslužiti kao vrijedni repozitorij budućim autorima i njihovim istraživanjima.

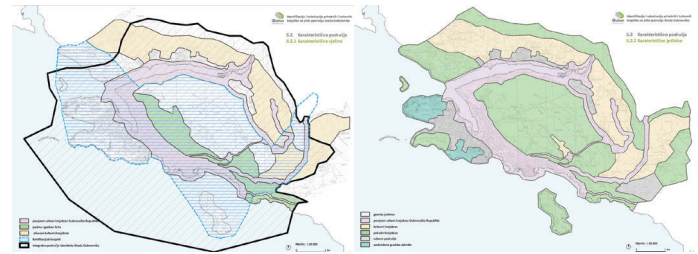
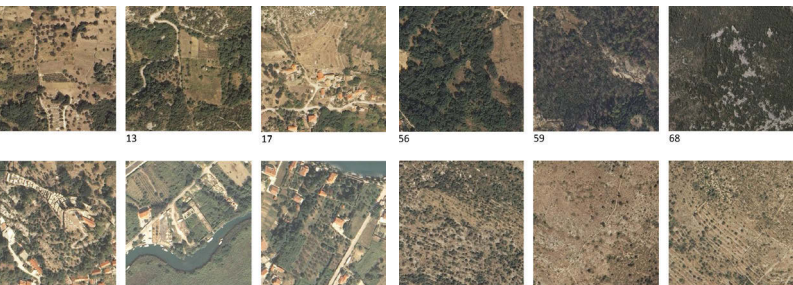
U drugom poglavlju studije su kroz krajobrazne analize definirana krajobrazna područja, utvrđene krajobrazne karakteristike i evidentirani krajobrazni i urbani morfološki uzorci. Prepoznate karakteristike, zajedno sa ostalima nalazima studije, osnova su za definiranje područja jedinstvenog karaktera i integralno vrednovanje prostora/krajobraza Dubrovnika u nastavku studije.

U trećem poglavlju se daje prilog boljem razumijevanju značaja Dubrovnika. U prvom dijelu se daje pregled povijesnog razvoja. Zatim se prezentira i analizira slika Grada koja je rezultat participatornog vrednovanja. U nastavku su analizirane perceptivne vrijednosti kroz analizu slike grada Dubrovnika prema modelu Kevina Lyncha. Na kraju ovog poglavlja se identificiraju i analiziraju najvažnije asocijativne vrijednosti Dubrovnika. U svim spomenutim analizama se maksimalno inzistira na kartiranju istraživanih fenomena kao osnovi za njihovo integralno vrednovanje.

Dubrovnik kao dobro Svjetske baštine je tema četvrtog poglavlja. Posebno se analizira izjava o izuzetnoj univerzalnoj vrijednosti kao i ključna svojstva i atributi, materijalni i nematerijalni, na koje se ona referira. Razmatraju se i kriteriji autentičnosti (=istinitost) i integriteta (=cjelovitost) Dubrovnika kao dobra Svjetske baštine. Kao i u prethodnim poglavljima kartiraju se bitne baštinske cjeline i sustavi sa njihovim sastavnicama, npr. povijesni urbani krajolik, fortifikacijski krajolik, globalni trgovački i politički krajolik te asocijativni krajolik.

U petom poglavlju se uvodno kratko analizira nacionalni pravni i institucionalni okvir vezan za teme krajobraza. Analiziran je i sustav prostornog uređenje obzirom na njegovu integrativnu i koordinacijsku ulogu kao i neadekvatnost zakonskih rješenja vezano za očuvanje i unaprjeđenje krajobraznih vrijednosti. Na kraju ovog poglavlja je tema krajobraza u prostorno planskim dokumentima analizirana za pilot područje

Područje Dubrovnika: Kajobrazni uzorci i tipovi

Dubrovnika gdje se uočava nedostatak integralnog sagledavanja povijesnog urbanog krajobraza Grada kao i nepostojanje provedbenih mehanizama nekih postojećih režima zaštite.

Integralno vrednovanje krajobraza Dubrovnika se provodi u šestom poglavlju. Prostor pilot područja Dubrovnika je analiziran i ocijenjen skalom vrijednosti od 1 do 5 prema kriterijima prirodne očuvanosti, očuvanosti kulturnog krajobraza, vizualnoj izloženosti, prepoznatljivosti i skladnosti. Kao rezultat ovih vrednovanja definirane su prostorne cjeline sa izraženim zajedničkim karakteristikama koje čine:

- povijesne urbani krajobraz Dubrovačke republike,
- očuvani kulturni krajobraz,
- fortifikacijski krajolik
- integralno područje identiteta Grada Dubrovnika.

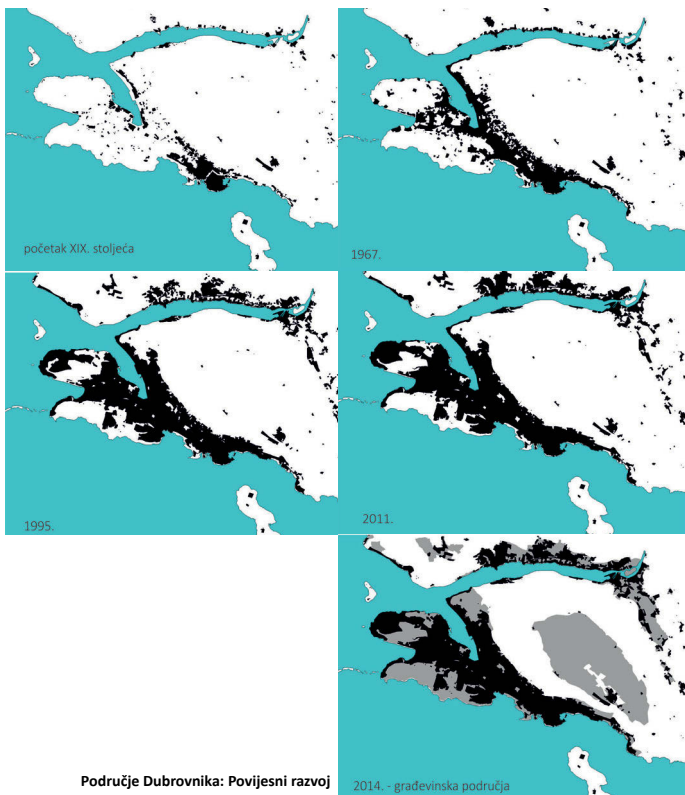
Na drugoj razini su definirane prostorne jedinice na osnovi:

- krajobraznih, urbanih (funkcionalnih) i povijesnih kriterija,
- homogene osjetljivosti,
- specifičnog problema/pritiska;
- mogućnosti jednoznačno definiranih smjernica.

Sedmo poglavlje se bavi pritiscima i promjenama u prostoru koje potencijalno ugrožavaju krajobrazne vrijednosti. Ukratko se analiziraju tipični pritisci i razvojni izazovi obalnog područja, posebno sekundarno stanovanje kao pojedinačno najznačajniji faktor promjena. Analiziraju se i pritisci na povijesnu jezgru koji su rezultat gentifikacijskih procesa te pritisci kao posljedica rasta broja dnevnih posjetitelja. Također se razmatraju populacijski trendovi i planovi razvoja turizma i drugi faktori

Područje Dubrovnika: Urbana karakteristična područja

Područje Dubrovnika: Povijesni razvoj

promjena od utjecaja na pilot područje Dubrovnika. Poznavanje ovih faktora je nužno za planiranje sustava upravljanja, posebno za Dubrovnik kao dobro Svjetske baštine kao i za procjene utjecaja mogućih promjena na njegove vrijednosti.

Tema osmog poglavlja su postupci procjene utjecaja na kulturnu baštinu. Procjena utjecaja na baštinu (HIA), afirmira spomenute koncepte i prilagođava ih kriterijima vrednovanja dobara Svjetske baštine. HIA ima složen zadatak, povezati prepoznavanje i razumijevanje složenih sustava vrijednosti, uključujući i koncepte kao što je povijesni urbani krajolik ili setting, sa metodologijom procjene utjecaja zahvata na te vrijednosti koja je argumentirana, objektivizirana i razumljiva. Uz smjernice za provođenje postupka daju se i konkretni primjeri postupanja u procjeni utjecaja na pojedine elemente, materijalne i nematerijalne, dobra Svjetske baštine.

U posljednjem, devetom poglavlju sumiraju se smjernice i preporuke koje imaju za cilj predložiti niz mjera i konkretnih preporuka kojima će se unaprijediti razumijevanje krajobraznih i baštinskih vrijednosti, poboljšati njihova zaštita te ojačati postupci planiranja i upravljanja. Smjernice i preporuke su rezultat rada na ovoj studiji kao i rezultat rada prethodnih tematskih studija izrađenih u okviru Projekta "Baština - pokretač razvoja".

Baština i prostorno planiranje

Studijom se kao jedan od problema prostornih planova uočava pretjerano oslanjanje na povlačenje granica i usitnjavanje zona zaštite pa se dobiva dojam da se puno toga štiti (plan je "restriktivan") ali se ipak ne postiže smisao cjelovitijeg komuniciranja vrijednosnih sustava u prostoru i načina njihovog doživljavanja. Isto tako se stvara "prostor između" kao ostatak za koji se ne planiraju posebni uvjeti uređenja i zaštite i koji su prepušteni bitno slabije kontroliranim procesima promjena. Studijom se promoviraju koncepti urbanog povijesnog krajobraza i kulturnog krajobraza koji idu u smjeru cjelovitije valorizacije kojom se pokušava prevladati spomenute probleme. Sličan doprinos daje i koncept settinga koji izbjegava povlačenje granica i potiče cjelovito razumijevanje vrijednosti baštine.

Sustav prostornog uređenja postavlja za cilj npr. očuvanje prirodnih, kulturno-povijesnih i tradicijskih vrijednosti obalnog i zaobalnog krajolika. Ta se obaveza razrađuje nizom planskih mjera koje se odnose npr. na zaštitu i održavanje kulturnih krajobraza regionalnog i lokalnog značaja koje su identificirani PPDNŽ ili PPUG-om. Obzirom da se barem dijelom ne radi o vrijednostima nacionalnog značaja, ta područja neće dobiti nacionalni status zaštite i za njih se neće raditi posebni planovi upravljanja. Primjer su prije spomenuta područja za koja se propisuju mjere očuvanja i održavanja tradicionalnih krajobraznih elemenata, terasa, suhozida, vegetacije ili zadržavanje sadašnje strukture parcelacije (dimenzije, oblik, mreža putova i slično). Međutim, nitko nije neposredno nadležan za provedbu ovih obaveza. Zbog toga te mjere u praksi najčešće postaju deklarativni iskazi dobrih želja što pokazuje i stanje na terenu. Ovdje se uočava važnost međuresorne koordinacije prostornog uređenja i poljoprivrede odnosno programa ruralnog razvoja koja bi rezultirala programima poticajnih mjera prioritarno namijenjenih projektima u područjima identificiranim kroz prostorno planske dokumente. Ovo je također dobra prilika za sinergiju prostornog i razvojnog planiranja na područnoj razini.

Pritisci i faktori promjena

Dosadašnji razvoj hrvatskog dijela Jadranske obale pokazuje da je njen temeljni teritorijalni kapital čine izvorne prirodne datosti, prije svega toplo, arhipelaško more sa brojnim izuzetnim prirodnim i krajobraznim vrijednostima, koje je svojim položajem dostupno glavnim turističkim emitivnim tržištima zapadne i srednje Europe. Zajedno sa slojevitom kulturno povijesnom baštinom čine izuzetnu atrakcijsku osnovu za razvoj turizma. Razumljivo je stoga da je hrvatsko obalno područje postalo predmet izraženih investicijskih interesa, posebno u periodima ekonomske konjunktura, kada raste potražnja za nekretninama i jačaju pritisci za prenamjenom i urbanizacijom atraktivnih obalnih zemljišta.

Urbanizacijski procesi se ističu kao kvantitativno i po učincima najvažniji faktor promjena obalnih krajobraza. Urbanizacijski procesi proizvode barem 2 važna učinka na krajobraz. Prvi je rezultat prenamjene zemljišta u građevinsko unutar užeg obalnog

pojasa, često na način da se ugrožavaju zatečene vrijednosti. Drugi učinak je da urbanizacija i litoralizacija istovremeno znače napuštanje tradicionalnih ruralna naselja u zaleđu i na otocima što vodi u zapuštanje i nestajanje vrijednih kulturnih krajobraza i konačno gubitak prostornog identiteta jadranske Hrvatske. Nekretninsko poslovanje ima obilježja rentijerske ekonomije kojom se prodaju pogodnost i privlačnost lokacije. Problem projekata nekretninskog poslovanja, čak i kada ne narušavaju prirodne i krajobrazne vrijednosti i ne stvaraju negativne ekološke utjecaje, je što njihov proizvod ne odlazi kupcima već ostaje tamo gdje je "proizveden" i time nepovratno troši i denaturalizira životni prostor lokalne zajednice kao neobnovljivi resurs. Problem nekretninskog biznisa je i kratak ciklus i time vrlo kratkoročni interes investitora koji traje do rasprodaje nekretninskih jedinica, vila ili apartmana. Tu se uočava bitna razlika nekretninskih i turističkih projekata uz druge prednosti ovih posljednjih. Investitori u nekretninske projekte nisu naročito zainteresirani za njihovu budućnost pa oni često postaju zapuštena "naselja duhova".

U analizi koristi nekretninskih projekata treba imati na umu da su njihovi pozitivni ekonomski efekti za lokalnu zajednicu (radnja mjesta i porezni prihodi) bitno manji od efekata projekata komercijalnog turizma i da se ostvaruju prije svega u fazi pripreme i izgradnje. Ova činjenica je razlogom da se nekretninski projekti, da bi ih se lakše prihvatilo, često predstavljaju kao turistički (npr. u planu razvoja turizma u gradu Dubrovniku do 2025. g. su ukupni smještajni kapaciteti projekta na Srđu prikazani kao hotelski).

Pogled na Dubrovnik sa Žarkovice

Paralelno sa jakim pritiscima nekretninskih projekata na najvrijednije lokacije se odvijaju i specifični suburbanizacijski procesi koji prate gentrifikaciju gradske jezgre Dubrovnika. Broj stanova za stalno stanovanje u gradskoj jezgri ubrzano opada. U 2011.g. pada na manje od 80% tih stanova 2001. godine. Valja napomenuti da se u radovima nekih autora koji su i osobno dobri poznavatelji prilika u gradskoj jezgri navode pokazatelji koji govore o još drastičnijim procesima depopulacije. Iako su gentrifikacijski procesi nekad smatrani rješenjem za stara gradska središta danas se taj pogled mijenja. Sve je jasnije da gentrifikacija, dolaskom bogatijih novemernih stanovnika, obnavlja fizičke strukture ali istovremeno razara one društvene. Ova promjena društvene strukture bitno mijenja duh mjesta, Grad gubi svoj izvorni lokalni identitet i postaje prazna ljuštura. Zanimljivo je da ni Izjava o izuzetnoj univerzalnoj vrijednosti ne registrira činjenicu živog grada kao posebnu vrijednost jer se to očito u doba izrade izjave činilo samorazumljivo i nije se smatralo bitnim posebno naglašavati. Budućnost je kao i mnogo puta donijela ono što se nije očekivalo.

Još jedan značajan izvor pritiska su dnevne vizitacije gradske jezgre. Prema planu razvoja turizma do 2025. godine se planira povećanje dnevnih posjetitelja sa 1.850.000 danas na 2.500.000 što je povećanje od 35%. Dakle realno je očekivati da će se svi spomenuti pritisci pojačavati i njihovi utjecaji. Pri tome treba imati na umu da se utjecaji ovih procesa superponiraju na utjecaje prije opisanih procesa gentrifikacije. Očito je da je jedan od važnih atributa autentičnosti dobra Svjetske baštine Starog grada Dubrovnika, njegova funkcija i korištenje kao živog grada, izrazito ugrožen. Druga implikacija rasta dnevne vizitacije je opasnost da putnici s kruzera zakrpe grad i da gužva, kroz umanjeni kvalitet turističkog iskustva, istjera tradicionalne "kopnene" turiste koji više troše u destinaciji.

Gosti s kruczera

Faktorom promjena, dakle od mogućeg utjecaja na stanje integralne krajobrazne baštine (koja uključuje i sve prirodne, kulturno povijesne, materijalne i nematerijalne sastavnice) smatra se i sposobnost zajednice da organizirano upravlja tom baštinom sa primarnom svrhom njenog očuvanja, održavanja i prezentacije. Sustave upravljanja čine različiti instrumenti u koje spadaju npr. i prostorni planovi kao i postupci procjene utjecaja koji se bave svim oblicima baštine. Za zaštićena područja prirode donose se planovi upravljanja uz osnovane javne ustanove nadležne za aktivnosti upravljanja. Vezano za dobra Svjetske baštine, uz nadležne konzervatorske službe važan element sustava upravljanja je i Društvo prijatelja dubrovačke starine. Ipak, uz navedene, posebno je naglašena važnost postojanja odgovarajućeg plana upravljanja dobrom Svjetske baštine koji, između ostaloga, pokrivaju ukupni ciklus planiranja, provedbe, monitoringa i evaluacije svih aktivnosti zaštite, održavanja i prezentacije kulturnog dobra. Plan upravljanja se također bavi uključivanjem svih partnera, jačanjem kapaciteta te planiranjem svih potrebnih resursa za uspješno upravljanje. Iako se u slučaju Dubrovnika i dobra Svjetske baštine nikako ne može govoriti o nepostojanju sustava upravljanja činjenica da nije izrađen plan upravljanja predstavlja značajan nedostatak koji potencijalno ugrožava očuvanje atributa dobra Svjetske baštine sadržanih u Izjavi o izuzetnoj univerzalnoj vrijednosti.

Pritisci i moguće promjene pred kojima se Dubrovnik nalazi često antagoniziraju društvene aktere u mjeri koja gotovo onemogućava komunikaciju. Suprotstavljeni stavovi se obično percipiraju kao sukob zaštitnih i razvojnih interesa, znači onih koji zastupaju interese strože zaštite baštine i krajobraznih vrijednosti i onih koji žele nove razvojne projekte i društveno ekonomske koristi koje oni donose. Preciznije je međutim ove prijevode vezati za dva različita koncepta koji oba imaju razvojne aspiracije.

Prvi intenzivnije turistificira prostor, turistički masovno eksploatira i komercijalizira Stari grad na način da gasi njegov živi lokalni identitet te je spreman dopustiti velike nekretninske projekte u izuzetno osjetljivim područjima settinga dobra Svjetske baštine.

Drugi koncept je obzirniji prema naslijeđenim vrijednostima, sofisticiraniji u njihovoj prezentaciji i dugoročnoj valorizaciji, sklon širem teritorijalnom pristupu razvoju u kojem je Dubrovnik više odgovoran za razvoj i aktiviranje resursa svoje regije.

Činjenica da se razvojne dileme i prijevori sve češće razrješavaju referendumima (ovo nikako nije samo nedavna hrvatska praksa) naglašava važnost trajne, masovne i različitim skupinama prilagođene edukacije kojom će se što većem broju građana olakšati razumijevanje vrijednosti koje ih okružuju i razvojnih dilema pred kojima se nalaze.

Smjernice

Važnost krajobraznog vrednovanja

U situaciji proračunskih ograničenja važno je odgovorno definirati obaveze koje predstavljaju nove troškove, posebno za jedinice lokalne samouprave. Najprikladnijom se čini opcija da se studije krajobraznih vrednovanja rade u okviru županijskih planova (uključujući krajobraznu tipologiju i analize pogodnosti i ranjivosti). Time se doprinosi metodološkoj konzistentnosti uz racionalizaciju troškova. Ujedno se izbjegava problem trenutno prevelike usitnjenosti sustava lokalne samouprave gdje granice JLS presijekaju krajobrazne, funkcionalne i planske cjeline što onda zahtijeva mukotrpnu koordinaciju. Također, iz istog razloga, cjelovitosti obuhvata, županijska razina je neusporedivo primjerenija za analize pogodnosti i ranjivosti. Logikom intenziteta razvojnih interesa i pritisaka kao i zbog činjenice da je obalno područje (obuhvat obalnih jedinica lokalne samouprave - ZOP) zakonom dobilo status područja od posebnog interesa za Državu, nameće se potreba da se krajobrazne osnovne odnosno studije krajobraznog vrednovanja prioritarno, kao prostorno planske podloge, rade za zaštićeno obalno područje.

Razvojno planiranje i baština

Razumijevanje i kreativna interpretacija lokalnog kulturnog konteksta jedini osiguravaju skladnost budućih intervencija u prostoru. Upravo to je temeljni razlog zašto je baština nekog teritorija, pored vrijednosti koju ima po sebi, pored vrijednosti kao identitetski temelji zajednice koja živi na tom teritoriju ujedno i bitan gospodarski kapital tog teritorija. Svijet je svakim danom sve pretrpaniji sličnim projektima globalističke arhitektonske konfekcije koji zanemaruju lokalni kulturni kontekst. Ukoliko su njihovi gospodarski efekti kratkoročni kao što je slučaj sa dominantno nekretnim projektima povremenog stanovanja onda je njihov smisao još upitniji. To znači da će posebnost, privlačnost i vrijednost mjesta i destinacija koje i kroz nove projekte uspijevaju sačuvati svoj identitet i duh mjesta, u budućnosti biti sve veća. Važno je pokazati da je složenost i prividna restriktivnost prostorno planskih procedura i procjena utjecaja rezultat potrebe da se na područjima izuzetne vrijednosti kao što je dubrovačko izbjegnu projekti koji ignoriraju duh mjesta i lokalne kulturno povijesne i prirodne vrijednosti. Zadatak je prostornog planiranja i prostornih planova, kao po definiciji integrativnijih i dugoročnijih, da među subjektima razvojnog planiranja osvijeste važnost i vrijednost baštine kao dugoročnog ekonomskog resursa čija će vrijednost, ukoliko je se čuva i održava, samo rasti. Prema tome, dobar indikator uspješnosti projekta "Baština - pokretač razvoja" je mjera u kojoj upravo akteri razvojnog planiranja kao i donositelji odluka razumiju i prihvaćaju poruku koja je sadržana u njegovom nazivu.

Postupci procjene utjecaja i provjere planskih i projektnih rješenja

Unaprijeđivanje postupaka procjene utjecaja i provjere/verifikacije planskih i projektnih rješenja je gotovo jednako važno kao i postojanje kvalitetnih prostorno planskih dokumenata. Podreguliranost u prostornim planovima ostavlja slobodu koja može biti zlopotrebljena i koja, ukoliko se ne predviđaju postupci dodatnih verifikacija (npr. PUO ili npr. obaveza urbanističko arhitektonskog natječaja). S druge strane prereguliranost odnosno pretjerana krutost planskih rješenja i režima zaštite oduzima kreativnu slobodu interpretacije zadatka bez koje se teško dolazi do najboljih projektnih rješenja, pogotovo kod zahvata u vrijedna i osjetljiva okruženja.

Prema tome važna preporuka je - što je kulturno povijesni i krajobrazni kontekst vjedniji, što su veća očekivanja od projektnih rješenja, to je važnija dobro odmjerena planska regulacija, dopunjena postupcima provjere i verifikacije planskih i projektnih rješenja od strane kompetentnih tijela te uz korištenje adekvatnih metodologija.

SPUO je jedan takav postupak koji na regionalnoj razini provjerava utjecaje, prevenira one negativne i optimizira planska rješenja. Npr. projekt na Srđu svojom veličinom i vrijednošću područja u koje intervenira je prirodni zadatak strateške procjene prostornog plana područne razine. U konkretnom slučaju procjena utjecaja mora razmotriti barem 3 grupe pitanja:

1. utjecaji na integralne vrijednosti cjeline dubrovačkog povijesnog urbanog krajobraza koga čine dobro Svjetske baštine te njegov setting i zone utjecaja,
2. utjecaji projekta na ekonomski i društveni razvoj,
3. alternativne opcije lociranja ovakvih sadržaja u širem gravitirajućem području Dubrovnika i ocjena razvojnih prednosti i nedostataka tih opcija.

Prva grupa pitanja, u slučaju područja Dubrovnika, zahtijeva da se standardni SPUO pristupi metodološki unaprijede korištenjem dobrih praksi HIA. Formalno pravni okvir za ovaj segment strateške procjene postoji i nadležnoj uredbi gdje se propisuje da strateška procjena, između ostaloga, analizira i značajne utjecaje planskih rješenja na kulturno povijesnu baštinu i krajobraz.

Edukacija, sudjelovanje javnosti i participatorno planiranje

Legitimno je pravo pripadnika zajednice da sudjeluju u oblikovanju njene budućnosti. Dobro je poznato da se planovi oko kojih je postignut širi konsenzus članova zajednice puno jednostavnije provode. Zbog toga je participatorno planiranje je jedan od principa u planiranju javnih politika u svim razvijenim društvima. U Hrvatskoj su također stvorene zakonske pretpostavke za participaciju u svim resorima uključujući i sustav prostornog uređenja.

Činjenica da se razvojne dileme i prijedori sve češće razrješavaju referendumima (ovo nikako nije samo nedavna hrvatska praksa) naglašava važnost masovne popularne edukacije kojom će se što većem broju građana olakšati razumijevanje vrijednosti koje ih okružuju i razvojnih dilema pred kojima se nalaze.

Obzirom na različita predznanja i upućenost u pitanja zaštite i razvoja preporučljivo je osmisлити programe edukacije i jačanja svijesti o baštinskim i razvojnim pitanjima prilagođene različitim skupinama unutar lokalne zajednice. Programi edukacije i jačanja svijesti mogu imati vrlo raznolike forme i zahtijevaju kreativne pristupe na način da se izbjegne jednosmjerni, ex cathedra i formalni pristupi te da se zainteresirane aktivno uključi u proces u kojem će moći iskazati osobne vrijednosne sudove o baštinskim i krajobraznim vrijednostima koje ih okružuju. Kroz takvu interakciju će se svaki slijedeći program moći prilagođavati odnosno oblikovati uzimajući u obzir iskazane stavove i interese sudionika procesa.

Važno je također ove programe provoditi kontinuirano ne vezujući ih za kampanje kada različiti interesi uđu u fazu konfrontacije. Rezultat ovih programa je što više informiranih i zainteresiranih građana koji su na taj način osposobljeni za aktivnu i kompetentnu participaciju u izradi prostorno planskih i razvojnih dokumenata Grada i regije. Time se ostvaruje cilj da se informirani građani i drugi akteri uključe u participatorno, otvoreno i kreativno osmišljavanje budućih razvojnih strategija i planova od kojih će (vjerojatno) biti odabrani one oko kojih se ostvari viši stupanj konsenzusa svih uključenih.

Promocija brošure i karte "Krajodrazi" u sklopu Projekta

KRAJOBRAZNA TIPOLOGIJA - URBANI RAZVOJ - HIA

POVIJESNA JEZGRA DUBROVNIKA KAO SPOMENIK SVJETSKJE BAŠTINE

Kontekst Svjetske baštine – Iznimna univerzalna vrijednost

Povijesna jezgra Dubrovnika upisana je u Svjetsku baštinu jer se smatra da posjeduje vrijednost od globalnog interesa; Iznimnu univerzalnu vrijednost (OUV). *Iznimna univerzalna vrijednost je kulturna i/ili prirodna vrijednost čiji značaj prelazi nacionalne granice i od zajedničkog je interesa za sadašnje i buduće naraštaje čovječanstva u cjelini (UNESCO Operativne smjernice par. 49.)*

Iznimna univerzalna vrijednost je vrijednost koju prepoznaje Odbor Svjetske baštine kad ustanovi da li i zašto spomenik ima međunarodni značaj.

Također je važno znati da je OUV ustanovljen u trenutku kad je Dubrovnik upisan u listu Svjetske baštine (1979., 1994.). On se ne može mijenjati bez renomincije koja je podložna istom postupku evaluacije kao i svaka nova nominacija. Međutim, proširenje kontaktne zone moguće je predložiti kao takozvanu manju izmjenu granice. Prijedlog se daje na procjenu ICOMOS-u (savjetodavno tijelo UNESCO-a), a usvaja ga Odbor Svjetske baštine.

Da bi dobila status globalne vrijednosti, povijesna jezgra Dubrovnika morala je dokazati da

1. Predstavlja "jedinstveno umjetničko dostignuće, remek-djelo ljudske kreativnosti" (kriterij i); da je "jedinstvena, iznimno rijetka i drevna" (kriterij iii) te da spada u "najkarakterističnije primjere određenog tipa strukture koji pokazuje visoke kulturne, društvene, umjetničke, znanstvene, tehnološke ili industrijske domete" (kriterij iv)
2. Da je održano stanje i kvaliteta – autentičnost i integritet OUV-a
3. Da je uspostavljeno odgovarajuće upravljanje kojim će se OUV sačuvati za buduće naraštaje.

Sva ova tri elementa OUV-a, potvrda kriterija, stanje autentičnosti i integriteta te upravljanje moraju biti zadovoljena, u protivnom je OUV ugrožen.

Iznimna univerzalna vrijednost je integrirana vrijednost, spomenik ne može imati više OUV-a. Ta globalna vrijednost može biti samo jedan sloj višestrukih vrijednosti mjesta u kojem mogu postojati nacionalne i lokalne vrijednosti koje nemaju veze sa Svjetskom baštinom.

Izjava o OUV je osnova za sve odluke o zaštiti i upravljanju koje se odnose na Svjetsku baštinu Dubrovnika. Za Dubrovnik ta izjava još nije usvojena.

Naša studija bavi se dubrovačkim krajolikom kao cjelinom. Stoga se usredotočujemo na one aspekte OUV-a koji se odnose na Svjetsku baštinu na njegovom području, okružju i kontekstu. U Dubrovniku, OUV je čvrsto povezan s njegovim kopnenim i morskim krajolikom.

Svjetska baština povijesne jezgre Dubrovnika i njeno okruže

“Okruže spomeničkog objekta, lokaliteta ili zone definira se kao neposredno i šire područje koje je dio, ili doprinosi, značaju i jedinstvenosti spomenika. Osim fizičkih i vizualnih aspekata, okruže uključuje interakciju s prirodnim okruženjem, bivše ili postojeće društvene i duhovne tradicije, običaje, tradicionalna znanja, aktivnosti i druge oblike nematerijalne kulturne baštine koji su oblikovali prostor, kao i sadašnji dinamički društveni i ekonomski kontekst”
(ICOMOS 2005: Xi’an Deklaracija o očuvanju spomeničkih objekata, lokaliteta i zona)

Okruže nije crta na zemljovidu; ono može uključivati bilo koje je područje koje je povijesno povezano sa spomeničkim dobrom, odnosno područje čije bi promjene ili razvoj mogle utjecati na OUV dobra Svjetske baštine. Spomeničko dobro može biti ugroženo i prijedlozima razvojnih projekata, promjenama okoliša ili drugim čimbenicima na širem planu koje danas ne možemo predvidjeti.

Pogled na Dubrovnik sa Žarkovice

Kulturne vrijednosti Dubrovnika odnose se i na nematerijalna svojstva kao što su društveni i politički okvir kako u vremenu, tako i u prostoru. One se također odnose na znamenite događaje, osobe, umjetnine, arhitekturu i tradicije. Primjer je Festa svetog Vlaha na listi Nematerijalne kulturne baštine UNESCO-a. Ipak, spomenik Svjetske baštine je fizičko mjesto koje ima svoje granice i svoje kontaktno područje. OUV mora biti sadržan unutar perimetra spomeničkog dobra, ali i izvan tih granica postoje resursi koji također doprinose značaju OUV-a. Širi kontekst Dubrovnika uključuje cijelu Dalmaciju, Mediteran i Balkan slijedom pomorskih i trgovačkih puteva i političkog utjecaja.

Glavni sadržaji Iznimne univerzalne vrijednosti povijesne jezgre Dubrovnika

Prema upisu u Svjetsku baštinu i Izjavi o iznimnoj univerzalnoj vrijednosti, ali s naglaskom na krajoliku:

- **Srednjovjekovni grad i njegov teritorij – Povijesni urbani krajolik**
Majstorski primjer srednjovjekovnog planiranog grada visokokvalitetne arhitekture, urbanizma i infrastrukture
- **Sustav obrane u Dubrovačkoj republici – fortifikacijski krajolik**
Utvrđen srednjovjekovni grad na strateškom položaju u podnožju Srđa s dobro očuvanim kvalitetnim obrambenim sustavom
- **Globalni trgovački i politički krajolik**
Važno sredozemno pomorsko i trgovačko središte od 13.st. s jakim gospodarstvom, političkim i asocijativnim obilježjima
- **Dubrovački identitet – asocijativni krajolik**
Jak perceptivni integritet Dubrovnika u njegovom sačuvanom strateškom položaju na dalmatinskoj obali. Visoka svijest Dubrovčana o memoriji i ljepoti koja se povezuje s gradom i njegovim teritorijem.

Kako se izražava OUV – ključna svojstva / atributi

Atributi ili ključna obilježja spomenika su oni elementi koji se povezuju ili izražavaju iznimnu univerzalnu vrijednost; oni su “nositelji vrijednosti”. Atributi – i njihov međuočudnost – mogu biti fizička svojstva ili tkivo, ali i procesi povezani s fizičkim svojstvima.

Atributi su postojeći elementi vrijednosti Svjetske baštine i temeljno polazište za sve odluke. Po njima se mjere promjene. Oni su fokus mjera zaštite i upravljanja.

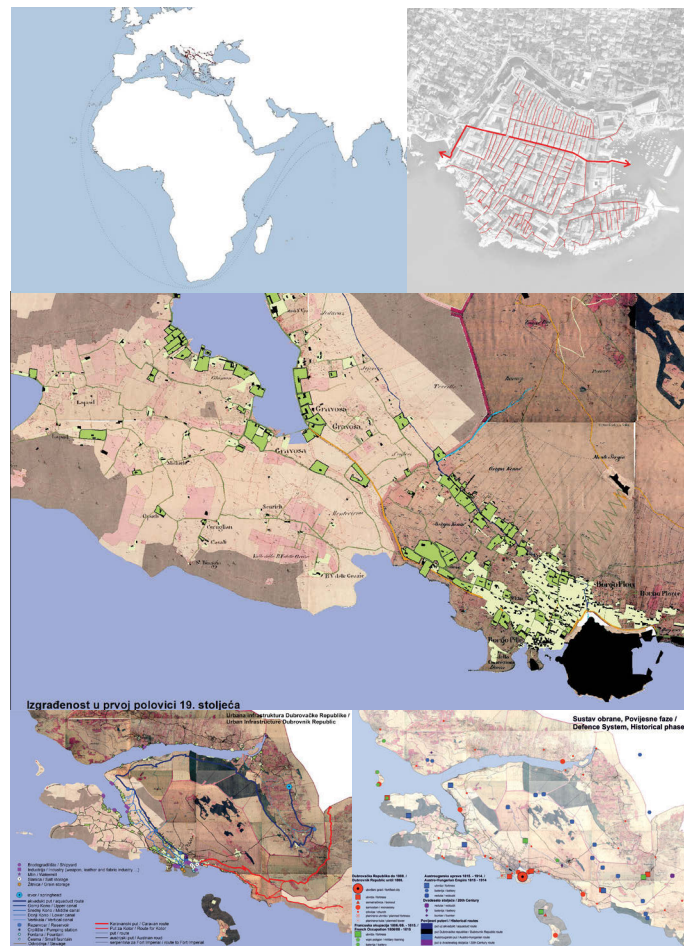
- Atributi mogu biti materijalni i nematerijalni. To su na primjer
- Fizički elementi, primjerice vodovod Dubrovnika
 - Odnosi među elementima, primjerice funkcionalni i asocijativni odnos između Srđa i povijesnog grada
 - Proces, primjerice kontinuitet živućeg grada
 - Asocijacije, pogledi, svetkovine, primjerice Festa sv. Vlaha, povezana s rutom procesije i važnim crkvama. Atributi se mogu identificirati i kroz “duh i osjećaj” mjesta što nije uvijek očito, ali može predstavljati jedan od najvažnijih aspekata spomenika.

Primjer tipova atributa relevantnih za dubrovačku Svjetsku baštinu (Ref OG par 82.)

Građevinski objekti i tkivo	oblik i projekt
	materijali i supstanca
	korištenje i funkcija
Kontekst i okruže	tradicije, tehnike i sustavi upravljanja
	lokacija i povijesna orijentacija
	jezici i druga nematerijalna baština
	duh i osjećaj

Prijedlog ukupnih atributa za Svjetsku baštinu Dubrovnik i njeno okružje

KATEGORIJA	VRIJEDNOST	ATRIBUTI	M	N
Povijesna/ arhitektura i urbanizam	Majstorsko djelo graditeljstva i urbanizma iz 13.st.	Napredni urbani sklop; javni prostori i mreža ulica, javni, privatni i vjerski objekti i sklopovi u njihovu okružju		
	Povijesni urbani krajolik	Opsežan srednjovjekovni povijesni urbani krajolik s utvrđenim gradom, industrijskim predgrađima, vilama s vrtovima i ljetniko- vcima		
	Obrambeni krajolik	Cijeli obrambeni sustav na strateškom položaju sa Srđem i njegovim platoom, obalom s Lokrumom i drugim otocima, po- morskim i kopnenim komunikacijama; Glavni gradski zid s kulama, tvrđavama i bastionima, vanjske utvrde, gradski jarak, lukobran Kaše, arsenal, tvrđave na kopnu i otocima		
	Jako pomorsko i trgovačko središte na Mediteranu	Strateški položaj na obali s trgovačkim pute- vima, pomorskim i karavanskim na kopnu; Luke, carinarnica, arsenal, jarak, lukobran Kaše, brodogradilišta. Skladišta, karantene, ljekarne, hospiciji, sirotište; Trgovina, konzulati na Mediteranu i u sjevernoj Africi; Ekskluzivni utjecaji u arhitekturi		
Znanstvena/ tehnička	Napredna komunalna in- frastruktura i zdravstveni sustav	Kvalitetni vodovod i kanalizacija Karantena, ljekarne, hospiciji i sirotište		
	Zanati	Arhitektura; Građevinarstvo; Brodogradnja		
Estetska/ umjetnička	Umjetnost	Izvorni smještaj umjetnina u javnim zgr- adama i vjerskim objektima; Međunarodni utjecaji u umjetnosti		
Asocijativna	Političko i kulturno središte	Međunarodna razmjena i utjecaji; Jak vizualni identitet strateškog položaja na dalmatinskoj obali; Srednjovjekovni grad s ladanjem i ljetnikovcima		
Politička	Dubrovačka republika kao politička i upravna snaga	Fortifikacijski sustav; Luka i javne zgrade; Skladišne zgrade vezane uz upravu; Visoka svijest stanovništva o identitetu i vrijednosti grada; Živuci grad; Međunarodni odnosi, konzulati		
Društveno- ekonomska	Trgovina	Luke i trgovački putevi na kopnu i moru; solane		
Ekološka	Razvijena gradska infras- truktura iz 15.st.	Vodovod, kanalizacija		
	Urbana agrikultura	Vrtni urbanizam na padinama Srđa; Kulturni krajolik s terasama		
	Agrikultura	Ruralna područja, stočarska i poljoprivredna proizvodnja za potrebe grada; polja i doci		

Identifikacija i valorizacija prirodnih i kulturnih krajolika pilot područja grada Dubrovnik; Izrađivač: Katri Lisitzin ASR/MSA; Autori: mr.sc. Katri Lisitzin, dr.sc. Aleš Mlakar, mr.sc. Gojko Berlangi

Studija predstavljena na Završnoj konferenciji Projekta, u Dubrovniku, 06. veljače 2015.

DODATAK A. STUDIJA VIZUALNIH UTJECAJA IZVOD

Genius loci (“mudro mjesto”)

Ako se približno opisnim zemljopisnim elementima situacije i položaja Dubrovnika, moći će se još bolje razabrati na koji su mudar način stari Dubrovčani iskoristili sve pogodnosti i organizirali prostor tako da se prirodni elementi iskoriste kao posebne prednosti.

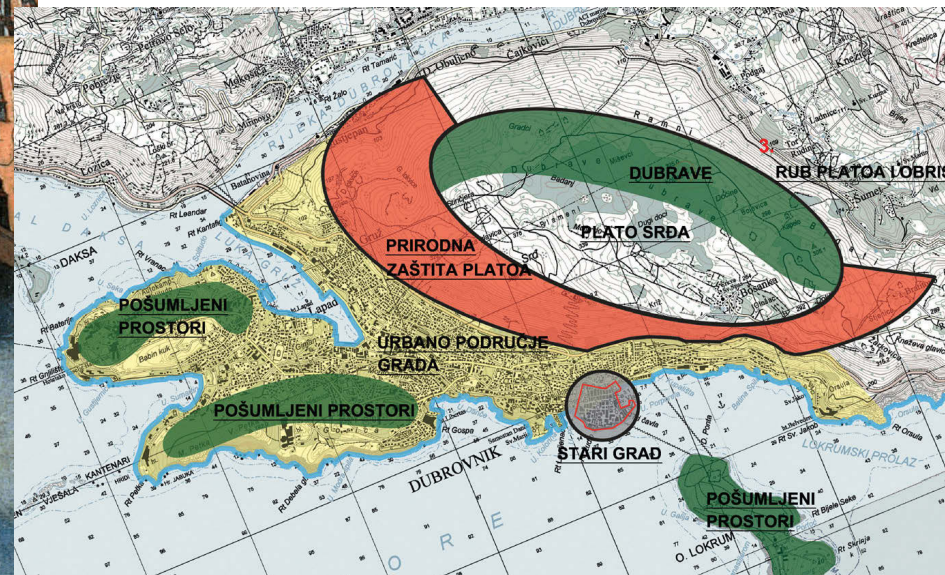
Taj osmišljen Genius loci do sada je bio prepoznat, a u cijelom vremenskom razvoju, u prostoru su poštivane zakonitosti proistekle iz prirodno-geografskih prednosti.

Bez obzira na veliko zauzimanje prostora, u širinu tijekom prošlog stoljeća, radi velikog razvoja turističkih i stambenih zona, to širenje nije demantiralo naslijeđene odnose poštivanja brda Srđ.

Srđ je ostajao prazan i prirodan, kao prirodni plašt i okvir, kao utjelovljena kulisav Vlahu koji još uvijek zaštitnički drži Grad u svojoj ruci.

Širenje grada se prirodno protegnulo uzduž obalne linije i na sjeverozapad i na jugo-istok, a sigurnosni plašt Srđa ostajao je očuvan.

Genius loci

Padine Srđa ostaju vizurno sidro na koje se gradski prostor prirodno ukotvio. Viđen u širokom luku s mora, ili s dva bočna pristupa, hrbat - bilo Srđa je čvrsta okosnica stabilizacije raširenog gradskog tkiva, ona bitva na koju se grad kao neka lađa prihvatio. Zidine Starog grada čvrsto su pritegnute na potezu upravo ispod samog tornja na Srđu.

Današnji odnos veličina, te po simetrali uravnoteženo ispruženo širenje grada pokazuje etape razvoja i zauzimanja prostora. Na prikazu se jasno očituju i veličine prostora. Plato Srđa je veći od današnjeg zauzimanja područja grada.

Taj današnji prazan prostor trebao bi i nadalje u budućnosti ostati, kao zalog ravnoteže punog i praznog, izgrađenog i prirodnog, zauzetog i slobodnog.

Rekreacija koja se planira na platou je, svakako, pravo korištenje, uz dobro izbalansirane sadržaje i osiguranje javnosti tog korištenja.

Vizualne posebnosti prostora su i na samom platou Srđ.

Različitosti se kreću od raznih prirodnih struktura: sure goleti kamena, od plodnih polja, pošumljenih predjela ili kraškog grmolikog pokrova makije, do obrađenih poljoprivrednih površina (polja, masline, voćnjaci). Od suhog i praznog do kultiviranog i plodnog.

Shodno s tim uočenim vrijednosnim razlikama, predlaže se obzirnost i osjetljivost prema tim prirodnim datostima i okolnostima u budućem korištenju. Tako se određena područja gdje su moguće promjene (sadržaji i gradnja), ali i prostori gdje je potrebno zadržati prirodna obilježja i izbjevati promjenu.

Sama padina, od bila do podnožja, podijeljena je na slojeve koji se podudaraju s visinskim kotama: slobodni pojas uz bilo, nenarušeni obrisi bila s utvrutama, godnji plašt brda u izvornom obliku te zeleni pojas.

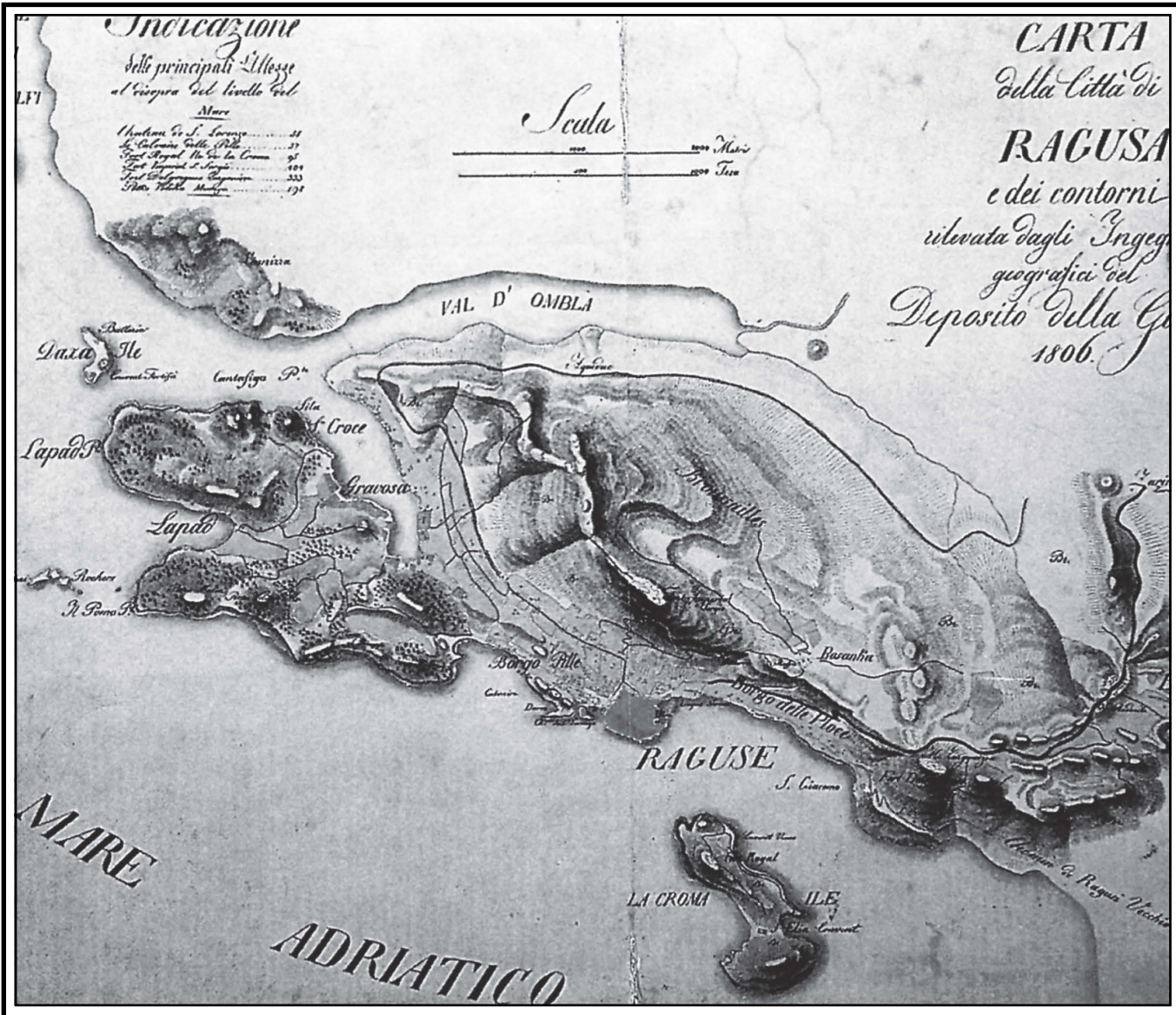
Elementi zaštite, uz već one koji su ozakonjeni, trebaju biti:

1. Obrambeni fortifikacijski sustav na platou Srđ kao posebna, s Dubrovnikom vezan kulturni krajolik (stroga zaštita)
2. Prirodna padina Srđa od početka Gruža do Orsule (kontrolirana zaštita)
3. Vizurni stošci iz Koločepskog kanala, s akvatorija ispred starog Grada, s lokrumskog kanala (kontrolirana zaštita)
4. Bočne vizure s pristupnih prometnica, odnosno vidikovaca (kontrolirana zaštita)

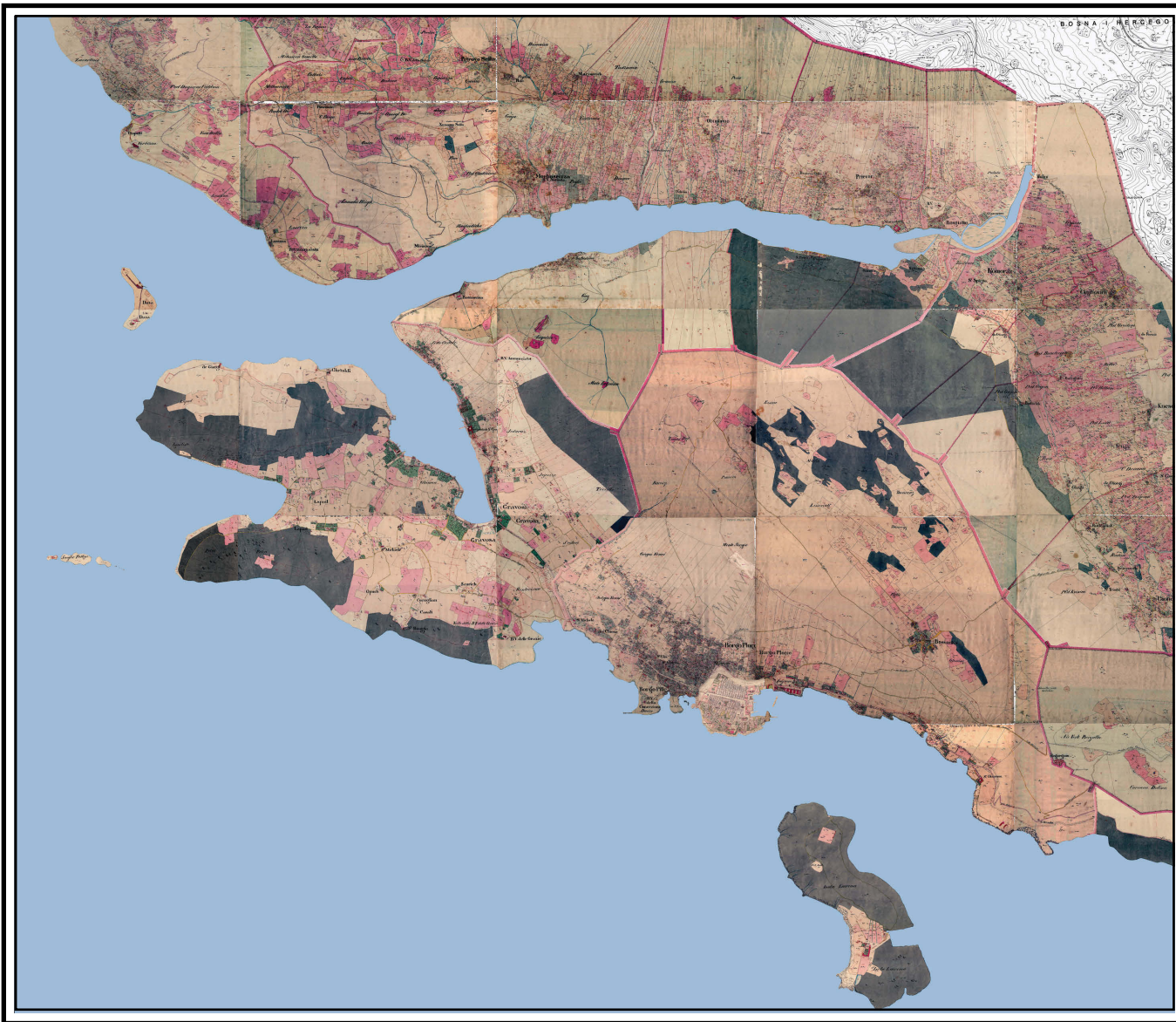
Studija vizualnih utjecaja novog sportsko-rekreacijskog centra i ostale gradnje na platou Srđa, na prostor i ukupnu sliku grada Dubrovnika; Izrađivač: Zavod za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu; Autori: **prof.dr.sc. Sonja Jurković, Duje Dvornik, dipl.ing.arh. i Tatjana Peraković, dipl.ing.arh.**

Studija predstavljena na "Školi grada - Dubrovnik 2012." urbanističko-arhitektonskoj radionici prof. Nena Fabijanića, u Dubrovniku 21. listopada 2012. godine

DODATAK B. KARTE PILOT PODRUČJA DUBROVNIKA

KARTA I.
PODRUČJE
DUBROVNIKA
Francuska karta,
1806. godine

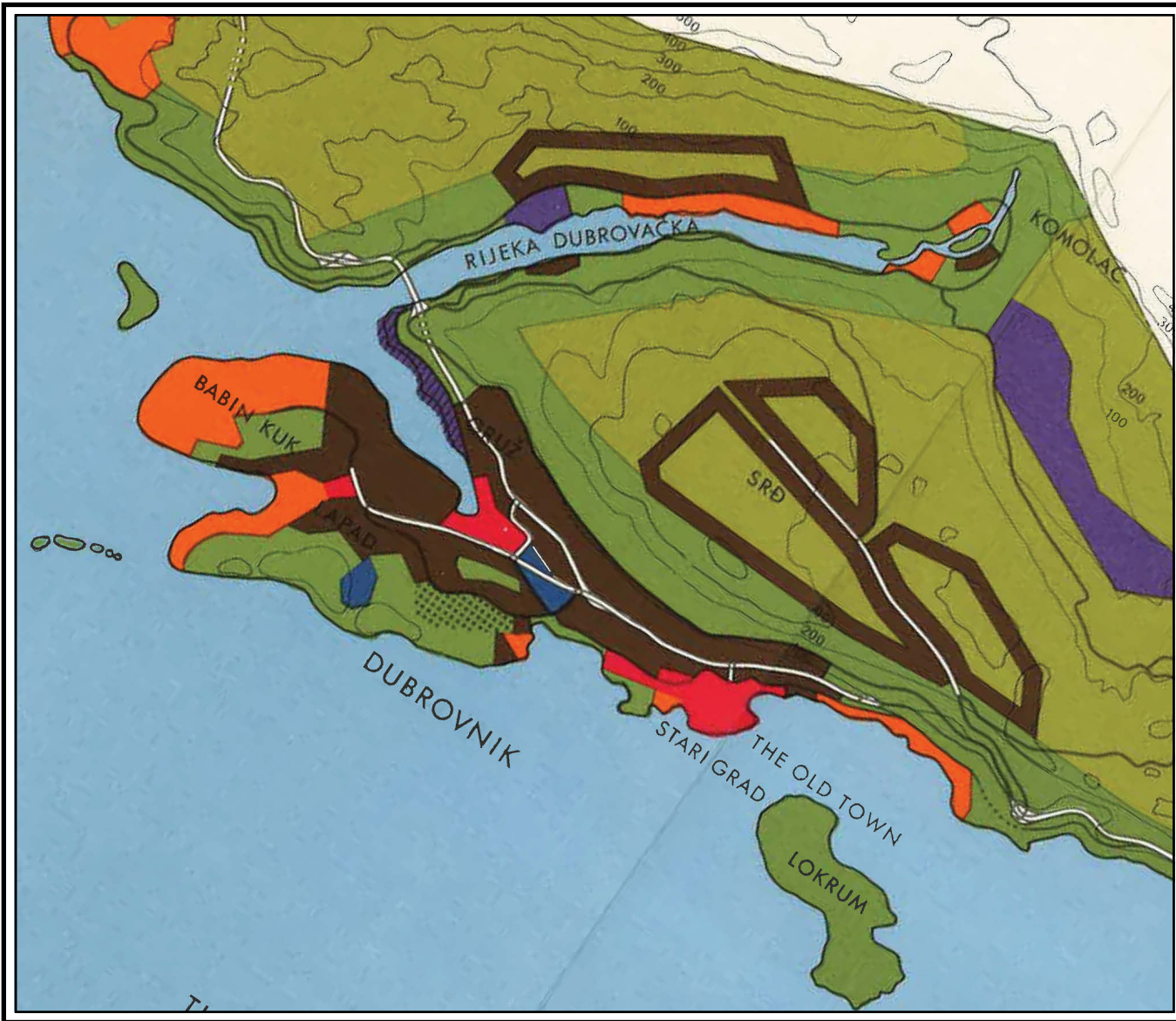
KARTA II.

PODRUČJE
DUBROVNIKA
Austrijska katastarska
karta, 1837/76. godine

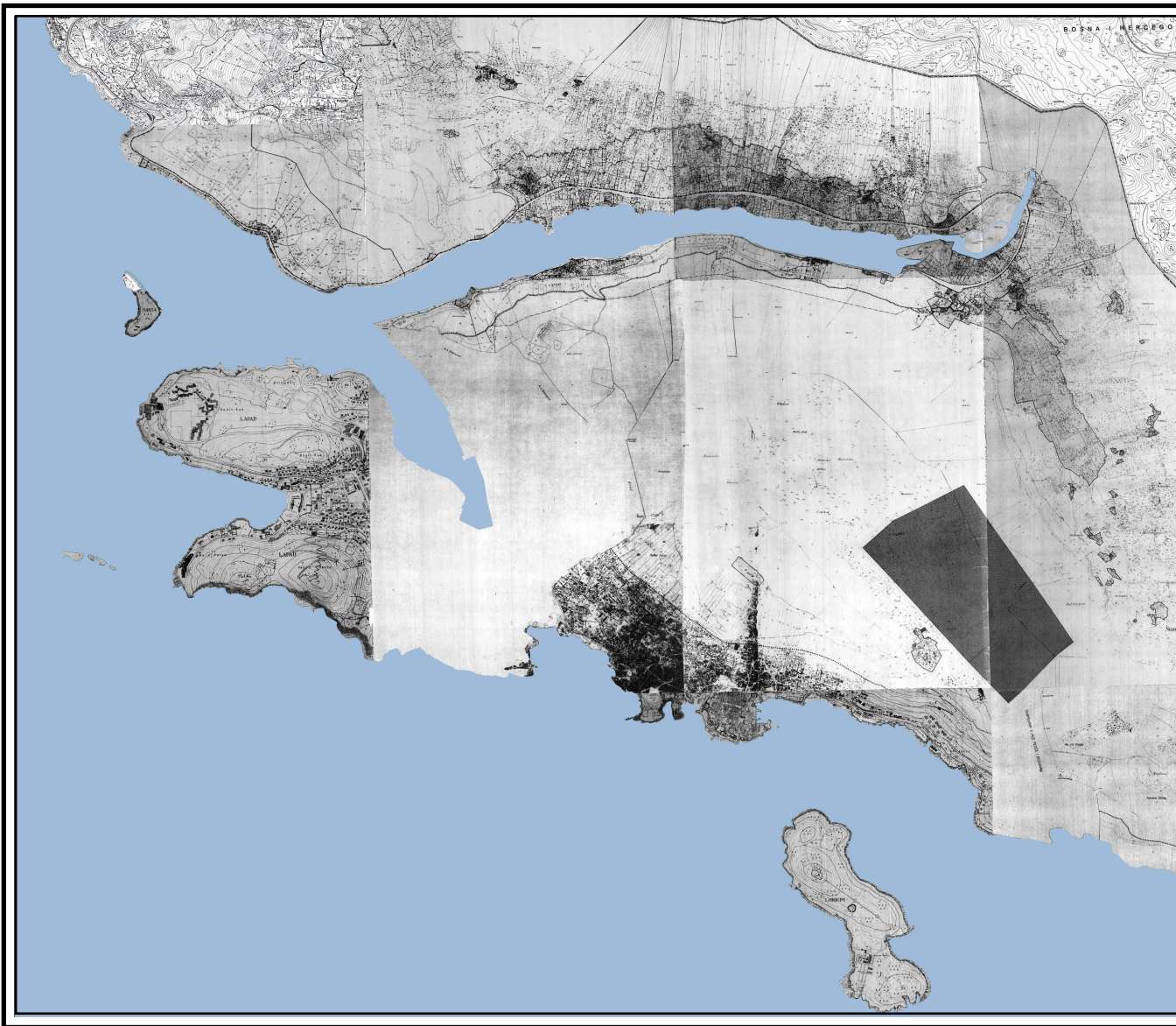
KARTA III.

PODRUČJE
DUBROVNIKA
Povijesni
aerofotogrametrijski
snimak snimljen prije
1990. godine,
1960/67. godina

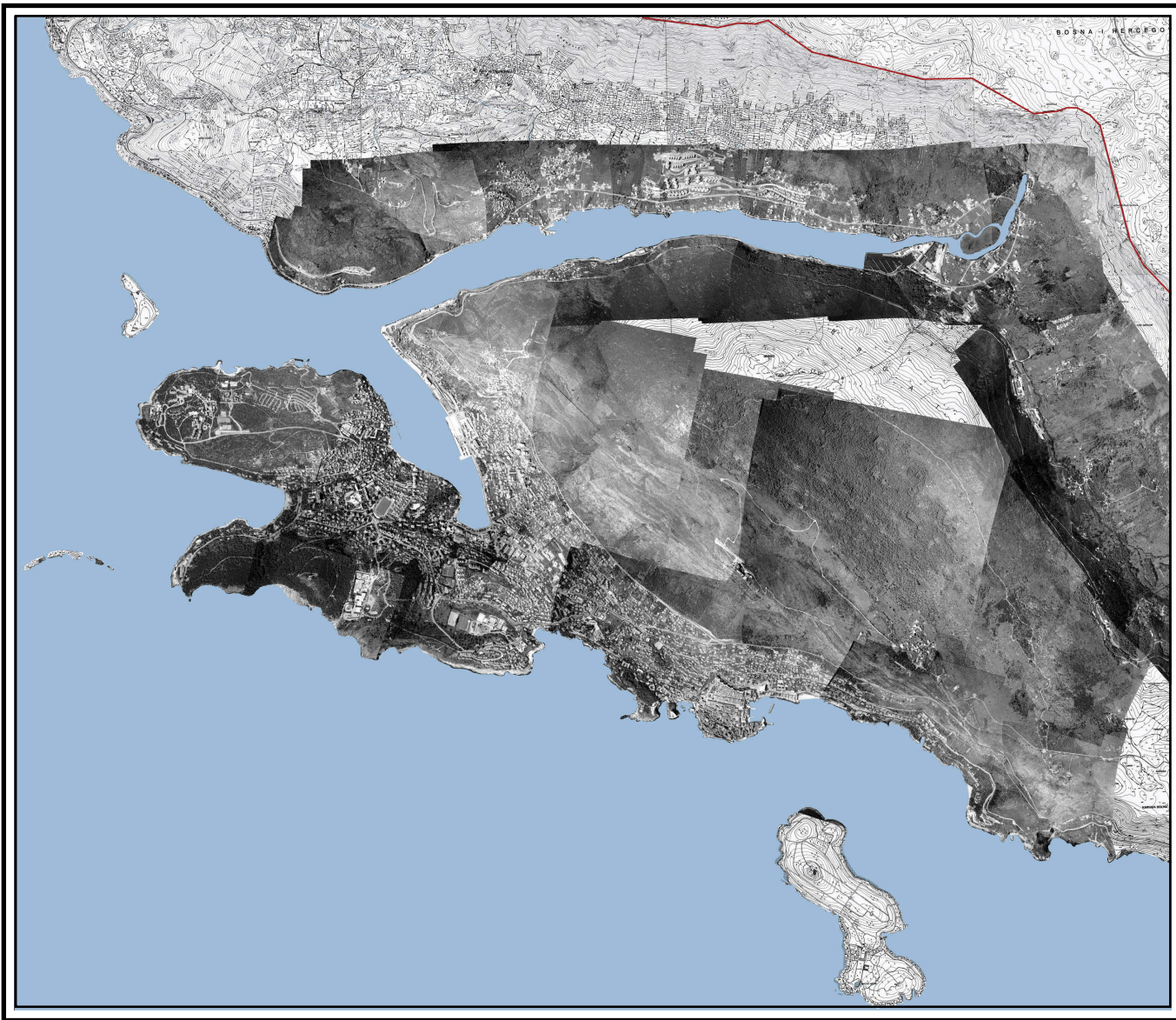
KARTA IV.

PODRUČJE
DUBROVNIKA
Master plan
/ Generalni plan
Dubrovnika, 1969.

KARTA V.

PODRUČJE
DUBROVNIKA
Prostorni plan (bivše)
Općine Dubrovnik,
1986.
(građevinska područja)

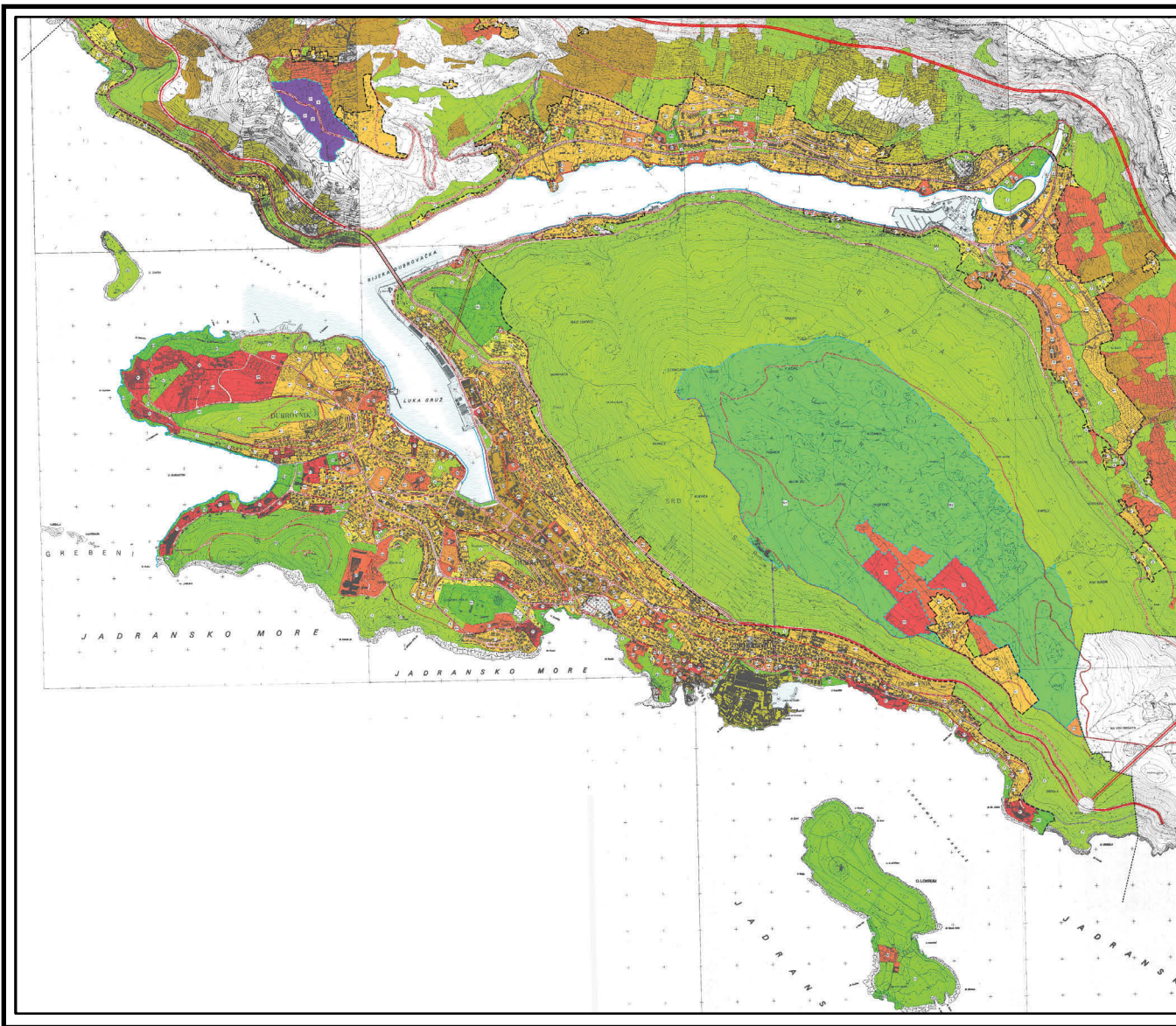

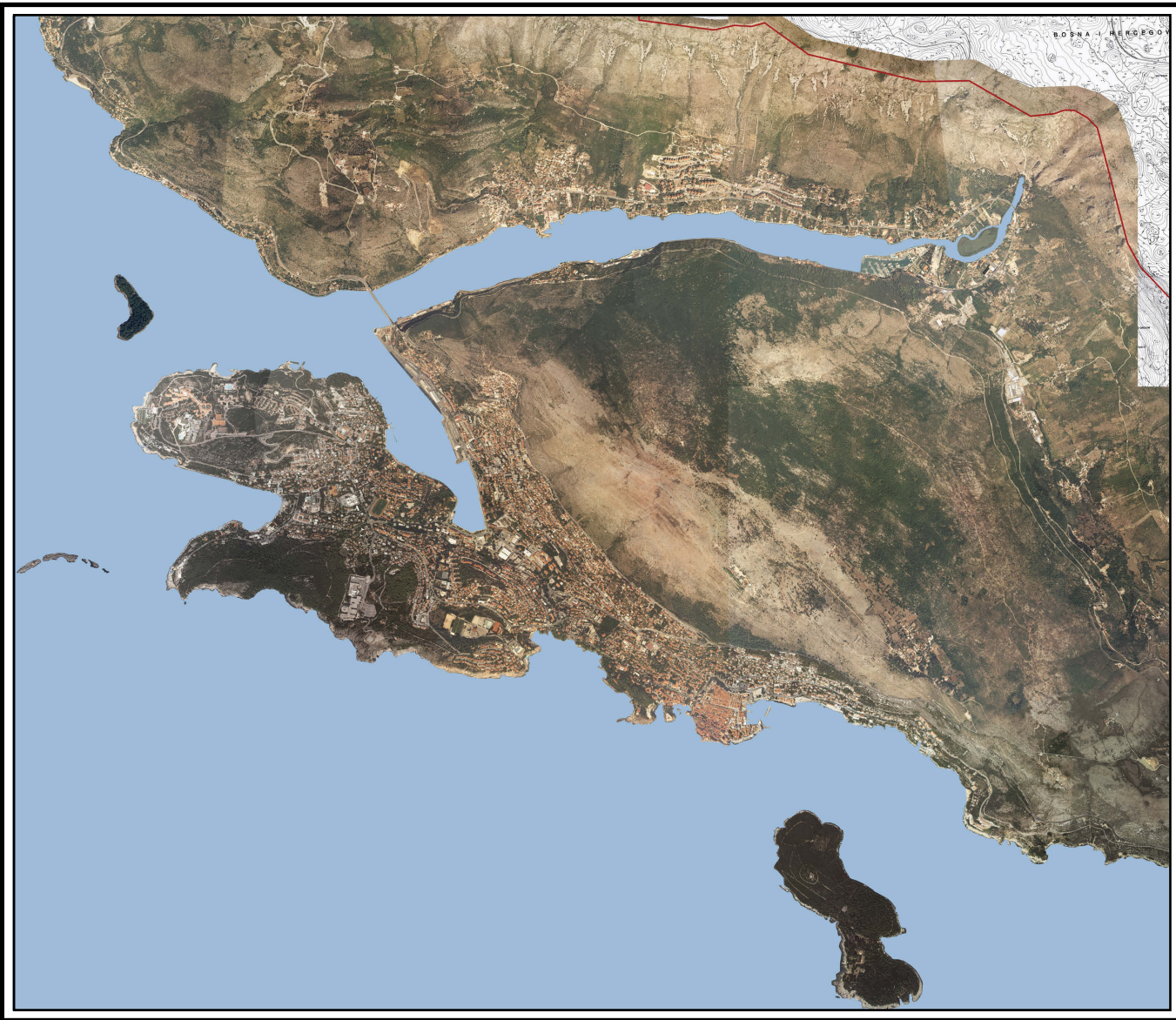
KARTA VI.

PODRUČJE
DUBROVNIKA
Fotoskice, prelet
avionom 1995. godine

KARTA VII.

PODRUČJE
DUBROVNIKA
GUP Dubrovnika,
2005. godine

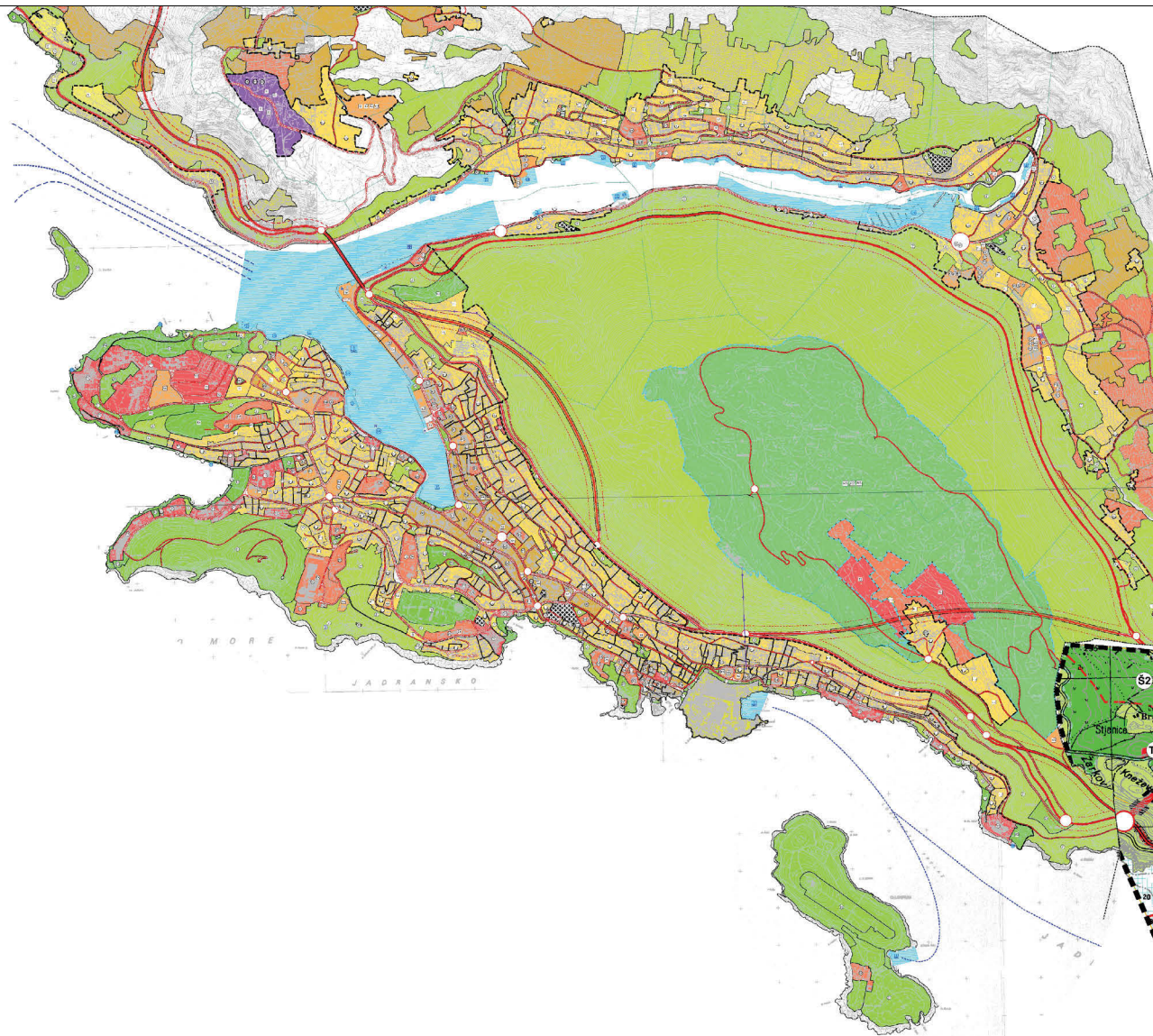

KARTA VIII.

**PODRUČJE
DUBROVNIKA**
Digitalni ortofoto,
2011. godine

KARTA IX.

PODRUČJE
DUBROVNIKA
IDGUP Dubrovnik,
2014. i PPUO župa
dubrovačka 2008.
godine godine

Zajedničke prekogranične aktivnosti u primjeni novih metodologija na zaštiti i upravljanju prirodnim i kulturnom baštinom na području Dubrovnika i Boke Kotorske

Vodeći partneri:

Opština Tivat

Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Telefon + 382 (0)32 661-345, Fax + 382 (0)32 671-387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje DNŽ

Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Telefon +385 (0)20 322 800, Fax +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Partneri i suradnici:

Ova publikacija nastala je uz financijsku podršku Europske unije. Za sadržaj je odgovoran Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije i ne odražava nužno stavove Europske komisije.

Dubrovnik, KATALOG SIMPOZIJA 06. veljače 2015.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Cross-Border
Programme

Croatia - Montenegro

www.cbccro-mne.org